

اطلاعات از آغاز دوره سوم ضمیمه میشود
امیر ناصر - صورت محاسبات است که فرائض
نمی شود.

(باقی راپورت مجدداً بشرح ذیل قرائت شد)
بشرح فوق در مقابل بودجه مصوبه مخارج سه
ماه بعمل آمده و صورت مزبور بمجلس مقدس
پیشنهاد و در جلسه مورخه دوم میزان توشقان ثبیل
مجلس مبلغ ۲۱۸۱۰ تومان دوهزار و پنجشاهی
خرج و مبلغ ۱۲۰ تومان پنجهزار و نه شاهی بابت
عایدات باغ بهارستان جمع و تصویب و تفریح و بموجب
صورت مزبوره از میزان بودجه مصوبه مبلغ دوهزار
و نهصد و نود و هفت تومان و ۴۴۰۰ دینار کمتر خرج
شده است.

۲ - مطابق قانون بودجه سه توشقان ثبیل
۱۲۹۴ که در جلسه ۹ سنبله سه مزبوره بتصویب
مجلس شورای ملی رسیده برای مخارج سه مزبوره
بشرح ذیل مبلغ ۱۴۳۴۸۶ تومان اعتبار بدارد
مباشرت مجلس داده و مبلغ ۵۰۰ تومان عواید باغ
بهارستان پیش بینی شده است ولی بموجب دفاتر و اسناد خرج
نقطه مبلغ هشتاد و نه هزار و هفتصد و شانزده تومان و
سه هزار و نهصد دینار بمصرف رسیده است.

بشرح معروضه در مقابل اعتبار فوق الذکر
بمذکور کلی مبلغ پنجاه و سه هزار و هفتصد و شصت و نه
تومان و شش هزار و یکصد و دینار کمتر بمصرف رسیده
است در تاریخ هفتم محرم ۱۳۳۴ برابر بیست و دوم
عقرب توشقان ثبیل هزار و دویست و نود و چهار عده
آقایان نمایندگان حاضر در تهران ۷۳ و عده مسافران
هفت نفر بوده در تاریخ مزبور بمسابقت پیش آمده های
سیاسی و تجاوزات نظامیان روس که اغتشاشات همایونی
فصد حرکت از تهران فرموده بودند نیز آقایان
نمایندگان مصمم حرکت کردند و عده سبقت بسته
روانه قم و بعد جزء مهاجرین و از مرکز خیلی دور
شدند و باین جهت مجلس شورای ملی از اکثریت افتاده
بجای تعطیل باقی ماند چون مبالغی از وجه مقرر
گذشته آقایان نمایندگان و حقوق و سایر مصادف اداری
مجلس معوق مانده بود در تاریخ (۳۰) عقرب و هفتم
جدی سه مزبوره مبلغ هجده هزار تومان از آن
بابت در کابینه آقای مستوفی الممالک وصول و ایصال
گردید - در برج جدی همان سه که کابینه شاهزاده
فرمانفرما تشکیل یافت فقط اداره مباشرت موفق
گردید مبلغ چهار هزار و هفتصد تومان حقوق و مصارف
اداری را وصول و ایصال نمایند در برج حوت سه
مزبوره که کابینه آقای سیه سالار اعظم صورت گرفت
مقرری آقایان نمایندگان فقط تا آخر برج عقرب
بمسابقت آمده بوده مبلغ بیست و پنجهزار و پانصد و نود
و سه تومان و سه هزار و پنجاه شاهی تقدیم و درخواست
تادیه شده پس از رسیدگی مبلغ هفت هزار و دویست
و دوازده تومان مقرری آقایان نمایندگان مهاجر را
موضوع و موکول بر اجرت خود آنان کرده و بقیه
را بوزارت مالیه حواله و تاکید در تادیه نمودن ولی
متأسفانه باوجود مساعدت آقای سیه سالار اعظم فقط
مجلس عدم مساعدت وزارت مالیه اختلاف نظر کمیسیون
مختلفه جدید التولد آن عصر که عاقبت نیز با وسائل
مخصوصه موفق بوصول گردید و متدرجاً در طرف

پنجاه و بیست و سه روز طول مدت کابینه آقای سیه سالار
اعظم وصول و ایصال شد - (باید فرافوش کرد که
آقای سردار معظم خراسانی در انجام موفقیت فوق
حتی الامکان از مساعدت مضایقه نمودند) در اواخر
برج اسد قوی ثبیل ۱۲۹۵ که کابینه آقای وثوق الدوله
تشکیل یافت برای مقرری آقایان نمایندگان بمداز
برج عقرب سه ماهه مضایقه مطالبات آقایان نمایندگان مهاجر
که خانواده اغلب در مضیقه بودند درخواست شد در
نتیجه در بیست و ششم عقرب مبلغ پانصد تومان برای
خانواده آقایان آقامیرزا طاهر تنکابنی آفاسید محمد
رضای مساوات آقا شیخ رضای دهخوارقانی بقتاب
مقرری که طلب کار بودند اجازه پرداخت دادند و تادیه
شد و نیز هر تاریخ مزبور مبلغ پنجهزار تومان وجه
نقد کارسازی و مقرر داشتند بعنوان مقرری بعد از
برج عقرب سه ماهه مضایقه فی بابت تومان به ده نفر آقایان
مذکور ذیل کارسازی شود و شد - آقای حاج شیخ
محمد حسین یزدی - آقای مؤید الاسلام کرمانی - آقای
آصف الممالک شاهزاده مرآت السلطان - آقای حاج
میرزا حسین کرمانشاهی - آقای آقا شیخ محمدنجی آقای
آقا شیخ ابراهیم زنجانی - آقای حاج سید اسدالله
فروینی - آقای حاج فضلعلی آقای فروینی - آقای سید
اسدالله چهار سوئی - و نیز مذکور نمودند آقای
عبدالمملک هم از این وجه بانصد تومان مستقیم دریافت
داشتند در هفتم حوت هم مبلغ پانصد تومان وصول و
ایصال آقای ملک الشعراء گردید بعد ها نیز آقایان
رفت الدوله - دکتر حسین قزوینی خان - آقا شیخ یحیی
فی نفری بانصد تومان مستقیماً از دولت دریافت
داشته اند ولی وجهی که اشخاص مستقیماً دریافت
داشته اند در جزء محاسبه مجلس محسوب نیست.

از تاریخ ۲۶ جوزای ثبیل ۱۲۹۶ با کابینه آقای
علاء السلطنه و از اول فرس همان سه با کابینه شاهزاده
عبدالدوله و از ۲۸ جدی سه مذکور با کابینه
آقای مستوفی الممالک و از یازدهم ثور ثبیل
۱۲۹۷ با کابینه آقای سیه سالار اعظم مکرراً راجع
بطب آقایان نمایندگان مهاجر و پیرشانی اغلب
خانواده ها یادآوری شده تا اینکه در تاریخ شانزدهم
برج اسد کابینه از وی آقای وثوق الدوله تشکیل
یافت و در جلسه ۱۱ سنبله سه مذکور هیئت وزراء
تصویب نمودند بطب آقایان نمایندگان مهاجر پرداخته
شود و در تاریخ بیستم میزان الی ۲۴ دلو یونس ثبیل
متدرجاً مبلغ شش هزار و بیست چهار تومان تنه طلب آقایان
نمایندگان مهاجر وصول و ایصال آقایانیکه مراجعت
نموده بودند یا امنای خانوادشان شد - مرحوم آقای
حاج شیخ اسمعیل و آقای آقا سید فاضل نیز که
از مهاجرین بودند پس از مراجعت بموجب درخواست
نامه صادره از اداره مباشرت معادل طلب خود را
مستقیماً از وزارت مالیه دریافت داشته اند خلاصه
بطور کلی مقرری آقایان نمایندگان که در ضمن
صورت فوق و جزء سه توشقان ثبیل بمسابقت آمده
در تحت این ترتیب و مدت وصول و ایصال شد ولی
چون این خرج در مقابل بودجه مصوبه سه توشقان
ثبیل بوده قاعدتاً بایستی بمسابقت همان سه خرج
بشود و شده است - خلاصه - در نتیجه دو فقره محاسبه
برج جوزای سه یونس ثبیل ۱۲۹۷ پرداخته و بعد

مذکور بطور کلی در دوره سوم تقنینیه مخارج مجلس
شورای ملی اهم از مقرری آقایان نمایندگان و
حقوق اجزاء مستخدمین و مصارف متفرقه لایات آخر
برج حوت توشقان ثبیل ۱۲۹۴ بشرح ذیل معادل
مبلغ یکصد و یازده هزار و پانصد و سی و یک تومان و
شش هزار و سه شاهی بوده و در مقابل اخذ این وجه
از وزارت مالیه مبلغ سیصد و هفتاد تومان و شش
هزار و پانصد و پنجاه دینار بابت عایدات باغ بهارستان
برگشت کرده است - (بودجه مصوبه و مخارج
هنگام قدرت)

در برج حمل لوی ثبیل ۱۲۹۵ بودجه یکساله -
ادارات تقنینیه و مباشرت را مطابق سه قبل مبلغ
بیست هزار و سیصد و شانزده تومان که هفت هزار
و ششصد و هشتاد تومان راجع بدارد تقنینیه و ده هزار
و یکصد و پنجاه و دو تومان متعلق بدارد مباشرت و دو
هزار و چهارصد و هشتاد و چهار تومان بعنوان ملبوس
مستخدمین و مخارج و مصارف عادی باشد به کابینه
آقای سیه سالار اعظم پیشنهاد نمود و در جلسه هفتم
ثور تصویب و مقرر شد در اس ۳ ماه سه ماه
وزارت مالیه تادیه نماید لکن بعدها تردیدی برای
آن کابینه حاصل شده در ۷ برج اسد امر به انحلال
اداره تقنینیه صادر گردید و معاهد اقدام در انحلال
نمودند تا در هجدهم اسد کابینه آقای وثوق الدوله
تشکیل یافت و در آنوقت نظر کابینه آقای سیه سالار
اعظم امر صریح بانحلال اداره تقنینیه صادر کردند
از اول برج میزان منحل گردید و حقوق گذشته آنها
را متدرجاً وصول و ایصال نمود در ضمن انحلال اداره
تقنینیه نیز از بودجه پنجاه و چهار نفر اجزاء مستخدمین
اداره مباشرت کاسته و از قرار ماهی هفتصد تومان
بمذکور کلی برای تمام حقوق و مخارج و مصارف مقرر
داشتند - با آنکه از وضع پیرشانی آنان آگاه بوده
معهدا بحکم اجبار بهمان مبلغ اکتفا نموده مدیر
دفتر را که هم در ضمن اداره تقنینیه منفصل شد و
هفتصد تومان مزبور در میان سایرین در حد متناسب
تقسیم گردید و برای هریک از مستخدمین جزء نیز
در سه مزبوره یکصدت لباس منظور تهیه و داده
شد پس از رسیدن نوبت ریاست وزراء با آقای علاء
السلطنه مرحوم در بیست و چهارم اسد ۱۲۹۶ از
شرح پیرشانی و عسرت مستخدمین مستحضشان داشتم
و ماهی هفتاد تومان بر هفتصد تومان مزبور افزوده
در جلسه سی ام اسد هیئت وزراء تصویب گردید و در
سیزدهم اسد نیز مبلغ چهار صد تومان برای لباس
چهل و یک نفر مستخدمین و دویست تومان
بجهت خرید ذغال سنگ تصویب نمودند
بپیش آمد اوضاع سال مجاعه و وفور امراض حصه و
غیره که زبان از بیان شرح آن عاجز است ناچار
شرح بیچارگی و فلاکت کارکنان اداره مباشرت را
بکابینه شاهزاده عین الدوله نوشته درخواست بذل توجه
نمودم فلذا در جلسه ۶ جدی ثبیل ۱۲۹۶
تصویب شد از اول قوس ماهی ۳ تومان بحقوق هریک
از مستخدمین جزء افزوده شود و باین ترتیب تا آخر
برج جوزای سه یونس ثبیل ۱۲۹۷ پرداخته و بعد

موقوف نمودند اجزای اداره مباشرت و ورسای مستخدمین
از این اضافه معروم ماندند) در کابینه ثانوی آقای
وثوق الدوله درخواست های خود را تجدید نموده و در
عقب آن در ۲۲ سنبله یونس ثبیل ۱۲۹۷ مبلغ
چهار صد تومان برای ملبوس مستخدمین و دراول دلو
سه مزبوره تادیه ۳ تومان مقطوعی را تصویب نمودند
در هفتم دلو یونس ثبیل نیز تصویب نامه صادر شد که فی
ماهی دوازده تومان به حیدر خان فراش باشی یازده
تومان به نایب حسین خان حاجب آتوقت و بیست خدمت
باشی خالیه) اضافه حقوق پرداخته شود در سیزدهم
ثور قوی ثبیل نیز کابینه مزبوره بطریق درخواست
اداره مباشرت تصویب نمود از قرار ماهی سی و سه
تومان از روی تناسب بحقوق معاون اداری و رئیس
محاسبات و سرایدار باشی مزید شود و همچنین در ضمن
بودجه سه مزبوره در کابینه آقای وثوق الدوله ماهانه
پنج تومان اضافه حقوق برای مدیر دفتر را که ۲
تومان بجهت مشور ملزومات و سه تومان برای آقای
سید محمود تصویب گردید و تا آخر سه قوی ثبیل
بشرح فوق معمول بوده است نظر به عسرت خانمان
بر انداز سال مجاعه و استیلا امراض و کمی و محدود
بودن عوائد اجزاء مستخدمین به حقوق که حتماً تاب
و توان از آن سلب شده بود در دوازدهم حوت سه
مزبوره شرحی از وضعیت آنها به کابینه آقای
وثوق الدوله نوشته تقاضا کرد و موقتاً نماینده از محل عوائد
باغ بهارستان مبلغ یک هزار و چهارصد تومان از روی
تناسب با آقایان مساعدت شود تا پس از افتتاح مجلس
شورای ملی چنانکه مستلزم رعایت باشد پیرشانی گذشته
آنها را جبران فرمایند باینکه تصدیق به پیرشانی
و استحقاق آنها نمودند اما موفقیت در اصل مقصود
حاصل نشد و فقط ممکن شد بانصد و هشتاد و پنج تومان
قیمت ملبوس که در سه مزبور برای سی و سه نفر
مستخدمین تهیه شده بود در برج حوت ثبیل دریافت
دارم در کابینه آقای مشیرالدوله همان تقاضای فوق
را در حد و یک هزار و یکصد و سی تومان که بتوان
مساعده بقرض مستخدمین داده بودم تجدید و تصویب
بودجه بیچی ثبیل را درخواست نمودم درخواست نخستین
را در تاریخ دوم اسد بیچی ثبیل ۱۲۹۹ و بودجه را
در تاریخ بیست و چهارم سه ۱۲۹۹ تصویب فرمودند
در کابینه آقای سیه سالار اعظم که تصمیم به افتتاح مجلس
شورای ملی شده بود نقیصه اجزاء و مستخدمین اداره
مباشرت و ضرورت تشکیل اداره تقنینیه و لزوم نقل
مطبعه دولتی به مجلس شورای ملی و تهیه لباس برای
مستخدمین و تدارک لوازم افتتاح پیشنهاد تا دوازدهم
جدی بیچی ثبیل ۱۲۹۹ متدرجاً تمام را تصویب نمودند
فلذا نقیصه اجزاء و مستخدمین اداره مباشرت و تشکیل
اداره تقنینیه تکمیل لباس تهیه و به مستخدمین تسلیم
شد اما نقل مطبعه مجلس تغییر اوضاع معوق ماند و در
لیله دوازدهم جدی التابیه مطابق سوم حوت بیچی
ثبیل که دوره زمامداری صورت دیگری یافت با آنکه
اداره مباشرت بتصویب کابینه آقای سیه سالار اعظم
تهیه جشن اعطای مشروطیت شروع سال شانزدهم را
در سه بود مجلس این پیش آمد موقوف نمودند لکن
در صبح چهاردهم مراجع حاضر و مواخذه و از علت جشن
نگرفتن شب قبل پرسش و تاکید نمودند برای لیله
یازدهم جشن گرفته شود و شش و در تانی اظهار نمودند
باید اداره تقنینیه منحل شود و بعد هم کتباً انکیده نمودند

فلذا اداره مزبوره منحل گردید و حقوق آنان تا آخر
حوت وصول و ایصال شد نیز بطریق پیشنهاد اداره
مباشرت تصویب نمودند معادل نصف حقوق ماهانه اجزاء
و مستخدمین و انعام معمول مستعظین نظامی مجلس
برای عید نوروز تخافوی ثبیل از محل عایدات باغ
بهارستان پرداخت شود و شد اما راجع به بودجه سه
تخافوی ثبیل پس از مدتی معطلی بالاخره مقرر داشتند
اولاً گارد همایون مستحفظ مجلس از اینجا خارج
شود و شد تا ثاباً مذاکره در عدم لزوم کنارگنان
اداره مباشرت بجز چند نفر باغبان و سرایدار نمودند
و بالاخره راضی شدند که ثبیل از میزان بودجه کسر
و مجدداً پیشنهاد شود و بحکم اجبار که اساس تلاشی
نشود پیشنهاد شد ولی در آن اثنا مدت زمامداری
مزبور بانتهار رسیده و کابینه آقای قوام السلطنه تشکیل
یافت و در تاریخ ۲۷ جوزای همدسال سه همان بودجه
اولیه اداره مباشرت را از حیث حقوق و مصارف اداره
مباشرت و اداره تقنینیه تصویب نمودند و در ضمن چون
کابینه آقای قوام السلطنه در تسریع افتتاح مجلس
شورای ملی تصمیم گرفتند برای تهیه افتتاح مجلس
نیز که بمعدله در یازدهم شوال ۱۳۳۹ مطابق
اول سرطان تخافوی ثبیل ۱۳۰۰ صورت وقوع یافت
تصویب نمودند باندازه ضرورت تهیه و صورت تقدیم
شود و شده است.

انته بهارستان

در سه ثور ثبیل ۱۲۹۵ مبلغ هشتاد و یک تومان
و نه هزار و نهصد دینار بمصرف تعمیرات شبروانی و غیره
رسیده و چون گلخانه مجشر باغ بهارستان در طرف
مدت گذشته مخروبه شده بود در برج سنبله سه مزبوره
شروع بساختن گلخانه جدیدی نموده و گلخانه
مزبور بطوریکه ملاحظه فرموده و مقرر شد بانصد و مخارج
مبلغ چهارصد و نود و شش تومان و شش هزار و
سیزده شاهی از محل عایدات باغ بهارستان در اواخر
برج قوس آن سه ساخته و حاضر شد نظر باینکه
دیوار مابین باغ بهارستان و خانه آقای عزیز السلطان
سردار مجتهد از مدتی خمیده و متقابل به ویرانی شده
بود و در پنجم سرطان ثبیل ۱۲۹۶ در این
باب شرحی به هیئت وزرا نوشته شد در تاریخ نوزدهم
سنبله در کابینه آقای علاء السلطنه مرحوم جواب موافق
رسید و صورت مخارج بر آورد و پیشنهاد و در یازدهم
سنبله و ۱۸ قوس سه یونس ثبیل ۱۲۹۷ از کابینه
آقای وثوق الدوله تصویب نامه آن مبلغ هفتصد و بیست
و چهار تومان صادر و در مقابل خرج دیوار مزبور
وصول شده همچنین در ۳۰ اسد سه ثبیل برای
مخارج تعمیرات شبروانی و برچیدن پوشش مبلغی از
اطاقهای مخروبه که قریب بانهدام بود و متفرقه پیشنهاد
و مبلغ سیصد و سی و دو تومان و دو هزار و پانصد
دینار از تاریخ هفتم سنبله سه مزبوره در کابینه آقای
علاء السلطنه مرحوم تصویب نامه صادر و اقدام شد در
دهم سنبله قوی ثبیل ۱۲۹۸ نیز برای تعمیرات شبروانی
و غیره سیصد و پنجاه و هشت تومان و سه هزار و پانصد
و در کابینه آقای وثوق الدوله تصویب شد و بمصرف
مزبور رسید.

۴- در ۲۴ سنبله بیچی ثبیل ۱۲۹۹ برای تعمیرات
کلی مبلغ ششصد و بیست و نه تومان و نه هزار و
کابینه آقای مشیرالدوله پیشنهاد تصویب گردید و مشغول

تعمیرات شدند در این ضمن کتب بعضی اطلاق های
فوقانی فرورفتگی حاصل نمود حاجت به برداشتن و
تجدید ساختمان شد و همچنین برای رنگ و روغن
داخله عبارت برداشتن قسمتی از دیوار عبارت مخروبه
طرف خیابان که قریب الانهدام و خطرناک بود مبلغ
ششصد و دو تومان در تاریخ ۲۸ عقرب و ۱۷ قوس
۱۲۹۹ به کابینه آقای سیه سالار اعظم پیشنهاد تصویب
و اقدام شده است با آنکه رسیدگی بامور و محاسبات
مجلس شورای ملی از مختصات خود مجلس است معهدا
در غیاب مجلس تمامی بر آورده های مخارج ابتداء توسط
نمایند و معمار وزارت فوائد عامه می شد و تمام پیشنهادات
شامل تصدیق وزارت فوائد عامه بوده و در تحت نظر
وزارت معزی الیها بمصرف میرسیده است در خانه
خاطر محترم آقایان نمایندگان معظم راجع بمینامید
که عبارت خرابه سمت مشرق باغ شمالی که از آثار
توب بسته شدن مجلس یادگار مانده یا باید در همین
حال مرمت و با برچیده و بجای آن عمارتی با نقشه
صحب که حاوی نقشه کتابخانه و غیره باشد ساخته و
از حال انهدام و مخاطره بومیه فراغت خیال حاصل آید
(محاسبات متفرقه باغ بهارستان و قنات)

۱- عایدی باغ بهارستان از برج حوت توشقان ثبیل
۱۲۹۴ لغایت آخر حوت بیچی ثبیل ۱۲۹۹ و مخارج
موضوعه از آن بشرح ذیل میباشد

صندوق جرائم

در دوره دوم تقنینیه بشرح کتابچه تقدیمی از
دوره سوم عایدات صندوق جرائم مبلغ بیست هزار
و نهصد و شش تومان و هشت هزار و نه شاهی رسیده
و بموجب همان کتابچه تقدیمی مبلغ یازده هزار و
پانصد و ده تومان از آن مبلغ مال الصلح شرعی و
متفرقه بهارستان و وقف بر مدت شده و سه هزار و
هشتصد و هشتاد و هشت تومان یک هزار و سیصد
دینار اعانه برای ساختمان مریض خانه احمدیه و مخارج
متفرقه و خرید کتب مرحوم میرزا ابوالحسن جنوه
شده و بقیه در آغاز دوره سوم مبلغ یک هزار و پانصد
و هشت تومان و هفت هزار و هفتصد و نود و هفت
مبلغ دوهزار و هفتصد و نود و هفت تومان و شش هزار
و یکصد دینار نیز در دوره سوم تقنینیه و از مستخدمین
الی اول حمل تخافوی ثبیل مزید گردید صورت جمع
و خرج آن الی اول حمل مزبور بشرح ذیل است
مدرسه اشاع

۳- بشرح راپورت تقدیمی به مجلس دوره سوم
مبلغ هفتصد و چهل و دو تومان از وجهی که آقایان
نمایندگان در دوره اول بنام مدرسه ابتداء جمع آوری
نموده اند در صندوق اداره مباشرت موجود است

(قوانین)

۴- الی آخر حوت بیچی ثبیل ۱۲۹۹ مبلغ
هشتاد و شش تومان و پنجهزار و هشتصد دینار از
وجه فروش قوانین در صندوق اداره مباشرت است
(کمیسیون مجمع اتفاق مل)

در کابینه آقای وثوق الدوله که تشکیل کمیسیون
خرفه دار مجمع اتفاق مل تصویب و انعقاد آن در
عبارت بهارستان مقرر شد بانصد تومان برای مخارج
مطبوعات و جلسه کمیسیون عاید اداره مباشرت گردید
فقط یازده تومان و هشت هزار و یک شاهی از آن
بمصرف رسیده چهارصد و هشتاد و چهار تومان یک هزار

و نوزده شاهی موجود است (آقایان نمایندگان) در بروج اسد یعنی نیل ۱۲۹۹ - و یسکنفر از آقایان نمایندگان دوره چهارم برای ضرورت مخارج جلسات و فوق العاده نفی نقری ده تومان مبلغ دیوستان و ده تومان با دارد مباشرت پرداخته اند مبلغ یکصد و پنجاه سه تومان و یک هزار و پنج شاهی بابت مخارج مطبوعات حسب الحواله کسری سازی شده و مبلغ پنجاه و شش تومان و هشت هزار و پانزده شاهی موجود است (فوق العاده)

۷ - در تاریخ ۱۵ نور ۱۲۹۹ از کابینه آقای وثوق الدوله مبلغ ده هزار تومان و در تاریخ ۲۰ جمادی سده ۱۲۹۹ از کابینه آقای سیدار اعظم مبلغ ده هزار تومان بسا دانه مباشرت پس پرداخته شده است نسبتا هسیر يك از آقایان نمایندگان که مایل اند در حدودی که معین شده بود دریافت دارند از مبلغ مزبور متبرعا عده از آقایان شرح ذیل مبلغ هفده هزار و سیصد و سه تومان و سه قران دریافت داشته بودند قضیه البته که در دوازدهم جمادی الثاني ۳۹۰ بوقوع پیوست و پرداخت بقیه توقیف شد فقط یکصد و پنجاه تومان بموجب حواله کشی آن زمامداری مخارج مسافرت آقای شریعتدار پرداخته شده و مبلغ ده هزار و پانصد و چهل و شش تومان و هفت هزار و دینار موجود است (توضیح) بر حسب تصویب هیئت رئیسه محترم دوره چهارم مقر شده است در حدود ضرورت السی مبلغ هفده تومان مخارج تعمیرات محل مطبوعه و نقل آن به مجلس و الی مبلغ سه هزار و پانصد تومان برای تهیه لوازم فوری مطبوعه مزبور از مجبهای فوق الذکر بمصرف رسد که مبلغی بمصرف رسیده و بعد از اتمام صورت تقدیم میشود.

ضرورت وجود دریافتی قسمتی از آقایان نمایندگان محترم دوره چهارم تقبلیه از بیست هزار تومان فوق الذکر قنات بهارستان که چهار دانه و نیم متعلق به موقوفه مدرسه ناصری و بیست دانه نیم متعلق به بهارستان است چون قنات ضرابخانه در نزدیکی آن واقع شده از ثبات ضرابخانه تجاوزاتی بعد قنات بهارستان و از آب قنات بهارستان گاه شده بود از سه لوی نیل ۱۲۹۵ که کشف علت شد و آب همه روزه روی به نقصان میگذازد بوزارت مالیه تظلم نمود و مصدقینی از طرفین معین شده و با وجود تصدیق مصدقین طرفین که اولیای ضرابخانه تجاوز نموده و باعث نقصان آب بهارستان شده و با وجود تعقیب اداره مباشرت بالاخره در پانزدهم و اوایل نیل از طرف وزارت مالیه جواب رسید مراتب را به هیئت وزراء پیشنهاد نموده اند اجازه دهند یک هزار و شصت تومان مخارج شود و دو قنات را هم کمک نمایند و با وجود اقامات اداره مباشرت هیچ نتیجه حاصل نشد. از طرف دیگر چون بدلول و فف نامه بایستی آب قنات مزبور فقط در بهارستان آفتابی شود و اوایل سابق موقوفه مدرسه ناصری در بالای بهارستان آب را آفتابی کرده میفرودختند و از این جهت در قسمت باقی مانده آب هم از این جهت کاهش حاصل میشد در نتیجه اقدامات اهل محل و اداره مباشرت این معامله رفع و مجری را تیرداد مجرای جدید قریب ۳ ذرع حفر و مطابق و فف نامه عمل و موجب از دیاد آب شد و همه ساله هیئت اولیاء موقوفه و اهل محل مشترکا

قنات مزبور تقبیه شده و آب نیم سنگی تقریبا به دو سنت رسیده است.

اثابیه - کلبه اثابیه موجود در مجلس شورای ملی که از آغاز دوره دوم تقبلیه از دوم ذی قعدة ۱۳۲۷ الی ۱۵ شوال ۱۳۳۹ توسط اداره مباشرت تهیه شده و مبلغ آن نوزده هزار و چهارصد و بیست و چهار هزار و پنج شاهی بالغ است خوشوقتانه در آغاز دوره چهارم تقبلیه با التمام در کمال نظافت و بدون حیضو میل موجود است فقط مرمت هایی که در قسمتی از پرده ها و رنگ و روغن تعمیر صندلی و میزها لازم بوده که بعمل آمده و در حالی است که از نظر مجتهد عموم میگردد دفتر و اسناد کتابخانه

بعد از تعطیل مجلس دوره سوم و انحلال اداره تقبلیه تمام نوشتجات و اسناد متفرقه در هیئت رئیسه و کمیسیونها و شعب جمع آوری و در دفتر را کد بشتو ضبط شده است فقط در ضمن نوشتجات کمیسیون ها نتوانست کتابچه صورت مشروح جلسات کمیسیون بوده را پیدا نماید و بعد از تحقیقات مذکور شد در نزد آقای عماد السلطنه معتمدی کمیسیون مزبور مانده است بایشان نیز به مشاهد نوشته شد در این موقع که مجددا تشریف آورده اند کتابچه مزبور را تسلیم نمودند - در مدت غیبت مجلس هیچگونه نوشته جزء یا کتب از دفتر خارج نشد و در عومقی که مصالحه بعضی دوسر ها برای وزارت خانه ها ضرورت حاصل می نموده مدیر دفتر را که شخصا برده ارا نه و اعاده داده است اما از حیث کتابخانه در تعقیب شرح مندرجه در راپورت تقدیمی دوره سوم که موازی يك هزار و سیصد و نود و چهار جلد کتب فرانسه و روسی و عربی و ترکی و انگلیسی و آلمانی و روسی در کتابخانه مجلس موجود است پیدها فقط کتابچه های حالان اداره يك و احصائیه گمرک بران مزید شده به تحویله در ضمن شرح آتیه بعرض رسانیده ضرورت تاسیس کتابخانه و سببی را برای مجلس شورای ملی یاد آور میشود

قوانین موضوعه - پس از تعطیل مجلس دوره سوم ضرورت طبع قوانین موضوعه دوره سوم را بر يك از کابینه ها متوالیا یاد آور است اجازه نموده است بالاخره در پانزدهم سته یوت نیل ۱۲۹۷ کابینه آقای وثوق الدوله تصویب نمودند و بعد و هفتاد و دو جلد بمبلغ دیوستان و شانزده تومان و هفت هزار و نهصد و دینار بطبع رسیده و بعد از آنچه مجانا بدارات دولتی و ادارات حراید و غیره داده شد و با فروش رفته بقیه فعلا هشتصد و هفتاد جلد از قوانین دوره سوم ۴۸ جلد قوانین دوره اول ۳۴۴ جلد قوانین دوره دوم ۴۳ جلد قانون اساسی ۲۳۸ جلد نظامنامه داخلی موجود است

حشیا و پندیرائی عمومی در غیاب مجلس اگر چه در ۱۴ جمادی الثاني ۱۳۳۴ حسب معمول بر حسب اراده دولت عصر جشن اعطای مشروطیت بعمل نیامد اما در شب ۲۷ شعبان ۱۳۳۴ جشن ولادت اعلیحضرت همایونی منعقد گردید

جشن ۱۴ جمادی الثاني ۱۳۳۵ مطابق ۱۴ حمل ۱۳۹۶ میل که مصادف با تغییر حکومت روسیه بود مفصل و با آتش بازی صورت گرفت - در شهر رجب ۱۳۳۵ برابر حمل ۱۳۹۶ نیل ۱۲۹۶ که بر حسب اراده اعلیحضرت همایونی کمیسیون برای اعانه حریق زدگان آمل تشکیل یافت برای مساعدت با اعانه مزبور در کاردن بارتی در بهارستان را تصویب نمودند و بعمل آمد - در لیل ۲۷ شعبان ۱۳۳۵ مطابق ۲۷ جوزای ۱۳۹۶ نیل جشن ولادت اعلیحضرت همایونی منعقد شد برای شب ۱۴ جمادی الثاني ۱۳۳۶ مطابق پنجم حمل یوت نیل ۱۲۹۷ جشن اعضای مشروطیت صورت گرفت در لیل ۱۴ جمادی الثاني ۱۳۳۷ برابر نوزدهم حمل حوت یوت نیل ۱۲۹۷ جشن مشروطیت تأیید شد - در شهر شمران ۱۳۳۷ مطابق برج نورقوی نیل ۱۲۹۸ بر حسب تصویب کابینه آقای وثوق الدوله برای کمک بشارت زدگان از روسیه گارن بارتی منعقد گردید و لیل ۱۴ جمادی الثاني ۱۳۳۸ برابر حوت قوی نیل ۱۲۹۸ و شب چهاردهم جمادی الثاني ۱۳۳۹ مطابق ۵ حوت نیل ۱۲۹۹ نیز جشن اعضای مشروطیت سالی پانزدهم و شانزدهم بعمل آمده است تاریخ مزبور از روی سده هجری است (برای جشن افتتاح مجلس شورای ملی دوره چهارم تقبلیه تخمین بار در کابینه آقای سیدار اعظم از تاریخ ۵ ذی قعدة نیل ۱۲۹۹ کمیسیون تشریفات افتتاحیه مجلس در بهارستان شروع انعقاد جلسات خود و تهیه پروگرام نمودند و پس از انقضای شش روز بحال تعطیل ماند و مجددا برای همان مقصود در کابینه آقای قوام السلطنه کمیسیون تشریفات از تاریخ ۲۵ جوزا ۱۳۰۰ جلسات خود را شروع نمودند و مقارن افتتاح مجلس شورای ملی در اول سرطان تقابلیه نیل ۱۳۰۰ جلسات کمیسیون مزبور خانه یافت - در تاریخ ۲۴ قوس قوی نیل ۱۲۹۸ بر حسب تصویب کابینه آقای وثوق الدوله کمیسیون بنام (هیئت انجمن ایرانی طرفدار مجمع اتفاق ملل در عمارت مجلس شورای ملی جلسات خود را تا مدتی منعقد نموده و بعد تعطیل شده است و همینکه مدت زمامداری معنومه خانه یافت با صواب در چند نفر از آقایان نمایندگان محترم نظر داشت که هنوز دولتی تشکیل نیافته بود که کسب تکلیف شود و فوت را هم جایز ندانست از طرف اداره مباشرت در تاریخ پنجم جوزای ۱۳۰۰ بوزارت دربار اعظم شرحی نوشته و تقاضا شد با اجازه اعلیحضرت شاهنشاهی در انام تعطیل و متر که در بهارستان برای تفریح عمومی باز باشد تصویب فرمودند و عمل شده است

نظام مجلس - پس از آنکه در دوره دوم تقبلیه نظام مجلس از مجاهدین به ژاندارم نظمی و از تاریخ ششم ذی قعدة ۱۳۳۸ ژاندارم بکار همایون تبدیل یافت تا ۲۱ ذی قعدة ۱۳۳۹ مطابق چهارم اسد نی قوی نیل ۱۳۰۰ گارن مزبور بدون تغییر در مجلس شورای ملی مشغول خدمت بوده صاحب منصبان کسل آن ها آقایان سردار اعتضاد و سالار همایون و صدیق الممالک هر يك

بوقع خود لازم توجه را در باب کارن مزبور داشته و توجهات آنها و مراقبت صاحب منصبان جزء و اطاعت تأمین به بهترین وضعی رضایت بخش که فوق آن متصور نیست و موجب تقدیر میباشد و آن چیزی که بیشتر در حال انتظامات قسمت کرد و مستحفظ مجلس مؤثر بوده مانا تغییر نکردن آقای میرزا محمدخان سلطان صاحب منصب مأمور مجلس که مانند یکی از بهترین صاحب منصبان با اخلاق در تمام این مدت با کمال متانت و معقولیت و مراقبت بطوریکه تمجید بنده فخر و تکمیل آن موقوف بقدر دانی مقامات عالی نظامی و وزارت جنگ است بجزئیات و کلیات رسیدگی و دقت نموده برای آنکه قدر زحمات و مراقبت ایشان مجهول وین اجر نمایند مقتضی است از مقام منبع ریاست مجلس مقدس بوسیله توصیه رسمی بوزارت چلبه جنگ یاداش نظامی و زحمات گذشته ایشان تقاضا شود یا آنکه در اواخر فوج زورن داخل گارد همایون شد و آشنا به وضعیت نبودند معذرا از حسن مراقبت صاحب منصبان گارن همایون زود و خوب بوضعیات آشنا و اداره شدند فقط چند روزی موقتاً بامر زمامدار معلومه اخیر گارد همایون از مجلس خارج شدند و بعد در تقدیر زمامداری مزبور بدون درنگ گارن مزبور با اهتمام آقای مشاور الملک وزیر دربار اعظم مجددا بر سر خدمت خود حاضر گردیدند در چهارم اسد قوی نیل ۱۳۰۰ مطابق مقتضیات نظام گارد همایون بقرای تبدیل یافته فعلا همه فراق مأمور خدمت نظامی مجلس میباشد

اجزاء و مستخدمین با تجربیات دوره های گذشته میتوان تصدیق کرد که بدیعترین مردم کسانی اند که در خدمات اداره مجلس شورای ملی وارد شده اند و از روی آزمون آنچه بر درجه صمیمیت و فداکاری و عشق آنان با اساس ملیت افزون باشد چندین درجه بالاتر بدیعتی خود افزوده اند همینکه دوره دوم مجلس سپری شد امر بانحلال اداره تقبلیه یا تحریبه مجلس صادر کردند و هر يك از آن بیچارگان در مدت ۳ سال فترت سرگردان و پیرشان و خانه فروش و ذلیل شدند از حقوق اجزاء و مستخدمین اداره مباشرت مجلس هم کاسته و هر يك از آنان که با مبدلاری ها در سر خدمت آمده بودند بواسطه قلت حقوق مجدده اندوخته سابق خود و خانواده خویش را نیز روی آن فداکاری گذاردند - با آنکه در هر دوره بودجه حقوق کارکنان مجلس شورای ملی به نازل ترین درجه پیشنهاد شده بوده است تا سر مشقی برای سایر ادارات دولتی باشد متأسفانه نه آن از این جا تجاوز ننموده و حقوق و هایدی محدود قبل برای ایشان باقی مانده و در ایام فترت هم دمواره در تزلزل و روی به تزلزل و قلت گذارده و بکلی حواس این عده خدمتگذار فداکار ملی را که هر يك از مقام خود از حیث صداقت و لیاقت از سایرین که مقامات عالی از عوائد سرشار نائل شده اند کمتر نبوده مختل نموده است با وجود این تجربه باز در دوره سوم همان نظر تعقیب و بدیعتی کارکنان اداره مجلس تأیید شد دوره فترت تا تحت فرا رسیده و بتعلیل هفت ماه و آمدن شمس بطول انجامید - اداره تقبلیه مجل و عده کارکنانش از یرشانی سابق و لاحق و با احداث بسال مجده و امراض گوناگون که جانی در برابر فرض ثانی

قیمت نداشت از رنج هر امان شدند کارکنان اداره مباشرت که با حقوق قلیل بسر می بردند و از آن هم کاسته و غالباً به تزلزل میگذاشتند و با وجود همه توجهات ممکنه معذرا عده از تاب و توان خارج شده خود و خانواده شان معدوم صرف گردید - فقط چیزی که موجب امیدواری و بقای بقیه التیف بوده انصاف و عنایت و نفقه مسلمی آقایان نمایندگان عظام مجلس دوره چهارم تانه فقط جبران خدمات و بیچارگی و یرشانی آنان و دستگیری از یا درآمد گان شود بلکه نیز برای آتیه به تربیتی مقتضی بشان کاراستوار گردد تا بهر ورزش بادی این بیچارگان وادی عدم را نه بیابند در خانه برای رفع مسئولیت وجدانی و پاس حق برض میسراند که اگر گاهی اختیاری برای متصدیان اداره مباشرت از حیث حفظ انتظامات و بر جا بودن دارا مجلس حاصل بوده این اقتضار را متصدیان بواسطه زحمت صدقات امانت و فداکاری اجزاء و مستخدمین لایق صبیح امین زحمت کش حاصل نموده و این اقتضار فقط حق آن زحمتکشان است چون در مدت گذشته و در هر حال رنج و زحمت آن بیچارگان رنجبر و اقوامی افراد را بوعده افتتاح مجلس و جبران رنج و خسارات دیرینه امیدوار داشته ام اینک که باب امید باز گردیده افراد منتظر نبل بمقصود و بعدا مسئولیت جبران و تقدیر متوجه نمایند گان محترم است (متفرقه)

۱ - بعد از استیفاء صغیر در موقعیکه قشون ملی بفتح طهران پرداخته چهار عراده توپ کوهی و دو عراده توپ هشت سانتیمتری که از آثار فتوحات ملی بود بیادگار در بهارستان قرار داده بودند و در دوره دوم مجلس در موقع تهاجم قیام کنندگان برضد اساس ملی در کابینه آقای مصفا السلطنه ضرورت چهار عراده توپ کوهی پیشنهاد و از بهارستان برده شده مان ابتدا افتتاح مجلس دوره دوم مقداری ادوات و ذخیره توپخانه که بتوسط قشون ملی در زوایای عیدیه بنهان شده بود با کجکاری واهتمام اداره مباشرت مجلس شورای ملی در بهارستان جمع آوری شده و از نظر محترم رؤسای معظم مجلس شورای ملی هر دوره گذشته است بیشتر در دوره دوم از تفنگ های پنج تیر روسی که خریداری شده بود پنجاه قبضه تفنگ پنج تیر و پنجاه از تفنگ به ذخیره بهارستان افزوده شده بود در کابینه آقای سیدار اعظم در ۲۵ جوزا قوی نیل ۱۲۹۵ بر حسب امر و حواله هیئت دولت پنجاه قبضه تفنگ مزبور و پنجاه از تفنگ تسلیم وزارت جنگ شد و همچنین امر نمودند بقیه توپها و ذخیره را از بهارستان بردند ولی در مقابل اقداماتیکه نمودند و عدم صلاحیت را برض آقای سیدار اعظم رسانیدیم این قسمت را موقوف فرمودند لکن در کابینه آقای وثوق الدوله در ۳۰ برج اسد قوی نیل ۱۲۹۷ نظر بجابت دو عراده توپ ششدر فرستاد و دو توپ هشت سانتی متری را برده و همچنین تمامی ذخیره که شرح ذیل در بهارستان معفوظ بود بوزارت جنگ نقل نمودند -

۲ - از تاریخ سلخ صفر ۱۲۸۸ آقای میرزا حسین خان مهام الدوله توسط وزارت داخله و وزارت عدلیه مدعی شدند که از آب بهارستان بهره دارند حتی از طرف عدلیه احضاریه برای اداره مباشرت صادر گردید نظر باینکه در تمام مدت گذشته اداره مباشرت اطلاعی از حق و ادعای ایشان نداشته و میجوقت آبی در مدت برقراری اداره مباشرت بایشان داده نشده و ایشان را

در دعوای خود ذیعق نمی دانسته و علاوه در غیاب مجلس اداره مباشرت صلاحیت مداخله در اینگونه مسائل نداشت عمل بدولت ارجاع شده - فقط سرقتی که در مدت فترت گذشته در بهارستان و اقمشته شبانه از خانه یکی از همسایگان شمالی در شهر ذی قعدة ۱۳۳۴ چند دانه گل دان کل سرقت پرده بودند و توسط کمیسیری باز یافت شد - ۴ - از اوایل برج حمل ۱۳۹۶ نیل ۱۲۹۶ راجع بتنظیفات و غرس اشجار فضای جلو بهارستان اداره مباشرت با دولت و ایالت تهران داخل مذاکره شده در آغاز سده پنجمی نیل ۱۲۹۹ با مساعی بلدییه بصورت حاضره موفقیت حاصل گردیده است - ۵ - نظر بتغییر حکومت جابره روسیه در پانزدهم و دوازدهم حمل ۱۳۹۶ نیل ۱۲۹۶ از طرف آقایان نمایندگان دوره اول و دوم و سوم حاضر در طهران تلگراف تبریکی بخرج مجلس سدومای روسیه مغایره شد و جواب امتنان و مودت آمیز رسید (مطبعه) نظر باینکه در دوره های سابق مجلس مطبوعات مقدماتی مجلس با ژلاتین می شد و علاوه لایق بودن اغلب در این دوره وسائل آن از حیث گرانی و کمی فراهم نبود و برای مجلس شورای ملی مطبوعات ژلاتین زبندگی نداشت و نظر بانحالی که برای گرانی قیمت مطبوعات در بین اولیای مطابع شده بود و نظر باینکه از مطبوعه مفصله دولتی جز چند پارچه آهن ناقص چیزی باقی نمانده از یک طرف روز بروز روی بنابودی میرفت و از طرفی دولت با وجود داشتن مطبوعه و عدم توجه در نگاهداری آن سالی چندین هزار تومان با قیمت گران بمصرف مطبوعات خود میسراند و از خیلی نظریات دیگر ضرورت نقل بقیه السیف مطبوعه دولتی را بهمارت مجلس شورای ملی لازم دیم فلذا در کابینه آقای سیدار اعظم در تاریخ ۲۷ جدی پیشنهاد نمود و تصویب شد ولی بواسطه پیش آمد اخیر معوق ماند مجددا در کابینه آقای قوام السلطنه متذکر شد تصویب گردید و بعد از افتتاح مجلس شورای ملی با صواب دید هیئت محترم رئیسه موقعی به تعمیر و تهیه شکل آن پرداخت و در تاریخ دوازدهم سرطان ۱۳۰۰ نقل نموده و به تهیه قسمتی از نواقص پرداخته و فعلا بطوریکه عملیات آنرا ملاحظه فرموده اید در جریان و موسوم به مطبوعه مجلس شورای ملی و تکمیل آن تا حدی که بتواند رفع تمام حوائج ادارات دولتی را بشاید موقوف به پیشنهاد بودجه و توجهات آقایان نمایندگان محترم است

(خلاصه)

این بود خلاصه محاسبات قضایای گذشته دوره سوم تقبلیه مجلس شورای ملی از تاریخ سیزدهم قوس بارس نیل ۹۳ مطابق شانزدهم محرم ۱۳۳۳ لغایت آغاز مجلس دوره چهارم تقبلیه که با کمال افتخار و فقط خاطر مبارک آقایان عظام را مستحضر نموده بلکه بر وفق معروضات خود تمام محاسبات مطابق اسناد مثبت و تمامی اثبیه و اثابیه و غیره در کمال سلامتی و پاکی به مجلس دوره چهارم سپرده می شود و مجلس مقدس بخدای متعال و بالله التوفیق و علیه التکلیل کسیره الشاهرخ رئیس - آقای آقا سیدفاضل (اجازه) آقا سید فاضل - چون این راپورت دو حیثیت دارد یکی راجع بشروطیت و وقایع مجلس و

مشروطه خواهان است و یکی راجع به محاسبات است که بکسیون محاسبات راجعه می شود.

اما عملیات آقای ارباب کیخسرو حقیقتاً قابل تقدیر و تمجید است و چند روز قبل که بنده از کناره گیری ایشان مطلع شدم بی اندازه متأسر شدم بعد که فرمودید مسئول شدن خیلی مشغوف و مشغور شدم و البته باید تمام ما خوشوقت باشیم اما اینکه در راپورت راجع بحواله یکصد و پنجاه تومان آقای شریعتدار حواله دهنده تعبیر کرده اند به زمامدار البته تصدیق می کند و معلوم است که سید ضیاء شریخ خاکن هرگز زمامدار ایران نمی تواند باشد و خواهش می کنم از آقای ارباب کیخسرو که این عبارت را از راپورت خودشان پس بگیرند.

رئیس - آقای حاج آقا اجازه

حاج آقا - بنده در زمینه راپورت می خواستم عرض کنم که حسن وظیفه شناسی نتیجه اش این است که آقایان نمایندگان معترم ملاحظه می فرمایند یعنی بعد از یک مدت طولانی دوره قنوت یک اساسی که به یک کسی سیرده شد همانطور که بوده با حسن وجه تحویل داده شد بنده از خدمات آقای ارباب کیخسرو همانطور که آقای رئیس و هیئت رئیسه تشکر فرمودند بنده هم بنوبه خود تشکر می کنم ولی مطلبی که می خواستم عرض کنم راجع باعضاء و اجزاء است که خود آقای ارباب هم راجع بفلاکت و بدبختی آنان تذکر داده اند بنده عرض می کنم که اعضاء و اجزاء مجلس شورای ملی هم مانند سایر اصول و قوانین مشروطیت در دوره قنوت فراموش نیستی شده و بالاخره بدبخت بودند و امیدوارم امروزه که دوره قنوت گذشته و مجلس شورای ملی مفتوح گردیده همانطوریکه سایر اصول مشروطیت باید زنده شود ملاحظه اعضاء و اجزاء مجلس شورای ملی هم که از اجزاء مشروطیت و از طبقات مشروطیت هستند شده حق شناسی از آنها بشود.

رئیس - آقای ندین (اجازه)

قدین - بنده چون اساساً مستعفی که هر کس بوظیفه خودش رفتار بکند و راستی و درستی در انجام وظیفه اش بعمل بیاورد البته باید مورد یادداشت واقع شود بنده هم بنوبه خود زحمات آقای ارباب کیخسرو را در انجام وظیفه مرجوعه بایشان تقدیر میکنم و لیاقت و کفایت و حسن عمل ایشان را هم تصدیق میکنم و همانطوریکه آقای حاج آقا فرمودند لازم می دانم توجه نمایندگان معترم را بطرف روسای اجزاء اداره مباشرت و اجزاء مستخدمین و عموم اشخاصی که در این بهارستان هر کدام هر یک سمتی مستخدم هستند جلب کنم و همانطوریکه در راپورت قید شده بود و نمایندگان معترم هم مستحضرن رؤسای مستخدمین جزء مستخدمین جزء مستخدمین از جمله اشخاصی هستند که همیشه در ایام قنوت تحمل در گونه تمایلات را کرده اند و هر گونه صدمات و سختی ها را دیده اند و باز از نقطه نظر علاقه مندی به مجلس در مجلس شورای ملی باقی مانده اند و سمت اداره دیگری متوجه شده اند و با کمال راستی و درستی وظائف خود را انجام داده اند (اغلب تصدیق نموده اند لهذا بنده لازم می دانم که نمایندگان معترم در آتیه خیلی نزدیکی توجه خاصی راجع باجزای مستخدمین مجلس شورای ملی بفرمایند و البته يك یادداشت مادی علاوه بر یادداشت

معنوی منظور نمایند جمعی تصدیق نمودند)

رفتارالدوله - بنده از طرف خودم و نمایندگان

محترم کرمان بلکه از طرف تمام اهالی کرمان بواسطه نسبتی که آقای ارباب کیخسرو راجع بکرمان دارند خدمات ایشان را تشکر و تقدیر میکنم و بعد از این باید بخدمات آقای ارباب کیخسرو تأسی کرد و باید تقدیر کرد و زحماتی که مشارالیه در باره مجلس شورای ملی تحمل نموده اند و اقامت آقای ارباب کیخسرو و وفاداری و مشروطه خواهی و ملت خواهی نموده است اما نسبت به مستخدمین مجلس شورای ملی چون منزل بنده در همسایگی مجلس است همیشه اوقات از اوضاع مجلس مسبوق هستم و در این مدت شش ساله بخوبی مطلع بودم و اینجامدم و میدانم اجزاء همیشه مواظب بودند و هیچوقت از کار خودشان غفلت نمیکردند و در ایام مجامعه و دوره های قنوت با کمال سختی و بدبختی گذران کرده اند بر ذمه آقای رئیس و سایر نمایندگان معترم است کدر بودجه يك رهايت خوبی از آنها بکنند که جبران خدمات گذشته ایشان شده و اسباب رفاهيت آنها بعمل آید (بعضی تصدیق نمودند)

آقای سید یعقوب - چون آقایان نمایندگان

شرح مفصلي از زحمات آقای ارباب کیخسرو تقدیر کردند بنده هم بنوبه خود خدمات ایشان را تصدیق نموده و عرض میکنم که آقای ارباب کیخسرو يك مدیر خیلی خوبی هستند و خداوند خوب مدیری است که هر کسی توجه بملت داشته باشد ترقی از برای آنها نیست اگر اجزاء اداره مباشرت در يك وزارت خانه دیگر بودند خیلی ترقی از برای آنها بود و مواجب های گزافی داشتند و علت این مسئله این است که ملت هنوز بان سعادت نرسیده است که مستخدمین و اقامی خودش را ترقی بدهد بنا براین بنده بقدر خود خیلی اظهار تقدیر و تحسین میکنم و از زحمات آقای ارباب کیخسرو و اعضاء مجلس و همانطور از زحمات اعضاء مباشرت که در دوره های قنوت در مقابل این سبل هائی که نزدیک بود بنیان مشروطیت را از بین ببرد این بدبختی ها در مقابل تمام این سبل ها ایستادگی نمودند و بهر بی اعتنائی که نسبت بآنها شد مقاومت کردند مسلم است مجلس شورای ملی انشاء الله اول قدمی را که میخواهد در سیاست بردارد باید از استحکام مشروطیت باشد تا اینکه اساس قنوت را از بین ببرد و واضح و آشکار گردد که اساس مملکت اساس دیگری است حکومت با ملت است و حکومت افرادی از بین رفته است و کسانی را که بملت در حقیقت خدمت کرده اند یادداشت باید داد و در خانه يك مطلبی را بنده از آقای ارباب کیخسرو درخواست می نمایم و آن اینست که با آن جدیتی که در گاد داشتند چطور شد آن آثاری که مجاهدین در مجلس گذاشته اند که خود هم زحمت کشیده ام ولو اینکه چیزی نبود لیکن این توبه و تفنگ آثار مشروطیت بود خوب بود جدیت میکردند و آنها را بر میگردانیدند.

ارباب کیخسرو - بنده از حسن ظن آقایان

و اظهارات که فرمودند خیلی متشکر هستم و البته بنده از تحریر و تقدیم این راپورت نظریه نداشتم

جز اینکه يك مدتی خانه ملت بی حساب مانده بود حالا که صاحبان آن آمده اند خواستم صاحبان خانه را بوضعیت خانه شان مطلع کرده باشم اگر چیزی خدمتی از بنده یا رفقای بنده که در دوره در مباشرت بوده اند بروز کرده است همان قسم که در راپورت عرض کرده ام اقتضای اظهار امتنان و رضایت بهر آسانی که باشد متوجه است باجزاء جزء و آن رنجبران و زحمتکش های حقیقی که با کمال صداقت و فداکاری و دلسوزی خدمات خودشان را انجام داده اند اقتضای بنده را فراهم کرده اند اما راجع بقسمتی که آقای یعقوب فرمودند خودشان میدانند مسئله توب و تفتیش بوده است و بنده يك قوه توب و تفتیش نداشتم که در مقابل اوامر دولت يك مدت زیادی مقاومت کنم هر قسمتی را که بنده دادم اقل دو ماه مقاومت کرده ام بنده نمیخواهم بشرح آن بیردازم همین قدر عرض میکنم هر قدر که از عهد بنده برآمده است مقاومت نموده ام ولی متأسفانه مسئله از قوه بنده خارج میشد ولی در قسمتی که آقای وثوق الدوله بردند مسئله مقاومت نبود ایشان دو هرا ده شنید فرستادند اینجا و حاجت دولت را به توبه های هشت سانتیمتری بیان فرمودند که این توبه ها را برای موقع مخصوص میخواهم البته تصدیق میفرمایند وقتی که موقع حاجت از ناقوسهای کلیسا توب میریزند و بیچک میفرستند چنانچه عرض کردم در قسمتهای قبل مقاومت شد ولی در این قسمت چون مورد حاجت بود البته مقاومت و مخالفت لازم نبوده است و تصور می کنم بنده در هر موقع بوظیفه خود عمل کرده ام. جمعی تصدیق کردند.

حاج شیخ اسدالله - بنده نظریات خود را

قبلاً راجع باقدمات آقای ارباب کیخسرو عرض کرده ام و نسبت به مستخدمین جزء هم باید اداره مباشرت يك پیشنهادی بکنم که فقط با اظهار تأسف و تأثر نگذرد و نتیجه عملی داشته باشد آنهم نه از نقطه نظر اضافه حقوق بنده در آن نظر ندارم بلکه از نقطه نظر مراعات قنودانی و حق شناسی باید رعایت حال آنها بشود زیرا اینها يك عهد هستند که در اینجا ثابت و برقرار مانده اند و بوظایف خود عمل کرده اند و بعضی از آن بیچارگان هم بواسطه پیش آمده ها و قحطی ها شاید بواسطه ضیق معاش تلف شده اند از این مطلب میکنم و راجع به يك قسمتی که میخواهم از آقای ارباب کیخسرو بیرسم این است که در ضمن راپورت اشاره کرده اند بآقای مهم الدوله که نسبت به آب بهارستان مرضعالتی بدیده داده بودند آب آبی نتیجه چه شد آب آنصرف کرده یا بحال خود باقی است.

ارباب کیخسرو - چنانچه عرض کردم بنده

از طرف اداره مباشرت هیچوقت ایشان را ذیبق نمی دانستم و به همین واسطه نه اظهارات ایشان را بدین رقم و نه آب ایشان دادم.

حاج شیخ اسدالله - دولت چه کرد.

ارباب کیخسرو - بنده از اقدامات دولت هیچ

اطلاعی ندارم.

رئیس - آقای نظام الدوله (اجازه نطق)

نظام الدوله - عرض بنده اظهار امتنان و تشکر بود از آقای ارباب کیخسرو که خانه را که از طرف ملت بایشان سیرده شده بود دومرتبه بهمانحال اولیه بملت تسلیم نمودند و امیدوارم این خدمات سرقشق

زمامداران آتیه بشود.

رئیس - آقای آقامیرزا محمد صادق طباطبائی اجازه.

طباطبائی - بنده در بدو مجلس در مقدمه راپورت آقای ارباب پس از بیانات آقای رئیس تصور میکردم که دیگر محتاج نیست از طرف نمایندگان اظهار بشود زیرا بیانات آقای رئیس از طرف عموم نمایندگان است حالا می بینم آقایان يك يك احساسات خودشان را اظهار می نمایند برای اینکه عدم اظهار عقیده از طرف بنده علامت سکوت نباشد عرض میکنم که تمام صورت جلسه های دوره های مختلف مجلس تمام مشغون از مراتب لیاقت و صداقت و خدمتگذاری آقای ارباب کیخسرو و سوابق ایشان است و با سابقه که ما از عملیات ایشان داریم انتظامات مجلس چیز فوق العاده نیست زیرا همیشه اینطور انتظامات از ایشان دیده شده و گمان می کنم فرمایش آقای رئیس مطابق احساسات تمام و کلاه بود (جمعی تصدیق کردند) و اظهار يك يك چندان لزومی نداشت.

رئیس - هر چه درباره آقای ارباب کیخسرو گفته بشود کم است باین ملاحظه بنده خواستم خود آقایان نمایندگان هم که سابقاً فرموده بودند بعد از اینکه راپورت از کمیسیون مجلس خواهد آمد اظهاراتی دارند چون امروز موقع بود خواستم اگر آقایان اظهاراتی دارند بفرمایند و حالا اگر مجلس موافق باشد باین مسئله خاتمه میدهم و راپورت هم بکمیسیون محاسبات ارجاع میشود و داخل بشویم در مطلب دوم دستور در این موقع آقای حاج آقا بر حسب اجازه آقای رئیس برای اظهار بقیه نظریات خود در محل نطق حاضر شدند.

حاج آقا - بنده تصور میکنم که وقت خیلی گذشته است و هر ایش بنده امروز تمام نمیشود اگر از اول جلسه وقت داشتیم تمام می شد ولی چون مفصل است امروز تمام نمیشود پس اگر اجازه فرمایید تا موقعیکه مجلس مفتوح است و ختم نشده عرایض را عرض کنم و چون تمام نخواهد شد بقیه بماند برای جلسه دیگر یا اینکه کتباً در جلسه دیگر عرایض خود را عرض کنم حالا هر طور بفرمایید بنده حاضر م.

رئیس - مجبور نیستید حتماً امروز تمام کنید هر قدری می توانید امروز بگویید و بقیه برای يك یا دو جلسه دیگر.

حاج آقا - بسیار خوب بنده قبل از اینکه وارد شوم به بیان بقیه نظریاتی که از اصلاحات عمومی داشتم همینقدر عرض می کنم چون بزرگترین چیزیکه برای پیشرفت نظریه اصلاحیه لازم میدانم و حد نظر و اتحاد و کلاه است با یکدیگر و این بزرگترین علت موفقیت در اصلاحات است از این جهت در مقابل هر پیش آمدی با کمال خون سردی و ملایمت و با کمال سکونت و آرامشی عرایض خود را عرض کنم در این حال فرشته راهنمای من همان وجدان من است و مادام که وجدان من امری کند این اصلاحات را کدر نظر گرفته ام و نتیجه تجربیات دوازده ساله بنده است بیان کرده و میکنم همینقدر عرض میکنم که آزادی عقیده یکی از حقوق مسلمه نمایندگان است و با اصول آزادی عقیده می توان موفق با اصلاحات شد چنانچه سابقاً عرض کردم بنده اصلاحات را آنطوریکه

در نظر گرفته ام به سه قسمت تقسیم نموده ام یکی اصلاحات اجتماعی است که در جلسه گذشته عرض کردم و امروز نظریات راجع با اصلاحات اداری را عرض میکنم در ترتیب اصلاحات اداری قبل از هر چیز وجود حسن وظیفه شناسی است ایجاد حسن وظیفه بزرگترین چیزی است که باید محل توجه نمایندگان ملت و کسانی باشد که میخواهند قدم های سریع یا بطی برای اصلاحات بر دارند ممکن نیست هیچ هیئتی بدون اینکه مدیرانش حسن وظیفه شناسی را دارا باشند می توانند موفق يك اصلاحاتی بشود بنده عرض می کنم و شاید هم دارم در تمام مراحل و در هر جاحتی در این مملکت هستم که اصلاحات فوق العاده مشکل است اگر يك نفر مدیر در هر اداره دیده شد که اندک حسن وظیفه داشت آن اداره باقدهای سریعی رو باصلاح میرفت الان راپورت اداره مباشرت را میخوانید دیدیديك مدیری که در مجلس دارای حسن وظیفه بوده توانسته است آن اداره را که در تمام قنوت باو سپرده اند با کمال نیکی و پاکیزگی نگاه دارد و حالا تسلیم کند سایر ادارات را هم دیده آید چنانچه الان ذکر شد يك مطبوعه که طرف احتیاجات دولت و ملت است یعنی مطبوعه دولتی بواسطه نداشتن يك مدیر صحیح بالاخره چند قطعه آهن یاره پیش از آن باقی نمانده (این را بطور مثال عرض کردم) می خواهم بگویم کسانی که میگویند نظریات بنده عملی نیست شاید تصورات بنده شعوری است اینطور نیست هر جاو هر کس را که ببینید در هر اداره همین قدر که حسن وظیفه داشته باشد و قدم برای اصلاحات بردارد ولو بشکلات هم مصادف شود کم و بیش مقاومت با مشکلات می کند و موفق بر آن اصلاحات هم می شود پس قبل از همه چیز در زمامداران و مدیران و کسانی که در دوائر دولتی برای اداره کردن امور ملت مشغول هستند باید حسن وظیفه ایجاد کرد باز عرض می کنم که مجبور نشوم رفع سوء تفاهم بکنم میگویم اگر ایشان يك دودی بپوشمش برود مجبور است که حکم کند آنجا آتش است یکی از طرق استدلال و برهان بی بردن بعد از وجود معلول آیاممكن است انکار بکنیم که فضای این مملکت با اندازه از دود هرج و مرج اداری مملو شده است که تمام چشم های ما را آب آورده کرده پس در عین حال نتیجه نظریات ما این می شود که حکم بکنیم حسن وظیفه معصوم است این تهمت را می کنم یعنی بهمه متوجه می شكنم ولی محکومیت را بمنزاج محاکمه میگذاریم در بین افراد ممکن است اشخاصی صاحب حسن وظیفه باشند ولی چون مادرین جماعت مردودی هستیم نمی توانیم عقاید و احساسات خودمان رد بپران محکومیت نه به حسن نه بفتح قرار دهیم ما فقط اتهام را متوجه می کنیم و محاکمه آن را تعقیب میکنیم تا محکوم حقیقی و خادم حقیقی معلوم شود باید مکافات بدهیم تا خادم حقیقی تشویق شود و باید مجازات بدهیم تا نالایق تهدید شده کنار بروی برای اصلاحات اداری قبل از همه چیز باید حسن وظیفه در مملکت ایجاد شود حسن وظیفه کی ایجاد میشود در يك مملکتی ممکن نیست در هیچ زمامداری و هیچ مدیری حسن وظیفه ایجاد شود مگر آنکه مشولیت در آن مملکت بتمام

معنی عرض اندام کند یعنی باید مجازات و مکافات و پرشش در کار باشد والا مشولیت را توقع کردن لغو و غلط است در تمام دوره قنوت بلکه از اول مشروطیت تا امروز اگر مفاسدی را به بینم همان نبودن حسن وظیفه است و بخواهم تعقیب بکنم نقطه حقیقی آن مفاسد و علت الملل آن بدبختی ها را ببینیم همان نبودن حسن وظیفه است چون حسن وظیفه نبود بزرگترین مواقع استفاده ایران در این مدت جنگ بین المللی از دست رفت بزرگترین مواقع استفاده از حوادث همان حوادثی که ملل ضعیفه دنیا از آن استفاده ها کردند از دست رفت علاوه بر عدم استفاده شاید بار های سنگین تری بردوش این مملکت افزودند در این موقع باید متذکر شد که رژیم و وضعیت ادارات امروزه فاسد ترین ترتیب اداری است که میتوان در دنیا تصور نمود و هیچ عضو اداری را از کوچک و بزرگ در این مملکت نمیتوان تصور نمود که خود را مسئول مقام عالی تری دانسته و با لزوم اداری وظیفه را حسن نماید اصلاحات اداری بزرگترین امری است حکه توجه نمایندگان معترم را بایستی بقدر معطوف دارد و بایستی بکلی اساس اداری امروزه را خراب نمود و مجدداً ساخت زیرا که اگر غیر از این ترتیب قدمی رو باصلاح بردارند فقط ظاهر سازی و ماسک مالی شده مثل يك بنیان یوسیده است که بخواهند با استعمال المان زیننه و نقش و نگارهای فریبنده آنرا حفظ نمایند یقین است که این بنا بالاخره بنیان فاسد خود را نشان داده و خراب خواهد شد و قبل از تمام اصلاحات بایستی توجهی بمالیه و تشکیلات مالیه نمود خوب است نظری بمالیه این مملکت که روح جریان ادارات دولتی است نموده و به بینم آیا آنطوریکه باید و شاید هست یا نه وزارت مالیه کنونی در مملکت ایران فقط از نقطه نظر تشکیلات اداری و لزوم دارا بودن يك وزارت مالیه در مملکت مشروطه است ولی به وظائف این وزارتخانه که عبارت از تعدیل بودجه و مواظبت در عدم فزونی خرج و بدخل و تقابل مخارج و تکثیر عایدات است عمل ننموده اند بلی وزارت مالیه بایستی از افراط و تفریط مالیه و خزانه دولت جلوگیری نماید یعنی مطابق عایدات معلوم خود مخارج تعیین نماید اولین وظیفه مجلس شورای ملی نظارت در مالیه مملکت است البته آقایان مستعضرند که روح و اصل مشروطیت این است که ملت نظارت بر خرج و دخل خود داشته باشد و این مسئله بایستی مقدم بر تمام مسائل باشد زیرا که اگر امر مالیه اصلاح شود تمام دوائر اصلاح خواهد شد در این مدت شانزده سال که از عمر مشروطیت گذشته هیچ نشده که بودجه از نظر مجلس شورای ملی بگذرد ما بایستد هیچ پیشنهاد را از دولت قبل از تسلیم بودجه قبول ننماییم پس از آنکه از اوضاع جمع و خرج مالیه مملکت مطلع شدیم البته آنوقت حاضریم که هر پیشنهادی را پذیرفته چاره جوئی کنیم والا اگر مثل دوره های گذشته باشد من خودم شخصاً حاضر نیستم که هیچ لایحه راجع ببودجه را تصویب نمایم مگر آنکه ابتداء از بودجه مملکت مطلع شده و یقین بر لزوم مخارجی که دولت پیشنهاد می نماید نموده و حسن کنم که مخارج را مساوی با زندگانی عادی قرار داده اند آنوقت حاضر قبول کنم زیرا مخارج بایستی بعد از لزوم و متناسب با زندگانی ما باشد اگر يك نفر کاسب

یا تاجر یا ملاک که دارای عایدی معینی است زمینه مخارج خود را مساوی با مخارج شخصی قرار دهد که عایدش در مقابل اوست البته او را سقیه و معجور خوانده و حکم بجون او میدهند زندگانی اداری هم بر روی همین زمینه است مستخدمین و اجزای ادارات ازاعلا درجه تا ادنا درجه جزء باستانی مطابق زندگانی عادی ما استخدام شده و شهریه بگیرند اشخاصیکه بدون هیچ ملاحظه مواجب های گزاف برای مستخدمین ادارات وضع نمودند با آنها دشمنی نموده و آنها را از زندگانی و سعادت آتیه محروم نموده اند برای اینکه اگر شخصی عایدی خود را زائد دید البته وضع زندگانی خود را بر روی همان زمینه قرار خواهد داد اما ملکیت نمی تواند متحمل این همه مخارج زائد شود و معجور میشود از عایدی این شخص بکاهد بالاخره آن شخص که زندگانی خود را بر روی يك ترتيبات عالی تری قرار داده بواسطه رقابت های متفرق معجور است همان زندگانی خود را ادامه دهد و وقتیکه ادامه داد یا معلوم می شود و یا شرافت و حیثیتش از بین رفته و بالاخره متوسل بمداخل غیر مشروع و تعلق این و آن میشود و آنوقت سبب این بدبختی را همان اشخاص باید دانست که مواجب های گزاف برای اجزای ادارات قرار دادند بلی باستانی باندازه دخل خودمان برای اعضاء ادارات حقوق قرار دهیم یکی دیگر از چیز هایی که تحمل بر بودجه ملکیت است وجود وزارت خانه های متعدد و اجرای لایحی است که هیچ مصداق خارجی ندارد بنده میخواهم تصریح کنم فقط بطور کلی عرض میکنم این وزارت خانه ها برای چیست ؟ آیا برای مسئولیت اشخاص است و یا فی الحقیقت محتاج بوجود آنها هستند در اول مشروطیت قسمتی از وزارتخانه ها جزء يك وزارت خانه های دیگری بود بعد آنرا مجری کرده اند در صورتیکه بنده هیچ منطقی برای تجزیه آن نتوانستم بفهمم برای اینکه هیچ حرفی در عملیات آن اداره بعد از تجزیه پیش نیامده مثلا وزارت فوائد عامه سابقاً جزء وزارت علوم بود آیا آن وقت در اجرای تکالیف خود کمتر از امروز که ادارات وزارت خانه و بودجه علیحده است موفقیت داشت آری همین وزارتخانه های متعدد و استخدام اجزای نه از نقطه نظر کار بلکه از نقطه نظر اینکه باستانی اشخاص مشغول شوند که فقط از نقطه نظر دسته بندی و وساطت مشغول شده اند سبب شده که کلیه اشخاص از کلیه اعمال مفیده کناره گرفته فقط منتظر ارتزاق از دواثر دولتی شده اند اگر دواثر ما بعد از مستخدم گرفته و اعضاء و اجزای آن را از روی سابقه قبلی معین مینمودند اشخاص وقتی که ملاحظه مینمودند در اداره محل خالی نیست و یا از عهده و یا امتحان بر نمی آیند البته کار دیگری برای خود فکر میکردند فکر زراعت میکردند فکر تجارت میکردند عقب احداث معین میرفتند و بالاخره کاری برای خودشان پیدا نمیدادند نه اینکه تمام هم خود را صرف این بکنند که در ادارات دولتی مستخدم بشوند پس باید این اعضاء لایتنانی را کم نموده و زیادی آنها را بیرون کرد باید این سنخ ترتیبات اداری را منحل نمود و بر مردم گفت آقا ما در اینجا فلان کار را داریم باید به بینیم که میتوان از همه انجام آن بکارد

برای ما مستخدمین را از نقطه نظر لیاقت انتخاب می کنیم ما باید بدنام و ساطت بیشه ها بگوئیم ساطت نکند برای اینکه استثناء در کار نیست (چون اگر يك قانون اداری را استثناء کنند کار پیش نمیرود) آنوقت من که يك نفر از وساطت کنندگان هستم وقتی به بینم وساطت دیگری پذیرفته نمیشود دیگر وساطت نمیکنم رنجیده هم نمیشوم و از دست آن کسانی هم که میخواهند وساطت آنها را بکنم خلاص میشوم بالاخره این اصول از قانون اداری باید محو شود یکی نظارت و کنترل در عایدات و مخارج مالی در اداری ایران است مالی این ملکیت درست مثل يك اسطخری شده که جداول متدیده از اطراف رو باین اسطخری جاری است و هر چه در این اسطخری آب می آید بواسطه شبکه ها وزیر آب هائیکه دارد فرو میرود و ابتدا این اسطخری مرطوب هم نمیداند باز ما جداول تازه ایجاد کرده قنات های جدید از اطراف تهیه میکنیم بعضی اینکه آب آنها باین اسطخری رسیده فوراً بواسطه همان زیربای های بزرگ تمام فرو میرود و چیزی باقی نمیمانند پس باید اول زیربای را گرفت یعنی نظارت در عایدات و مخارج کرد بعد تهیه عایدی نمود گاهی شبیه میشود که مالیات وصول نشده خیر اینطور نیست توده مالیات بده ایران همیشه پنج مقابل ده مقابل آنچه که در کتابچه های دولتی ثبت است میدهند اما کجا فرو میرود معلوم نیست در تمام این مدتی که اینجا بوده ایند از اول دوره مشروطیت تا بجا آید باید يك نظارت و کنترل حقیقی در مالی ایران دائر بشود کجا دیدید و شنیدید اداره های تفتیش بر طول و عرض هم در دواثر مالی تشکیل شده است مفتش های سیار متصل در گردش است باین حال آیا هیچ دیدید و شنیدید که بگویند فلان دزد را گرفته و فلان سارق را مجازات کرده اند پس بعقیده بنده باید يك نظارت جدی بر عایدات ملکیت نمود و سعی کرد قانون نوشته اشخاصی معین کرد تا اینکه نظارت بمعنی حقیقی خودش اجراء شود دیوان محاسبات دوره دوم يك قسمت از این کار را تکفل می کردند بدبختانه قانون دیوان محاسبات نوشته شد ولی هیچ اثری از او ماند باید دیوان محاسبات ایجاد کرد و آن قانونی را که مدتها هم نمایندگان ملت در تشکیل آن قانون صرف شده تعقیب نمود یکی از جمله کارهایی که مافوق العاده باید علاقه مند باو باشیم رسیدگی باعمال امنای مالی و لایات است هیچ شاهد ییبه برای عملیات آنها لازم نیست بهترین بینه که میتوان در موقع معا که آنها گفت وضعیت قبل از استخدام و بعد از استخدام مدتی قبلشان است باید وضعیت و ثروت بعد از همین مدت قبل استخدام آنها را مقایسه کنند و بگویند اینجا از کجا آمده اگر این مسئله معین شد تمام ترتیبات واضح می شود گفتیم من وقتی دود را دینم می گویم آتش است و او را متهم میکنم تا بهای که تیر شدن شود پس باید آنها را معا که کرد اگر تیر شدند خدمات خود را نشان دادند باید آنها را تنبیه کرد والا مجازات نشان نمودن آنها ثروت ملت است که نزدیک عهده معدودی جمع شده باید مصادره کرد ضبط نمود بصرف خود ملت رسانید و در آن حین وقتی که ثابت شد دست خیانت بسوی بیت المال دراز کرده اند باید آنها را باشد درجه مجازات نمود این مجازات باعث يك ترس و رعبی می شود که بواسطه آن دیگری

نمی تواند دست خیانت به بیت المال دراز کند کم کم برای همین طرز يك ملکاتی در مستخدمین تولید میشود که آنها را با مانت سوق میدهد یکی دیگر از جمله چیزهایی که جزء اصلاحات لازم و وظائف حقیه است مقاومت در مقابل هراس تقاض و مالیاتی است قبل از تعدیل جمع و خرج ماهیچه در مقابل استقراض و در مقابل پیشنهادها با احتیاج تهدید میشوم اگر ما این دو اصل را مسلم کردیم که باید استقراض را تصویب بکنیم و هر کس بدون اجازه مجلس شورای ملی قرض کرد خودش مسئول اداره آن قرض باشد و در ضمن هم گفتیم هیچ مالیاتی را تصویب نمیکنیم یا بودجه را نیاورند مجبوراً خواهند آورد و ما موفق خواهیم شد که يك روز هم در عمر خودمان بودجه و تعدیل آنرا به بینیم

رئیس - اگر میل دارید بقیه فرمایشاتان بماند برای جلسه دیگر

حاج آقا - هر طور بفرمائید بنده اطاعت میکنم

رئیس - بقیه نطق آقای حاج آقا چون ظهر است میماند برای جلسه دیگر

حاج آقا - چون وقت گذشته است بقیه عرایض خود را در جلسه آتیه بعرض آقایان نمایندگان محترم میرسانم

رئیس - اسامی شش نفر از آقایان برای اینکه خطابه را تقدیم حضور مبارک اعلیحضرت هابوبی نمایند استقرا ع میشود آقای سهام السالطان شروع باستقرا نمودند و آقایان ذیل بحکم قرعه معین شدند

آقای وفار الملک - آقای آقا میرزا محمد نجات - آقای محمد هاشم میرزا - آقای میرزا ابراهیم خان - ملک آرائی - آقای شیخ الاسلام نماینده ملایر آقای آقا سید کاظم یزدی

رئیس - جلسه البته پس فردا سه ساعت قبل از ظهر خواهد بود و دستور آن ازقراری است که هر من می کنم اولاً بقیه نطق آقای حاج آقا ثانیاً - اعتبار نامه های آقایان شیخ الاسلام اصفهانی و صدرائی و سید الملک

ثالثاً - انتخاب کمیسیون ما در خارج از این قرار کمیسیون خارجه شش نفر کمیسیون داخله ۱۲ نفر کمیسیون نظام شش نفر کمیسیون عدلیه شش نفر کمیسیون قوانین مالیه دوازده نفر کمیسیون معارف و اوقاف و صنایع مستظرفه هشت نفر کمیسیون پست و تلگراف و فوائد عامه و فلاحت و تجارت شش نفر و چهار کمیسیون دیگر هم در خارج توسط شعبات تشکیل خواهد شد که کمیسیون عرایض و مرخصی و کمیسیون بودجه خواهد بود

تدین - اجازه بفرمائید

رئیس - بفرمائید

تدین - نظر بملانه که معلوم نمایندگان حاضر به انتخابات آذربایجان دارند و بطور خصوصی مذاکره شد که بعد از رسمیت مجلس کمیسیون تحقیق انتخابات تشکیل شود و رسیدگی به انتخابات آذربایجان بشاید بنابراین بنده پیشنهاد می کنم که جزء دستور مجلس آتیه شود (جمع تصدیق نمودند)

رئیس - بنده می خواهم جزء دستور جلسه دیگر بگذارم که در مجلس علنی انتخاب شود حالا

می فرمائید با سایر کمیسیون ها در خارج انتخاب شود

تدین - خیر در مجلس انتخاب شود بهتر است

رئیس - پس جزء دستور جلسه آتیه خواهد بود و در جلسه علنی انتخاب خواهد شد سایر کمیسیونها در خارج تعیین میشود

(مجلس تقریباً نیم ساعت بعد از ظهر خانمه بیات)

جلسه ۲۲

صورت مشروح مجلس یوم پنجشنبه بیست و هفتم شهر ذی حجه الحرام ۱۳۳۹ مطابق نهم برج سنبله ۱۳۰۰

مجلس یکساعت و نیم قبل از ظهر در تحت ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید

صورت مجلس یوم سه شنبه بیست و پنجم ذی حجه را آقای آصف الممالک قرائت نمودند

رئیس - نسبت بصورت مجلس اعتراضی نیست ؟ اظهاری نشد صورت مجلس تصویب گردید دستور امروز بقیه نطق آقای حاج آقا رسیدگی باعتبار نامه های آقایان شیخ الاسلام و مؤید الملک و صدرائی انتخاب کمیسیونها از خارج ولی از اعتبار نامه ها فقط يك فقره حاضر است و اعتبار نامه شیخ الاسلام و مؤید الملک هنوز حاضر نیست گمان میکنم شعبات یکمتری در رسیدگی باعتبار نامه ها کوتاهی می کنند آقای شیخ الاسلام تقریباً چهل روز است در اینجا معطل مانده اند به اعتبار نامه های سایر نمایندگان که از اصفهان انتخاب شده اند رسیدگی شده و راپورت داده شده انتخاب ایشان هم از اصفهان بوده علنی ندارد که تأخیر بیفتد خواهش میکنم که شعبه پنجم برای جلسه آتیه راپورت ایشانرا حاضر نمایند که در آن خصوص رأی گرفته شود

محمد هاشم میرزا - چون بنده عضو شعبه پنجم هستم عرض میکنم بواسطه ناخوشی شاهزاده نصرالدوله وغائب بودن آقای قوام الدوله و چندی از اعضاء شعبه و خروج مشیر معظم اکثریت حاصل نشده والا کوتاهی از طرف شعبه نشده

رئیس - چند نفر حاضر نیستند ؟

محمد هاشم میرزا - آقای عمید السلطنه آقای قوام الدوله نبودند مشیر معظم هم که خارج شده است

رئیس - عده اعضاء شعبه سیزده نفر است ؟

محمد هاشم میرزا - خیر دوازده نفر

رئیس - سه یا چهار نفر هم که نباشند باز هشت نفر باقی است و عده کافی برای رأی دادن هفت نفر است

محمد هاشم میرزا - بلی عرض میکنم که در این دوسه جلسه اخیر بعضی از آقایان حاضر نشده اند باینجهت تأخیر شد

رئیس - باید حاضر شوند بیجهت که يك شخص را نمیشود معطل کرد

حاج شیخ اسدالله - اگر چه آقای رئیس شرحی راجع به عدم تشکیل شعبه فرمودند و همچنین شاهزاده محمد هاشم میرزا به هم حضور بعضی از آقایان اظهار نمودند ولی باید آقایان تصدیق بفرمائید

که اینطور رفتار کردن و حاضر نشدن در شعب تصور میکنم نسبت به ملیاییکه بعد ها مجلس در پیش دارد یکقدری اسباب یأس و ناامیدی بشود و وقتیکه بنا شد يك شعبه راجع به رسیدگی به اعتبار نامه که چهل روز یا پنجاه روز از موقع آن میکشند آنقدر مسامحه کرده و در وقت خود حاضر نشوند آنوقت چگونه بنده شخصاً میتوانم اعتماد بکنم که آقایان برای کارهای مهمه حاضر میشوند البته باید آقایان حاضر بشوند که وقت مجلس شورای ملی تلف نشود

رئیس - در این باب پیش از این مذاکره نمیشود سایر شعب هم همینطور هرا اعتبار نامه که داوند باید سعی و اهتمام فرمایند که زودتر حاضر شود

ارباب کیهن - بنده در اینقسمت عرضی نداشتم در قسمت راپورت اداره مباشرت که در جلسه قبل قرائت شد در آن راپورت يك قسمتی نوشته شده بود که بعد بنده حس کردم در خارج نسبت یکی از نمایندگان اثر خوبی نداده بود و آن این است که در راپورت ذکر شده بود یکصد و پنجاه تومان در کابینه گذشته (یاد حکایت گذشته) بعنوان خرج راه و مسافرت آقای شریعتمدار داده شده اینکه از طرف اداره مباشرت این مسئله در راپورت ذکر شده هیچ نظری نبوده جز اینکه خواسته است مثل سایر مطالب جمع و خرج خود را بنظر آقایان نمایندگان برساند و ایشانرا مستحضر کند ولی توضیحاً عرض می کنم آن یکصد و پنجاه تومان که داده شده بر حسب تقاضای آقای شریعتمدار نبوده سهل است ایشان در موقعی هم که میخواهند اجازه تحصیل کنند و مسافرت نمایند هیچگونه اقدامی از طرف ایشان نشد حتی تحصیلات اجازه ایشانهم از طرف اداره مباشرت نشده است و نظر بمداول ماده ۱ قانون انتخابات که خرج ایاب و رهاب آقایان نمایندگان را باید دولت بپردازد و چون ایشان خیال معاودت داشتند از طرف اداره مباشرت اقدام شد نه فقط در باره ایشان بلکه در باره هر يك از آقایان نمایندگان که خیال معاودت داشتند از طرف اداره مباشرت بحکومت وقت اظهار میشد که برای مخارج مسافرت و مراجعت آنها اجازه پرداخت وجهی بدهند چون تقاضای راجع باشند در اول واقع شد برای ایشان اجازه یکصد و پنجاه تومان صادر شد و برای دیگران که بعد تقاضا شد اجازه صادر نشد لهذا لازم دانستم که عرض کنم ایشان شخصاً در این کار دخالتی نداشته اند و پرداخت این وجه بر حسب تقاضای اداره مباشرت بوده و الا ایشان هیچگونه نظری نداشته اند

رئیس - باید داخل مذاکره در دستور بشویم چون کمیسیون تحقیق انتخابات در مجلس نمیشود انتخاب بشود باید از خارج انتخاب نمود زیرا اگر در مجلس بخواهیم انتخاب بکنیم باید مهره تقبلیه داده شود و تصور میکنم اسباب زحمت و تعطیل کار بشود (جمع تصدیق نمودند) بهتر است در خارج انتخاب بشوند و نفر بقرعه تعیین میشود که باتفاق بکنند از آقایان منشیان در خارج استقرا آراء نمایند و در موقعیکه آقای حاج آقا نطق بفرمائید آقایان یکی یکی تشریف ببرند و در خارج رأی میدهند

محمد هاشم میرزا - عده این کمیسیون چند نفر است ؟

رئیس - گمان میکنم شش نفر کافی باشد

(بعضی گفتند کافی است)

در این موقع آقای سهام السلطان شروع باستقرا ع نموده اسامی آقایان ذیل استقرا ع شد

آقای فہیم الملک - غائب بودند - آقای سدید الملک - آقای امین الشریعه غائب نبودند آقای سردار معظم خراسانی (غائب بودند) آقای امیر ناصر (جزو هیئت رئیس هستند)

آقای میرزا علی کازرونی

رئیس - آقای حاج آقا فرمودید عده کافی نیست ؟

حاج آقا - خیر بنده عرض کردم شش نفر کافی است

رئیس - پس اعتراضی نیست شش نفر انتخاب خواهد شد (آقای آصف الممالک اجازه)

آصف الممالک - بنده میخواهم خاطر آقایان را تذکر بدهم آقایانی که برای عضویت در این کمیسیون انتخاب میشوند مبیاستی این مسئله رعایت بشود که از اوضاع و جریانات انتخابات آذربایجان اطلاع داشته باشند در کمیسیون بهتر بتوانند اینکار را انجام دهند

رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه)

حاج شیخ اسدالله - بنده راجع بنده میخواهم عرض کنم لکن حالا عرض ندارم

رئیس - آقای سدید الملک و آقای آقا میرزا علی کازرونی بیرون تشریف ببرند و باتفاق آقای امیر ناصر آراء استقرا ع مینمایند آقای حاج آقا (اجازه)

حاج آقا - بریزد در قسمت رویه راجع به اصلاحات اداری يك قسمت عرایض خود را راجع باصلاحات مالیه عرض کردم چون وقت گذشته بود عرایضم ناتمام ماند

یکی از مسائل را که بزرگترین طریق اصلاح میدانم و میتواند هیئت دولت و زمامداران را اصلاح الزام کند حسن احتیاج است احتیاج مادر و مولد اختراعات بالطبیعه تا انسان محتاج نباشد وسائل رفع احتیاج را فراهم نمیکند بنا بر این عرض کردم و باز هم عرض میکنم که نمایندگان ملت باید تعقیب این رویه را بکنند که هیچ مالیات و پیشنهاد مالیاتی را که از طرف دولت پیشنهاد میشود تصویب نکنند و هیچ استقراضی را تصدیق نکنند تا اینکه بودجه را به مجلس بیاورند وقتی این دو طریق (که همیشه برای تعقیب عایدی از نظر دولتهای گذشته بود) از بین رفت نهراً دولت مجبور میشود احتیاج او را او میدارد باینکه بودجه اش را تعدیل کند و وقتیکه بودجه مجلس شورای ملی پیشنهاد شد بقدریکه باید جرح و تعدیل شد و آخرین درجه خرجی که نهایت لزوم را دارد با مقایسه مقدار عایدی معین شد آنوقت البته اگر بازم نوافض موجود باشد مجلس شورای ملی فکری برای رفع آن نوافض خواهد کرد و بهر ترتیبی که مقتضی بداند ترتیبی خواهد داد بنابراین بنده از استقراض و پیشنهاد مالیاتی جلو گیری را لازم میدانم و یکی از چیزهایی را که میتوانم عرض کنم بناموس مشروطیت تغطی بوده وضع مالیات هائی است که در غیاب مجلس شورای ملی شده بدون اینکه حس بشود که یکی از وظایف مختصه نمایندگان ملت وضع مالیات است و وضع مالیاتی را در غیاب مجلس شورای ملی بنده

يك تمدی بزرگ حقوق ملی محصور می‌گردد بنا بر این بنام حفظ اصول مشروطیت و حفظ حقوق آزادی ملی تمام تحولات را که در قیام مجلس شورای ملی در دوره فترت مملکت و ملت وارد شده بکلی آنها را لغو می‌دانم. بلی اگر چنانچه این اصل محفوظ بود و می‌دانستند که در مورد رفع احتیاج مجبورند در جمع و خرج مملکت مراجعه نمایند گان ملت کنند این تخطی موجود نباشد که بدون مراجعه بمجلس شورای ملی و نمایندگان ملت مالیات وضع کنند و تحصیل بقیه بدیست کنند بدون اینکه مصرف لازمی برای آنها در نظر گرفته بشود اگر چه به منظور نبود دوره فترت این مقدار امتداد پیدا نمی‌کرد باز خود را محتاج می‌دیدند که نمایندگان را انتخاب و مجلس شورای ملی را دایر کنند که مراجعه بمجلس شورای ملی بشایند و با تصویب مجلس شورای ملی مالیات وضع کنند چون این احتیاج را حس نکردند افتتاح مجلس شورای ملی بباخیر افتاد و دوره فترت امتداد یافت بدون هیچ پروا حقوق گرفت و تحمیلات فوق العاده بر دوش توده مالیات بده ایران وارد کردند باید گفت از اعطای تا ادنی از شاهزادگان درجه اول و دوم از طبقات مختلفه و مستخدمین ادارات در دوره فترت تا چه اندازه بر مالیات مملکت تحمیل نموده که اگر بدین مبالغه مراجعه شود ملاحظه خواهد شد که چقدر بر بودجه مملکت تحمیل شده که واقعا وقتی که تا اول مشروطیت و دوازده سال قبل مقایسه کنیم خواهیم دید شاید از سه ربع هم اضافه تر تحمیل شده. این اضافه مواجها این حقوقهای که در مملکت تحمیل شده و با یک استغراضهایی که امروز در نتیجه قیمت ترقی یزید باید سه مقابل ادا کنیم اداء شده تمام آن تحمیلات و آن استغراضها را بر دوش توده مالیات بده فقیر و همیان قسمی که تمام مصائب و سختی‌ها را در این مملکت تحمیل میکنند تحمیل کردند یکمده مدودی متقن آسایش و آسایش و آسایش و آسایش تمام اینها را باید انو کرد و هر کس که زیادی برد از او پس گرفت باز میگویند اینها عملی نیست بنده عرض میکنم عملی است و در آن آتی که بنده حس کنم عملی نیست و وجود خود را در مجلس شورای ملی لغو میدانم من میگویم و چیزهایی که برخلاف رای و کلام برخلاف منافع اهالی مملکت برای زندگانی شیرینش بیک مجلس داده شده در حالی که احتیاج نداشته اند آنها را باید حساب کرد و مادامی که دارند باید از آنها پس بگیرند و این فرضهای هنگفت را تأویه نمایند تا فرج آنها زیاد نشود بنابر این بنده بمجلس شورای ملی پیشنهاد میکنم که يك کمیسیون مخصوص برای اینکار معین کنند و بتصویب نامه های دوره فترت و آن تحمیلاتی که بردوش ملت شده است رسیدگی کنند و هر کس از مالیات کشور چیزی برده است مثل بقایایی که از مؤدیان مالیاتی طلب دارند بگیرند و بقرضه ملت بدهند این بود عرایض من راجع به بلیه اما راجع به عدلیه

آنچه که بنده عقیده دارم و برای احدی هم شکی نیست اداره منحصر بفریدی که در این مملکت دارای قانون است عدلیه است. (و این قضیه را برای کسانی باید دانست که در اول امر گفتند تا قانون نباشد قبول مسئولیت نمیکشیم و اول قانونی را وضع کردند) این اداره فقط دایره ایست که دارای قانون مدون است ولی از آنجا که در هر مملکتی که نظارت در

امروز انشاء الله متعقد خواهد شد دقت مخصوص در وزارت عدلیه بنماید و اشخاصی که مسئول عدلیه و یا در اداره عدلیه بوده اند یا و کلاه صالح کنواقص جریان را مطلع هستند پیشنهاداتی بکمیسیون میکنند تا رفع نواقص بشود یکی از جریانیکه در عدلیه فوق العاده لازم است تعیین مدعی العموم است بطوری که در قانون پیش بینی شده وقتی که يك ملکیتی که اصول آن از روی شرح است و دو اصل آن امر بمعرف و نهی از منکر بوده یعنی دو اصلی که اساس آسایش و ترقی عالم بر روی اوست و وقتی که تمام امور اجتماعی تحول بیک مدعی العموم است و مدعی العموم باید این اساس را تکفل کند که هر چه و مرج تولید نشود باید مدعی العموم همانطور که در قانون ذکر شده باشد بایستی کامل و مزه باشد باید دارای ملکات عالی باشد باید باصلاح و احقاق حق عموم علاقه مند باشد اگر علاقه مند نبود نمیتواند از هرج و مرج جلوگیری کند بواسطه عدم توجه مدعی العموم باین امورات بوده است که روز بروز مفاسد اخلاقی زیادتیر شده پس باید مدعی العموم را همانطور که در قانون پیش بینی شده انتخاب کرد و معلوم است در قانون اینطور پیش بینی شده یک نفر که دارای معلومات لیافت زیرا تعیین اعضاء فقط از روی وساطت و غیره است پس برای اینکه بکلی از این رفتار سوء جلو گیری شود باید قانون وضع نمود اعضاء را از روی لیافت و امتحان انتخاب نمود. بلی قانون وضع کردند و مصلحتین و اشخاصی که علاقه مند به عدلیه بودند و پیش بینی کردند و گفتند باید امتحان کرد اما بختانه اجراء نشده میگفتند یا باید سابقه داشته باشند یا امتحان بدهند یا اینچنین وقتی يك وزیر اراده میکرد بکنفران قبول نماید یا اینکه نه سابقه داشته امتحان داده برده مدتی او را بامانت صلاحیت يك جای خارج از تهران بمقر ستادند وقتی که بر میگشت دارای سابقه میشد باین عنوان در عدلیه مرکز برده مالی برقرار میشد و بالاخره آن کسیکه لایق و صحیح العمل بود وقتی میشد صحت عمل او ملحوظ نیست یا خارج میشد یا هم رنگ جماعت میشد یا بکلی يك عضو فعال و فاعلی میشد و در عدلیه ابراز حیثیت میکرد باین اعضاء عدلیه را امتحان و بلا استثناء از روی لیافت حفظ حقوق مردم داخل عمل میشوند و اجرت میگیرند اشخاصی باشند که لیافت و امانت داشته باشند این بود عرایض بنده راجع به عدلیه. اما نظریات بنده راجع به وزارت جنگ یعنی همان وزارتخانه که حافظ حدود و ثبوت مملکت است و البته تمام آقایان میدانند که محترم ترین عناصر يك جامعه همان افرادی هستند که تمام اعضاء جامعه لازم است ولی درین حال برای حفظ حیثیتی که برای این قسم اشخاص در جامعه موجود است خود آنها هم باید فوق العاده مترقب باین حیثیت باشند باید همانطوریکه در عالم معمول باید از تخرب و دسته بندی خارج باشد و هر اطاعت بالاتر چیزی نفهم این مسئله یکی از چیزهاییست که باید در نظام محفوظ باشد

اگر در دوره های فترت يك صدماتی بجای بیاید نظامی وارد شده است یا از نقطه نظر دفاعی صدماتی نسبت به حقوق اجتماعی وارد شده فقط از این نقطه نظر

بوده که انتظامات بطوریکه باید و شاید در نظام نبوده سابقه شغل در صاحب منصبان از روی تخرب و دسته بندی بوده بعبارة اخرى مسائل سیاسی و سایر ترتیبات دیگر در نظام جریان داشته و دیدیم بهین واسطه چه صدماتی بر مملکت وارد آمد و چقدر حیثیت نظام متزلزل شد پس باید آن صاحب منصبی را که حقوق و دسیاین را در نظام حفظ میکنند تشویق و بالعکس کسانی را که برخلاف این ترتیبات رفتار نمایند یا در شرافت این لباس محرم نموده و آنها را مجازات کرد تا دسیلین کاملاً محفوظ بماند از طرف دیگر نظام باید در تحت لوای اتحاد شکلی ایجاد شود ما باید اقدامی کنیم که نظام در تحت يك ترتیب متحد الشکلی تشکیل شود نه بطور قسمتهای مختلف که مولد رقابت هائی باشد که همه ماها مفاسد آنها را دیهیم پس اتحاد شکل یکی از چند چیز هائی است که فوق العاده باید بآن توجه کرد دیگر آنکه قبل از هر چیز و مخارج باید مصارف و مخارج نظامیان را در بودجه مملکت تخصیص داد و ترتیبات بودجه نظامی را تأمین نمود یعنی نظامیان را راحت و بالآخره از هر جهت وسایل آسایش آنها را فراهم نمود آن وقت اگر قدری از حدود خود تعضی کردند و یا خارج از حدود دسیلین رفتار نمودند آن وقت آن ها را مخصوصاً مجازات نمائیم و البته میتوانیم مجازات کنیم برای اینکه تمام وسائل رفاهیت آنها را فراهم کرده ایم

یکی دیگر از جمله چیزهایی که فوق العاده لازم است کنترل و نظارت بر مصارف نظامی است اگر حقیقاً این مخارج گزافی که تا بحال هر ساله برای نظامیان بر خزانه دولت ایران تحمیل شده در محل خود بمصرف رسیده بود و با افراد داده میشد یقیناً حال نظامیان امروزه فوق العاده راحت تر و در آسایش ابتیاع که به پنج تومان خریداری شود یکی از چند چیز هائی که علت تعطیل حقوق شده است عملیات و کلاه است این دسته های جنایتکار را که يك قسمت از و کلاه عدلیه دارند و گریبان مردم را گرفته اند باید به يك ترتیبی قطع کرد یعنی باید از روی يك قانونی حدود و کلاه را معین و اشخاصی که انتخاب میشوند در تحت آن محدود باشند و اشخاصی که برای حفظ حقوق مردم داخل عمل میشوند و اجرت میگیرند اشخاصی باشند که لیافت و امانت داشته باشند این بود عرایض بنده راجع به عدلیه. اما نظریات بنده راجع به وزارت جنگ یعنی همان وزارتخانه که حافظ حدود و ثبوت مملکت است و البته تمام آقایان میدانند که محترم ترین عناصر يك جامعه همان افرادی هستند که تمام اعضاء جامعه لازم است ولی درین حال برای حفظ حیثیتی که برای این قسم اشخاص در جامعه موجود است خود آنها هم باید فوق العاده مترقب باین حیثیت باشند باید همانطوریکه در عالم معمول باید از تخرب و دسته بندی خارج باشد و هر اطاعت بالاتر چیزی نفهم این مسئله یکی از چیزهاییست که باید در نظام محفوظ باشد

که از ولایات بر کز آمده اند این ترتیبات را ندیده اند پس باید برای حفظ شئون و مراتب شان آنها را به وظیفه شناسی متوجه نمود و از این ترتیبات جلوگیری نمایند آن وقت اگر جلوگیری کردند و نشد باید آن ها را مجازات نمود و از نظام خارجشان کرد یکی از دوائر که باید طرف توجه و دقت شود اداره نظمیه است من نمی خواهم مفصلاً داخل در این قضیه شوم ولی متأسفانه عرض می کنم در اول تشکیل نظمیه يك افراد از آن پلیس وظیفه شناس وجود داشت که يك قسمت حس وظیفه شناسی را داشته. و حقیقاً بعضی عملیات از آنها بروز میکرد که مورد حیرت و تعجب بود و با اندازه در انجام وظائف خود جدیت و کوشش میکردند که مورد تحسین و در ایران کمتر نظایر آن دیده شده بود حقیقاً خوش درخشید اما افسوس که مثل دولت های مستعجل زود ازین رفته و معدوم شد به طوریکه می توان گفت امروز نظمیه های ولایات و حتی طهران يك کانون فجاج است هر کس مختصر و روباعلی با نظمیه داشته و يك قسمت از عملیات آن اداره را مستحضر است تصدیق میکنند که چه عرض میکنم من می خواهم داخل عملیات آن اداره شوم همین قدر عرض می کنم که قبل از هر چیز باید همین حافظی اخلاق و نوامیس عمومی را از مفاسد اخلاقی منع و از هدایت آنان جلوگیری نمود

حس وظیفه شناسی و دسیلین در نظمیه و افراد بزودی معدوم گشت و يك قسمت از افراد با صاحب منصبان شرافت مندم که در آنجا بودند با کنار رفتند و با در دوره های متصادی در درجه دانی خود باقی ماندند مثلاً اگر پیرسند فلان شخص وظیفه شناس چه شد و چرا ترقی نکرد در جواب من گویند برش قابل نبود (واقعا اسباب تأثر است که این قبیل قضیعت ها در این جا مطرح شود) هیچ ایرادی نمی توانند باو بکنند فقط میگویند قیافه اش قابل نبود دیگری ترقی می کند برای اینکه قیافه اش قابل است و وقتی که يك اداره اینطور جریان پیدا کرد دیگر چه امیدی برای ترقی و عمل کردن بوظیفه برای افراد با صاحب منصب میتوان باقی بماند

باید کسانی که برخلاف اخلاق و حفظ ناموس و مال جان مردم اقدامی کنند شدیداً و پیش از همه آنها را مجازات کرد چرا که حافظ ناموس و جان و مال مردمند اگر مستقیماً خودشان بچیزهایی که باید محافظت کنند حمله نمایند مجازاتشان هزار درجه شدید تر است

رئیس — اگر خسته شده اید اعلام تنفس داده شود.

حاج آقا — بنده در موضوع نظمیه دو کلام دیگر عرض دارم آنوقت راجع به معارف میخواهم عرض کنم اگر آقایان خسته شده اند دیگر راجع به معارف عرض نمیکنم.

رئیس — بسیار خوب.

حاج آقا — یکی از چیزهایی که فوق العاده لازم است این است که باید افراد و صاحب منصبان را که وظیفه شناسند پیدا کرد و آنها را تشویق نمود و نگذاشت در تحت تأثیر نداشتن قیافه از تمام حقوق خود محروم بمانند همانطور که مجازات سخت را باید

تعقیب نمائیم مکافات را هم باید اعمال کنیم این بود عرایض بنده راجع به نظمیه حالا چون آقایان خسته شده اند هر گاه آقای رئیس اجازه فرمایند تنفس شود و بعد سایر مطالب خود را عرض خواهم کرد

رئیس — چند دقیقه تنفس است (در اینوقت آقایان نمایندگان برای تنفس از مجلس خارج و پس از نیم ساعت مجدداً جلسه تشکیل گردید)

رئیس — چون مقارن ظهر است بقیه نظق آقای حاج آقا برای جلسه آتی که روز شنبه است بماند فعلاً در سه فقره اعتبارنامه حاضر است اگر مخالفی نباشد قرائت شود

آقای رکن الملك احضار برای قرائت راپورت چون مخبر شعبه استعفا داده بودند آقای رکن الملك که منشی شعبه هستند قرائت می کنند

آقای رکن الملك راپورت شعبه پنجم را راجع به آقای شیخ الاسلام نمایند اصفهان (به مشورتن ذیل قرائت نمودند)

شعبه پنجم بدو سه انتخابات اصفهان رسیدگی کرده نظر باینکه دوسه مزبوره برای تحصیل صحت نمایندگی دو نفر دیگر از نمایندگان اصفهان در شعبه اول تحت مطالعه در آمده و صحت انتخابات اصفهان را تصدیق نمودند و شعبه پنجم نیز موافقت نظر با شعبه مزبوره دارد لهذا صحت انتخابات اصفهان و نمایندگی آقای شیخ الاسلام را تصدیق مینماید

رئیس — راجع باین راپورت مخالفی هست یا نه؟ (گفته شد خیر)

راجع بنمایندگی آقای شیخ الاسلام از اصفهان رأی میگیریم آقایانیکه تصویب می کنند قیام فرمایند اکثر نمایندگان قیام نمودند.

رئیس — تصویب شد راپورتی است راجع با آقای صدرانی آقای تدین احضار و برای قرائت راپورت آقای تدین راپورت شعبه دوم را راجع با آقای صدرانی نمایند و ماوند بمضمون ذیل قرائت نمودند:

شعبه دوم بدو سه انتخابات دماوند و فیروز کوه بدقت رسیدگی نموده برای استحضار بمجلس شورای ملی عرض مینماید که انجمن مرکزی انتخابات در دماوند در یازدهم ذیحجه ۱۳۲۷ مطابق قانون تشکیل و ۵ انجمن جزء دیگر را در فیروز کوه و توابع دماوند با رعایت قانون انتخابات دائر ساخته و در کليه نقاط مزبوره تعرفه توزیع نموده و موازی ۴۷۵۳ ورقه تعرفه با اوراق رأی برگشته و آقای صدرانی با اکثریت ۳۰۳۳ رأی از کل آراء مزبوره بریاست دارالشورای انتخاب گردیده است.

انجمن نظارت مرکزی پس از خاتمه استخراج آراء ملت بکفهته برای وصول و اصغای شکایات منظر بوده در این مدت هفت ورقه شکایت که بیشتر آنها از طرف اهالی قریه فرانک بوده بانجمن واصل گشته مبنی بر اینکه انتخابات در تحت تأثیر تهدید و تطمیع انجام یافته است.

انجمن در جواب هر يك از اوراق شکایتی که با اظهار داشته که متشکیان حاضر شده تا حضوراً به شکایات آنها رسیدگی شود متشکیان از حضور در انجمن استنکاف ورزیده و اصلاً حاضر نشده اند در این اتناء دو ورقه رضایت بایک ورقه چلو ابره

و چون سال دوازده ماه است در هر سال چهار دفعه شعبات تعینید بشود ولی چون اینطور نبود و چندماه از سال گذشته مجلس منعقد شد قهراً این ترتیب بهم میخورد (گفته شد صبح است) حالا اگر آقایان نظری در این باب داشته باشند ممکن است روز شنبه اظهار بفرمایند آنوقت هر طور که مجلس رای داده همانطور رفتار خواهد شد.

آقای آقا سید فاضل - اجازه نطق.

رئیس - بفرمائید.
آقای سید فاضل - بنده خواستم خاطر آقایان نمایندگان را از تعطیل مایه مسبوق کنیم از قراری که معلوم است چند روز است روسا و مدیران وزارت مایه کناره جوئی اختیار کرده اند و چون اصلاحات وزارت مایه اصل نظر ماست و تعطیل آن وزارتخانه مفاسد فوق العاده دارد خوب است از مقام ریاست اقدامی بشود اگر چه بطوریکه اطلاع دارم از مقام ریاست وزراء دستور العمل داده شده است که تا پنجشنبه که امروز است چنانچه مدیران حال تعطیل را خاتمه ندهند اقداماتی خواهد شد و بسا هست که در این موضوع تغییراتی بشود این است که از مقام ریاست خواهشمندم بهیئت دولت تذکر بدهند که زودتر باین تعطیل و گرو خاتمه بدهند.

رئیس - بنده از تذکر این نوع مسائل بهیئت دولت خیلی ممنون می خواهم اگر سؤال با استیضاح دارید هر وقت بخواهید بهیئت دولت احضار میشوند سؤال فرمائید.

آقای سید فاضل - اجازه بفرمائید.

رئیس - بفرمائید.
آقای سید فاضل - چون سابقه داشت و همینطور تقاضای دیگری از مقام ریاست شده و تکفل فرموده اند که بهیئت دولت یادآوری کنند بنده هم من باب سابقه این امر را پیشنهاد کردم.

سر دار معتمد خراسانی - بنده اعتراض دارم و تصور میکنم که همچو سابقه در مجلس نبوده است که در خصوص زندگانی و امور داخلی ادارات از رئیس مجلس تقاضا شده باشد که ایشان مداخله کنند و اگر تقاضائی شده است که یکی دو مرتبه آنرا بنده کرده ام راجع به وادی بوده است که مربوط قانون اساسی مملکت بوده باینجهت خواهش کردم که آقای رئیس مداخله کرده و بهیئت دولت تذکر بدهند.

آقای سید فاضل - اجازه می فرمائید.

رئیس - بفرمائید.
آقای سید فاضل - آن مطالب هم در اهمیت با گردد مایه چندان فرقی ندارد زیرا این موضوع اگر جنو گیری نشود مفاسد فوق العاده ایجاد خواهد کرد.

آقای سید یعقوب - بنده اجازه می خواهم.

رئیس - بفرمائید.
آقای سید یعقوب - خیلی خوش می دانم که این مدیران چند روزی هم نباشند شاید بتوانند یک جمعی از آنها را انتخاب کنند خوب است آقای سید فاضل دلسوزی بحال بکند سارق نمایاند.

رئیس - جلسه روز شنبه سه ساعت قبل از ظهر (مجلس نیم ساعت بعد از ظهر ختم شد)

جلسه ۳۳

صورت مشروح مجلس **یوم شنبه ۲۵ ذیحجه الحرام سنه ۱۳۳۹**

مطابق ۱۱ سنبله ۱۳۰۰

مجلس یک ساعت و نیم قبل از ظهر در تحت ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید.

آقای آصف الممالک صورت مجلس یوم پنجشنبه بیست و هفتم ذی حجه را قرائت نمودند.

رئیس - شامزاده نصره الدوله مریض هستند اشتباه در صورت مجلس غایب بدون اجازه نوشته شده است: اعتراضی راجع به صورت مجلس است؟ (اظهاری نشد) صورت مجلس تصویب گردید: دستور امروز رسیدگی بابتار نامه آقایان صدرائی و نظام الدوله: تعیین شعبات: بقیه نطق آقای حاج آقا: تعیین کمیسیونها در خارج: از اعضای کمیسیون تحقیق انتخابات آذربایجان که آقایان معین فرموده بودند فقط یک نفر اکثریت پیدا کرده که آقای مشیر الدوله هستند مابقی اکثریت ندارند باید تجدید انتخاب شود در موقعیکه سایر کمیسیون ها را انتخاب می فرمایند برای پنج نفر دیگر هم باید رای بدهند.

فهمیم الملک - پس از آقای مشیر الدوله آقایانیکه بالنسبه اکثریت داشته اند خوب است اسمایشان قرائت شود.

رئیس - رکن الملک ۲۳ رای تدین ۲۱ رای سلیمان میرزا ۱۸ رای: بیان الدوله ۹ رای: مدرس ۱۴ رای: آصف الممالک ۲۰ رای: مساوات ۱۸ رای.

رئیس - میفرمائید دوباره قرائت شود: (گفته شد خیر) رایورت شعبه دوم راجع با آقای صدرائی مورد بحث است: آقای محمد هاشم میرزا مخالف بودند؟

محمد هاشم میرزا - خیر آقای حاج شیخ اسدالله مخالف بودند.

رئیس - آقای حاج شیخ اسدالله: (اجازه نطق)

حاج شیخ اسدالله - اگر چه زمینه و نظریات اکثریت مجلس اجمالاً درست است و نسبت باعتبار نامه های دیگر که بنده بعضی عرایض کرده ام مطلب بر بنده روشن گردیده و نظریات آقایان معلوم شد ولی بر حسب تکلیف بنده لازم میدانم نظریات خود را بحضر نمایندگان محترم برسانم بعضی از آقایان دوستان و رفقا بنده را نصیحت کردند (و بایشان حق میدهم) میفرمودند با اینکه اکثریت مجلس با شما موافقت نمیکند لذا تعقیب کردن نظریات خودتان در مجلس لزومی ندارد ولی بنده بر حسب تکلیف مجبورم عرایض خود را بحضر برسانم اگر چه اکثریت مجلس با نظریات بنده موافقت نکنند مع هذا امیدوارم که در عرایض خود هم از شرایط ادب و نزاکت خارج نشوم و راجع با انتخابات دماوند رایورتی از شعبه داده شده اگر چه رایورت شعبه یک رایورت منظم و خوبی بنشر می آید اما آقایانیکه در طهران بوده اند و کاملاً از جریان انتخابات دماوند در آموخته اند اطلاع داشته اند تصور میکنم عرایض بنده را تصدیق کنند که انتخابات دماوند صاف و ساد و طبیعی نبوده در موقعیکه انتخابات دماوند شروع شد در تحت پک تاثیرات و پک فوذهای خارج از قانون بعمل آمده و اهالی دماوند مکرر شکایت و تظلم و داد و فریاد کردند و ایداً جوابی

بآنها داده نشد بالاخره در یکی از جراند که گویا روزنامه وطن بود اعلانی منتشر کردند باین مضمون که جهة اینکه دولت توجهی برایشان نمیکند چیست از شهر طهران تار ماوند پنج شش فرسخ بیشتر نیست معلوم نیست چرا دولت وقت برای رسیدگی بشکایات بیچاره اهالی دماوند یک نفر مفتش بی غرض نفرستاد در صورتیکه در کابینه های بعد و قتیکه از کسب مسافتهای بعیده مثل همدان و زنجان و مازندران و غیره شکایت میرسد دولت وقت برای کشف قضایا و تحقیق مفتش مخصوص میفرستاد من کار باین قضیه ندارم که مفتش وقتی داخل در عملیات میشد چه عملی میکرد: آن مأمور تقصیر کرد یا نکرد در موقع خودش در نظر آقایان مکشوف خواهد شد ولی دولت وقت به تکلیف خود رفتار کرد اگر مأمور غفلت و مسامحه در وظیفه خود کرده باشد تقصیری بدولت وقت نیست و لای برعکس در موقع انتخابات دماوند هر چه تظلم کردند در جراید افشان کردند اصلاً برایش آنها هیچ وقتی گذاشته نشد اگر چه بنده تمام اوراق شکایات دوسیه را کاملاً معال نظر کردم که دقت و رسیدگی کنم ولی آنچه دیدم این است که در عرایض خود بعضی می نویسند که ما در موقع انتخابات هر چه تظلم کردیم بشکایات ما جوابی نرسید از فراریکه میگویند در موقع انتخابات در دماوند مأمور مایه و مأمور ژاندارم که اسمش درست در نظر نیست مطابق دستوریکه داشته اند بایک فشار فوق العاده طاقت فرسائی شروع بعملیات کرده اند خیلی جای حیرت و تعجب است که دولت در نزدیکی گوش خودش که صدای فریاد دماوند بگوشش میرسد و اگر بخواهد يك قدم بردارد میتواند تمام حقایق را کشف بکند یکی قطع نظر میکنم و در کشف حقیقت و رسیدگی برایش منظمه و منشیان وارد نمیشود شکایات آنها مبنی بر تهدید بود و یکی آنکه میگویند مبنی بر تظلم بوده است اما راجع به تهدید پک اوراق شکایت زیادی هست که می نویسند ما بقدری در فشار بودیم که در آن موقع قدرت تشکی نداریم و اگر هر آینه بحکومت وقت تشکی میکردیم مورد سخط و غضب و ضرب و شتم و حبس واقع میشدیم شکایت دیگر اینکه میگویند تظلم هم بوده مثلاً میگویند مأمور ژاندارمری که در آنجا بوده و مأمور مایه هم با او مساعدت میکرد حکومت وقت هم در آن موقع بر خلاف اراده و میل ژاندارمری قدرت نداشته اظهاری بکند خلاصه آنها را برای اجرای مقاصدی که داشتند تظلم بکند بودند که انتخابات را خاتمه دهند یکی از دلایلی که برای انیای این مدعا دارند دوسیه است که در اراده حکومتی که الان هم آن دوسیه گویا موجودات بنده از آقایان نمایندگان تقاضا میکنم که با من مساعدت کنند و آن دوسیه را از اداره حکومتی بخواهند و ملاحظه کنند بهیئت در آن دوسیه چیست میگویند در آن دوسیه یک چیزهایی است مثلاً صاحب منصبی آمده است در حکومت نظامی یعنی دو سه ماه قبل شکایت کرده که بمن وعده داده اند بمقتصد هشتصد تومان پول بدهند که این انتخابات را مطابق میل خودشان انجام بدهم و من هم آن خدمت خود را انجام داده ام ولی پول بمن نرسیده حکومت هم در کشف قضیه و رسیدگی انتخابات بالاخره در اداره حکومتی مبلغی (که درست نمیدانم چقدر بود) گرفته شده است و در مقابل این خدمت نا-

مشروعی که آن صاحب منصب ژاندارم بعمل آورده و حال انجام داده است باو داده شده یعنی بعد از آنکه جمساتی شده و کشفاتی در آنجا بعمل آمده آنوقت وجه گرفته شده و باو داده شد يك همچو مطلب باین واضحی که در اداره حکومتی دوسیه و سابقه داشته باشد نمیدانم شعبه چرا وارد در قضیه نشده و آن دوسیه را نخواست و قطع نظر کرده عاید آقای مشیر در جواب من بفرمایند که شبهه بی خبر بود و اطلاع از این قضیه نداشته بنده حالا بشعبه و مشیر شعبه مجلس شورای ملی و تمام آقایان نمایندگان خبر میدهم و عرض میکنم که این دوسیه موجود است از اداره حکومتی بخواهند اگر هم چو دوسیه موجود باشد بنده که یکی از نمایندگان هستم نمیتوانم پک انتخابی را که باین واضحی باین ترتیب جریان یافته تصدیق کنم زیاد بر این نمیخواهم از نزاکت خارج شده و تعقیب بکنم اگر چه عرایض دیگری داشتم لیکن نمیخواهم یعنی مقتضی نمیدانم آن عرایض را در اینجا بیان کنم بنابر این مذاکرات و عرایض خود را خاتمه داده و اگذار بوجدان نمایندگان محترم میکنم

رئیس - آقای تدین: (اجازه نطق)

تدین - همانطور که خود آقای حاج شیخ اسدالله اظهار کردند که (نمیخواهم از نزاکت خارج بشوم) و معذالک يك فرمایشی که مبنی بر اطلاعات شخصی خودشان بود کردند بندهم گوش میکنم که دست از عاریقه معمولی خود بردارم و از نزاکت خارج نشوم ولیکن برای اینکه خاطر نمایندگان محترم از جریان انتخابات دماوند کاملاً مسبوق شود لازم میدانم توضیحاتی بدهم و قبل از اینکه وارد در توضیحات بشوم راجع بفرمایشات ایشان مذاکرانی میکنم اولاً فرمودند اطلاعات خارجی باندازه ایست که در زمان انتخابات دماوند همه از جریان انتخابات مسبوق هستند این را تصدیق میفرمایند که شبهه فقط بدوسیه انتخابات باید رسیدگی کند و مدرک رای شعبه همان دوسیه انتخابات است و اطلاعات خارجی خود را نمی توانند در دوسیه دخالت بدهد: ثانیاً فرمودند دماوندی ها در روزنامه وطن شکایت کردند و کسی بداد آنها رسید در این موضوع گویا ایشان کاملاً بتاریخ روزنامه ملاحظه نکرده اند آن شرحی که در روزنامه وطن نوشته شده چندین ماه بعد از خاتمه انتخابات دماوند است و در موقع انتخابات دماوند ایداً اینطور اعلانی در روزنامه وطن درج نشده مضمون آن اعلان این است که (ما چندین مرتبه بانجمن شکایت کردیم و برایش مانده اند) این متشکبان همان متشکبان بانجمن هستند و همان کسانی هستند که اوراق شکایات آنها در دوسیه ضبط است در جواب آن اوراق شکایتیه انجمن بآنها می نویسند بانجمن حاضر شوید و توضیحاتی که راجع باین مواد شکایات دارید بدهید تا حضوراً رسیدگی بشود در صورتیکه در اوراق شکایات خود تصریح میکنند که از قرائیکه می نوشتم در این انتخابات تهدید و تظلم شده انجمن باین شکایات ترتیب اثر نداده برای اینکه آنها را احضار کرده و آنها از حضور استنکاف نموده اند بعد هم همین اشخاص به وزارت داخله و مجلس شکایت کرده اند در موقع انتخابات در همان هفته اول که انجمن برای اصفاء و رسیدگی بشکایات جلوس کرده هفت ورته شکایت

رسیده که چهار ورقه اش متعلق بقریه مرانک است و سه ورقه از فراه اطراف مرانک و انجمن جواب داده است که بیاید و حاضر شوید تا رسیدگی شود و هیچکدام حاضر نشده اند غیر از این دیگر شکایت بهیچ جا نرسید این راجع باین قسمت: و اما راجع بقسمت دیگر ایالت طهران بدون اینکه اهالی دماوند تقاضای مفتش بکنند شکایت بر کر بنمایند قبل از خاتمه انتخابات دماوند یک نفر نماینده به آنجا فرستاده که هم نماینده باشد هم مفتش و آن مفتش پک راپورت هائی داده است که الان سوادش در دوسیه ضبط است اولاً مفتش ذیل صورت مجلس انتخابات را تصدیق و بلاوه انجمن نظار و نایب الحکومه محل نیز مهر کرده اند ثانیاً راپورتی می دهند و از آن را پورت کاملاً معلوم میشود که آن شکایات مأخذی نداشته و فقط از ناحیه اشخاصی بوده که میل داشته اند وکیل بشوند و نشده اند پک راپورت صریحی نیز هست که یک نفر از خوانین دماوند وارد بانجمن شده و در آنجا اعتراضاتی بانجمن کرده و مقصودش این بوده که انجمن را بهم برزند برای اینکه این شخص (یعنی این خان دماوندی) طرفدار یک نفر از اشخاصی بوده که میخواسته وکیل بشود: راپورت دیگری از شخص دیگری هست که میگوید پنج شش نفر از طهران آمده بودند و برای انتخاب یک نفر شخص طهرانی مشغول عملیات شدند چون مأیوس شدند و کرده اند که عین صورتش در اینجا ضبط است و کاملاً دلیل بر این است که این شکایات در تحت تأثیر وکالت طلبی بوده است و ایداً اثری ندارد: آقا میرزا علی نقی مرانکی که گویا سابق هم وکیل بوده است عریضه بر رئیس الوزرای وقت می نویسد که عین عریضه اش الان حاضر است می نویسد که من مطابق قانون انتخابات وکیل دماوند و توابع هستم (این عریضه بعد از انتخابات آنجا است) و چون سابق هم وکیل بوده ام امیدوارم بحسن ظن خود باقی بوده و معذالله بامن کمک و مساعدت نمایند و راپورت شکایتی هم ضمیمه کرده: این شخص اهل مرانک است و اغلب شکایاتی هم که رسیده است از مرانک و این استدعائی هم که این شخص کرده است این قضایا را تأیید میکند بنده عرض میکنم بطور مشهود حوزه انتخابیه دماوند در تحت تأثیر تهدید و تظلم بوده باشد در صورتی که از چهار هزار نفر رأی بدو اشخاصی بوده اند که هر کدام نسبت بخودشان آراء مهمی داشته اند چنانچه بعد از صدائی میرزا علی نقی مرانکی ۷۷۴ رأی دارا میباشد بعد از ایشان افتخار الاسلام ۵۸۸ رأی داشته بعد از ایشان حاج محمد تقی بنگدار است که دارای ۱۶۸ رأی است چطور میشود ما بگوئیم انتخاب حوزه دماوند در تحت تهدید ژاندارم بوده در صورتی که ۷۷۴ رأی میرزا علی نقی مرانکی و ۵۸۸ رأی دیگری و فلان مقدار رأی دیگری داشته باین ترتیب هیچ نمیشود تصدیق کرد که انتخابات آنجا در تحت تأثیر تهدید و تظلم بوده پس معلوم میشود همین اشخاصی که مغلوب شده اند اوقات کرده مردم را وادار بشکایات نموده اند دلیل دیگر اینکه هر گاه عد اشخاص را که شکایت کردند رو بهم بگذاریم عده آنها از سیصد نفر تجاوز نمیکند کاز اول تا بحال بانجمن و وزارت داخله و مجلس تلگرافاً و کتباً شکایت

کرده اند در مقابل قریب دو هزار نفر از اهالی دماوند و توابع صحت انتخابات را تصدیق کرده اند و کمال رضایت دارند چنانکه بنده در راپورت قید کرده ام که دو ورقه رضایت نامه و یک ورقه چلوار در مقابل اوراق شکایات بانجمن رسیده که آنورقه چلوار قریب هزار مهر دارد و حاشیه آنرا علمای دماوند و نهاروخوانین و معتمدین بالاتفاق هویت صاحبان امهار را نوشته اند و حکومت هم تصدیق کرده و پس از اینکه علما و خوانین و تجار و معتمدین این قضیه را تصدیق میکنند و شبه هم صحت جریان انتخابات را تصدیق مینمایند بدیهی است در صورتیکه متشکیان حاضر شوند و شکایات خود را ثابت نکنند شبه نمیتواند بشکایات آنها ترتیب اثر بدهد و برای اینکه معلوم بشود شبه با کمال بی عرضی و قانون خواهی رفتار کرده و نخواست است جزء اکثریتی که آقای حاج شیخ اسدالله اظهار کردند باشد بنده این ورقه چلوار را ارائه میدهم

«ورقه چلوار طویل و عریضی که دارای خطوط و امهار زیاد بوده ارائه نمودند»

این خواهش را که ملاحظه میفرمایید از صدر تا ذیل متعلق به علماء و تجار و خوانین دماوند است بنده و همچنین شعبه نمیتواند باین حرفها در مقابل تصدیقات علماء و خوانین دماوند ترتیب اثر بدهد اما راجع بدوسیه که ایشان اظهار کردند در اداره حکومتی موجود است در شعبه نسبت باین قسمت مذاکراتی نشده ولی بنده از خارج اطلاعات شخصی دارم و آن اینست که در حکومت نظامی در زمان کابینه سابق خصوصیات و قضایای بوده که از آن قضایا بطور کامل اطلاع ندارم ولی بطور خصوصی اطلاع حاصل کرده ام که آن دوسیه هیچ مدرک و سندی ندارد که کسی بیکری گفته باشد که تو فلان کار را بکن من فلان قدر پول بگو خواهم داد و حاضر بنسبت تا آخرین مرحله این قضیه را ثابت کنم و زیاده بر این عرضی ندارم

رئیس - آقای محمد هاشم میرزا خاقد؟

محمد هاشم میرزا - بنده با قسمت اول مذاکرات حاج شیخ اسدالله مخالفم اگر موقع هست اجازه فرمایید عرض کنم

رئیس - بفرمائید

محمد هاشم میرزا - چون در ضمن مذاکرات آقای حاج شیخ اسدالله که بطور تریض بوده چنین فهمیده شده که اکثریتی در مجلس هست که آن اکثریت در باب نمایندگانی خود رای میدهد ولی بنده نا بحال در مجلس نه اکثریت مسلکی دیده ام نه اکثریت انسی که یک جماعت فراکسیون داشته باشند که اکثریت با آنها باشد یا اینکه با هم انس گرفته باشند و اکثریت داشته باشند اگر هم باشد همان جماعتی است که خود حاج شیخ اسدالله مسبقاً گفته که یک عده ما بوسین در مجلس هستند ولی اکثریت ندارند

حاج شیخ اسدالله - گویا حضرت والا شاهزاده محمد هاشم میرزا منکر اکثریت هستند اکثریت مجلس همان است که رای میدهد من نگفتم در خارج مجلس شورای ملی فراکسیونی هست که دارای اکثریت است ولی در مجلس شورای ملی البته نسبت به امری که پیش میآید اکثریت مجلس رای خودش را میدهد و آن رای قاطع است و اگر منکر باشند که چنین اکثریتی باشد پس تمام اعتبار

نامه هائی که از مجلس گذشته باید کان لم یکن فرض کرد زیرا که هیچ رای از روی اکثریت واقع نشده ایشان اشتباه کرده اند بنده اینطور عرض نکردم باز هم توضیح میدهم که در خارج اکثریت نیست ولی در مجلس در موقع رای دادن بالاخره رای اکثریت مجلس و آقایان نمایندگان قاطع است بنده عرض کردم زمینه رای آن اکثریت بر من معلوم شده است نه اکثریت فراکسیونی لیکن قسمت راجع بفرمایشات شاهزاده محمد هاشم میرزا اما راجع بفرمایشات آقا تدین فقط راجع بفرار آخری که تصدیق فرمودند که در اداره حکومتی همه دوسیه هست بنده تقاضا میکنم آن دوسیه خواسته شود مراجعه شود به بنیم از آن دوسیه چه فهمیده میشود اگر همچنانکه آقای تدین فرمودند در آنجا مدرک و سندی نیست و یک چیزی که بجز این انتخابات سکنه وارد کند موجود نباشد شاید بنده در این نظریه و نسبت باین قضیه مساعدت کنم نه نسبت بانقلابات دماوند

و تا آن دوسیه خواسته نشود مطلب واضح نمی شود و حقیقت درک نمی شود شاید از ملاحظه آن حقیقت کشف شده و سبب اجابرات از اخذ و چهارمدهی علیه و تأدیبه آن صاحب منصبان در معین واضح گردد

محمد هاشم میرزا - موضوع اقلیت و اکثریت تقریباً در این موقع معنای ثانوی پیدا کرده و اقلیت یک اصطلاحی است در تمام مجالس مقصود از اکثریت و اقلیت در تمام دنیا اکثریت و اقلیت ثابت است و الا اکثریت آنی که مدرک اینگونه را هم است اکثریت گفته نمی شود و بعلاوه آقای حاج شیخ اسدالله طوری می فرمایند مثل اینکه با تمام افراد در اینخصوص مذاکره کرده باشند و رای همه را به دست آورده باشند و بدانند در اینخصوص هیچ حاصل می شود یا نه با بنده که در اینخصوص هیچ مذاکره نکرده اند که بدانند در اقلیت هست یا اکثریت ممکن بود بنده در اکثریت واقع شوم یا در اقلیت یا در امتناع بنابراین عبارتی را که فرمودند ناقص بود

رئیس - موضوع اقلیت و اکثریت را بنده می شود حل کرد فعلاً موضوع مسئله اقلیت و اکثریت نیست در اصل موضوع جمعی تقاضا نموده اند با ورقه اخذ رای شود آقای تدین (اجازه نطق)

تدین - بنده عرض کردم موافق اطلاعات اجمالی و خصوصی که پیدا کرده ام در آن دوسیه که ایشان اظهار کرده اند چنین چیزی موجود نیست و این مسئله کایشان اظهار می کنند باعث ترویج رای مجلس نمی تواند بشود ولی اگر بنا شد دوسیه خواسته شود بنده هم تقاضا میکنم که دوسیه دیگری هم خواسته شود

سردار معظم - بعقیده بنده خوب است هر دو خواسته شود

حاج شیخ اسدالله - خیل از آقای مخبر تشکر می کنم که تقاضای بنده را پذیرفتند که دوسیه خواسته شود و گمان می کنم قبل از مراجعه بآن دوسیه نمی توان در این موضوع رای گرفت برای این که حالا آقای مخبر قبول کرده اند آن دوسیه خواسته شود خواستن آن دوسیه و مراجعه بدان منافی برای حاله مجلس است

تدین - بنده موکول کردم بشرط بنده گفتیم در آن دوسیه که اطلاع پیدا کرده ام چیزی نیست اگر ایشان مایل باشند آن دوسیه خواسته شود مشروط باشد بر اینکه دوسیه دیگری هم خواسته شود

رئیس - بشرط نمی شود دوسیه خواست

سردار معظم - واقعا از این مذاکراتی که در این قضیه از طرفین می شود بنده خود را مجبور می دانم بیک مرتبه دیگر هم اظهار تأسف بکنم زیرا اینجا در پشت تربیون گفته می شود یک صاحب منصب ژاندارمری خودش بگرفتار رشوه اقرار کرده است و مطالبه بقیه پول را می کند و آنوقت در مجلس با یک خونسردی مثل اینکه امر عادی است تلقی میشود در صورتی که اول وظیفه مجلس این است که با این سم مهلکی که در رک و بی مملکت وارد شده با تمام وسائل ممکنه مخالفت بکنند اولین وظیفه مجلس این است که بخواهد صاحب منصب را تحت محاکمه بیاورند و در صورت ثبوت لا اقل بواسطه همان چیزی که خودش اقرار کرده او را خارج کنند البته این آدم لیاقت آنکه صاحب منصب باشد و لیاقت اینکه دارای سرودشی باشد ندارد و باید چنین صاحب منصبی را بیرون انداخت بعلاوه مرحله دوم اینکه در اینجا یک نفر نماینده می گوید یک دوسیه در اداره حکومتی هست و یک مطالبی دارد که مربوط باین انتخابات هست و می گوید این دوسیه را بخواهید که در آن دوسیه مطالبی یافت می شود و دلائلی دارد که ممکن است موجب تردید در این انتخابات باشد این حرف بقدری منطقی است که باید حتماً آنرا قبول کرد سومی می گوید دوسیه دیگری هم هست که اگر آن دوسیه اولی را بخواهند بنده هم آنرا خواهم خواست این ترتیب مثل این می ماند که بیکدیگر نانی قرض داده می شود یعنی اگر شایسته تر نخواهد من این دوسیه را نخواهم خواست باین ترتیب مجلس نمی تواند کاری کند بحیثیت مجلس باید فوق حیثیت اشخاص باشد اگر دوسیه هائی است متعلق به هر کسی هست باید خواست و رسیدگی کرد و هیچ نباید ملاحظه کرد و نظر نداشت که این دوسیه یکی بر می خورد و باید دوسیه را آورد و ملاحظه کرد ما نباید در مقابل یک رقابتها و یک خصوصیتها و در مقابل حفظ حیثیات شخصی حیثیات - مجلس را از دست بدهیم آقای حاج شیخ اسدالله که می گویند یک دوسیه در اداره حکومتی هست باید خواسته شود آقای تدین هم که می گویند دوسیه دیگر هم هست آنها هم باید خواسته شود مجلس مکلف است هر دوسیه را بخواهد و اگر در آن دوسیه ها استنادی باشد که با اساس نمایندگی منافات داشته باشد خیلی جای تأسف است

رئیس - آقای تدین (اجازه نطق)

تدین - بنده کاملاً موافق باین قسمت هستم و عرض میکنم حکایت نان قرض دادن نبود این که بنده عرض کردم خواستم مسئله یک با دو دوا نشود

آقا سیاح یعقوب - بنده خیلی متأسف هستم که در هر وقت پشت این تربیون میآیم مجبورم مخالفت کنم ولی خوشبختانه در این موضوع بار راپورت شعبه موافق امروز پنجاه و پنج روز است از عمر مجلس گذشته و اعتبار نامه هائی بمجلس آمده است بنده عرض می کنم بعد از اینکه شعب را تعیین کردند و دوسیه های متعلق بانقلابات شعبه ها رجوع شد و شعبه تا هم حکم دادند دیگر این صحبتها برای چیست مقام مجلس شورای ملی در حکم دیوان تیز است وظیفه اش باره است یا ابرام دیگر بر کشتن و اهاد به عا که استیضائی در مجلس معنی ندارد نسبت بانقلاب مقام ابتدائی همان انجمن نظارت است وقتی

که شعبه میآید مقام استیضاف است رسیدگی میکند راپورتی میدهد باید نظر نمایندگان بر راپورت شعبه باشد ما نظر به همین راپورتی که شعبه داده است در صحت انتخاب آقای صدرائی هیچ شبهه نداریم

آقای حاج شیخ اسدالله میفرمایند از روی علم فیهی که دارم و با از جاهائی که بین اطلاع رسیده است فلان مسئله فلانطور بوده بنده که مجبور نیستم بلم غیب ایشان رفتار کنم مانایندگان مطابق راپورتی که در دست داریم باید عمل نمائیم یا رد کنیم و یا قبول اطلاعات شخصی یا موضوع اکثریت و اقلیت را در بین آوردن هیچ اثبات مدعا نمیکند بنده میخواستم در مسئله اکثریت شرحی بدهم و برخلاف اشخاصی که برای خوش آمد بعضی ها میگفتند این مجلس بد است عرض میکنم خبر این مجلس خیلی خوب است و بعد از آن تا حالا هم موفق شده است و مطالب بنظر صالح نمایندگان را گذار شده است و هیچ نظریه ای در بین نیامده و برای جلب کردن بعضی خاطر ها که مقام خودشان رسیده اند بنده یک مقامی را که امیدواری مملکت همه بانجا است از نظر انداخت پس این حرفی که گفته شد خارج از نزاکت بوده است و تا کنون هر چه برای اکثریت گذشته یک اکثریت صالحی بوده است بدون اینکه در تحت تاثیر نظریات دیگران و یا در تحت تاثیر آن تریک کسی باشد و نمایندگان مطابق نظریات صحیح و صلاحیت رای داده اند بنده عرض میکنم باید من مطابق این راپورت رای خودم را بدهم و عرض میکنم آقای حاج شیخ اسدالله در این راپورت شامچه ایرادی دارد اگر در راپورت ایرادی داشتید میخواستید در موقع خودش در خارج شعبه بگویند و الا این راپورتی که هیچ ایراد قانونی در آن نیست ما بیاییم آنرا کرو دوسیه دیگر بکنیم و آن دوسیه را هم کرو دوسیه دیگر و هكذا به تسلسل آنوقت راپورت بر سر گردود بعد بمجلس بیاید و در مجلس شورای ملی یک معارضه و مشاجره بدون تعقیب و فلسفه بشود که این مسئله با دوسیه بسته است و آن دوسیه هم بدوسیه دیگر االی آخر بنابراین بنده موافق نیستم با این پیشنهاد که دوسیه خواسته شود و باید اگر آقایان موافق باشند رای علنی و اگر موافق نیستند بقیامو قعود رای گرفته شود این است مراض بنده

حاج شیخ اسدالله - راجع بخواستن دوسیه ها خیلی خوب شد بنده میگفتم نماینده هستم که حالا دوره سوم است در این مجلس هستم در موقعی که در اطراف اعتبارنامه شاهزاده نصرت الدوله صحبت بود پیشنهادی داشتم که جمعی هم امضاء کردند و هنوز هم آن پیشنهاد را دارم از مجلس شورای ملی تقاضا کردم که کمیسیون معین شود و راجع بعملیات نمایندگان در دوره فترت چه راجع بزمانداری آنها و چه راجع بترخیص زندگانی آنها رسیدگی شود و با یک قلم درشت راپورتش بمجلس شورای ملی بیاید تا تمام نمایندگان و تمام ملت اطلاع و بصیرت پیدا کنند و به پیشت هر وکیل دارای چه سابقه و چه اخلاقی است بنده تشکر میکنم از این اظهار آقای تدین که یک دوسیه که راجع به بنده است بمجلس بیایند و کشف شود و در حقیقت اگر من یک شخص خائنی بوده ام مرا مجازات نمایند و همچنین نسبت بتمام نمایندگان بنده

از این اظهار هیچ وحشت ندارم زیرا خودم را بیک نفر نماینده یک بی آلاش ایرانی میدانم و از طرف ملت ایران هم انتخاب شده ام و در نزد وجدان خودم در کمال افتخار این اظهارات را میکنم که صدای من بتمام دنیا برسد بنده عرض میکنم بگفتار ایرانی هستم و هیچ سابقه بدی هم نسبت بخودم اطلاع ندارم و در نزد وجدان خودم هیچ خجل نیستم اینست که عرض میکنم بنده آلوده به هیچ خیانت و شائبه نیستم و انتخاب من با وجود فشار سربزه هائیکه در مقابل بود (و نتوانستند موفق شوند) انجام گرفت و تقاضا میکنم که این فقره کشف شود و اگر دوسیه راجع بمن هست بخواهند و همچنین تقاضا دارم کمیسیون تعیین و رسیدگی بعملیات تمام نمایندگان ملت بشود

آقای میرزا حسن کاشانی - بنده عرض میکنم که بعد از پنجاه و پنج روز تازه شنیده میشود که هنوز یک دوسیه در اداره ایالتی طهران باقی ماند و مجلس بپاورده اند و حال آنکه آنچه دوسیه راجع بانقلابات است وزارت داخله باید در زمان افتتاح مجلس بمجلس بفرستد خوب است بوزارت داخله تذکر داده شود که نسبت بانقلابات سایر نمایندگان باز اگر دوسیه هست بفرستند که بعداً اسباب معطلی نباشد

رئیس - آقای سردار معظم پیشنهاد میکنند که اخذ رای در این باب بماند تا آنکه دوسیه ها خواسته شده و ملاحظه شود

سردار معظم - در ضمن مذاکراتیکه در مجلس شد سه مطلب پیدا شده است و هر سه مطلب مربوط میشود بمجلس آقای حاج شیخ اسدالله در ضمن نطق خودشان اظهار فرمودند که بصاحب منصب ژاندارمری دماوند یک وجهی وعده داده شده و خود او هم معترف است که از این وجه یک مقداری گرفته و ادعای بقیه آنرا مینماید بنده عرض میکنم آن صاحب منصبی که معترف باخذ رشوه است مجلس شورای ملی باید از این مسئله با تمام وسائل ممکنه جلوگیری کند و او هر کسی که ممکن است بر بخورد در این بود که اول پیشنهاد کردم از طرف هیئت رئیسه بدولت اظهار شود که این صاحب منصب را در تحت محاکمه بیاورند اگر واقعاً این شخص رهجو گرفته است لیاقت داشتن اقتضای نظامی دولت را ندارد و باید او را خارج نمود اما راجع بدوسیه که آقای حاج شیخ اسدالله میفرمایند که در اداره حکومتی موجود است بعد از استماع این قضیه بمجلس شورای ملی مکلف است که صبر کند و رای ندهد تا اینکه آن دوسیه خواسته شده و ملاحظه شود شاید یک اسناد و مدارکی در آنجا باشد که حاکی از حقانیت و صدق نظریات آقای حاج شیخ اسدالله باشد و بنابراین مجلس شورای ملی نمیتواند رای بدهد از طرف دیگر برای نماینده دماوند هم فرقی نخواهد کرد که این رای زودتر داده شود یا چند روز دیرتر داده شود که آنوقت نگویند در تحت تاثیر اقلیت و اکثریت بوده بهتر اینست که این رای دیرتر داده شود و از روی صحت باشد بنده جزء اکثریت حزبی و اقلیت حزبی نیستم و از نقطه نظر شخصی خودم هم این حرف را نمیزنم از نقطه نظر حیثیت مجلس است که مجلس در این مسائل دقت کند مطلب سومی را که بنده پیشنهاد کردم راجع بفرمایش آقای تدین است چون آقای تدین فرمودند که یک دوسیه دیگر هم هست و یک اشاره هم نمودند که بنده نفهمیدم فرمودند

یک بام و دو هوا نمیشود یعنی اگر یک دوسیه که اسناد بد دارد خواسته میشود دوسیه دیگری هم هست که اسناد بد دارد و باید خواسته شود بعقیده من باید ما این مطلب را تعقیب کنیم و از آقای تدین بخواهش کنیم که آن دوسیه را نشان دهند و مجلس شورای ملی آن دوسیه را بخواهد و ملاحظه شود شاید هر یک از ماها یک دوسیه هائی داشته باشیم و سایرین خبر نداشته باشند چه عیب دارد مطالب واضح شده رفع سوء تفاهم بشود و حقایق کشف شود و بالاخره معین شود که هر کس چه سابقه دارد تا اینکه بعد از فراغت از این قضایا بمجلس شورای ملی بتواند این بارهای سنگین را که از دوره های گذشته بمجلس شورای ملی رسیده است بدوش بگذارد

تدین - بنده در اول افتتاح مجلس شورای ملی آرزو مند بودم موقعی برسد که حقایق آشکار شود و گمان میکنم امروز آن موقع فرا رسیده دوسیه که بنده بر عرض رساندم دوسیه عدلیه آقای حاج شیخ اسدالله معلانی است که مطابق آن دوسیه ایشان محکوم بیک چیز هائی شده اند که عجلتاً از ذکر آن خودداری مینمایم باید مجلس شورای ملی آن دوسیه را خواسته و ملاحظه نمایند

حاج شیخ اسدالله - حقیقتاً فرمایشات آقای تدین سبب خوشوقتی و مسرت بنده شد زیرا که بنده آن دوسیه را که ذکر فرمودند سبب افتخار و شرافت سرافرازی خود می دانم و موقعی که دوسیه را ملاحظه بفرمائید این مطلب مکشوف خواهد شد که سبب تبعید بنده برشت فقط راجع بقرارداد بوده که چندین مرتبه هم مرا از مرادده با آقای مدرس منع نموده و حتی تهدید تبعید و غیره نمودند و چون این مسئله را نیز برقم نسبتی به بنده داده و باین بهانه بنده را تبعید برشت نمودند خیلی خوشوقت میشوم که این دوسیه را بمجلس آورده تا سابقه خدمت بنده معلوم گردد و در این موقع در حضور نمایندگان محترم با صدای بلند با کمال شرافت عرض می کنم من بیک نفر وکیل ایرانی یک و منزه می هستم و امیدوارم آن دوسیه هم برافتخاراتم بیفزاید

رئیس - آقای سردار معظم سه فقره پیشنهاد کردند فرائت میشود

(آقای آصف المالك شروع بفرائت پیشنهاد مزبور بهضمون ذیل نمودند)

بنده پیشنهاد میکنم اول دوسیه راجع بانقلابات دماوند

سردار معظم - قدری بلند تر و واضحتر فرائت فرمائید

(پیشنهاد مزبور بآقای امیر ناصر داده شد و بهضمون ذیل فرائت نمودند) بنده پیشنهاد میکنم

۱ - دوسیه راجع بانقلابات دماوند که آقای حاج شیخ اسدالله بآن اشاره کردند خواسته شود

۲ - دوسیه که آقای تدین بیان اشاره کردند خواسته شود و دیده شود

۳ - صاحب منصب ژاندارم که نسبت رشوه گیری بار داده شده تحت محاکمه در آمد و پس از ثبوت تقصیر مجازات شود و نتیجه آن بر عرض مجلس برسد

آقا میرزا علی کازرونی - خوب است مطالب این پیشنهاد را تفکیک بفرمائید

رئیس - تفکیک میشود بنده گمان میکنم در قسمت سوم این پیشنهاد نمیتوان رای گرفت زیرا

هیئت رئیسه بایستی این مطلب را بدولت اعلام نماید و اگر اقدام و محاکمه نکردند آنوقت آقایان حق سؤال و استیضاح دارند.

سر دارم عظم - بنده هم در دست سوم همین نظریه را دارم که بایستی از طرف هیئت رئیسه بدولت اعلام شود ولی قسمت اول و دوم منوط برای مجلس است.

تدین - اجازه میفرماید.

رئیس - بفرماید.

تدین - بنده گمان میکنم که آقای حاج شیخ اسدالله کاملاً مسبوق نیستند این شخص که بقیه ایشان رشوه گرفته و زاندارم نبوده بلکه صاحب منصب قزاق بوده است.

رئیس - آقایان رای میدهند دوسه راجع بانتخابات دماوند از اداره حکومتی خواسته شود؟

آقا سید یعقوب - دوسه با هم باید خواسته شود.

رئیس - این دوسه مربوط بآن یکی نیست؛ رای میگیریم آقایانیکه تصویب میفرمایند دوسه راجع بانتخابات دماوند خواسته شود قیام فرمایند - (اکثر قیام نمودند) - تصویب شد؛ راجع بقسمت دوم پیشنهاد یعنی راجع بغواستن دوسه که آقای تدین بآن اشاره فرمودند مخالفی هست؟

آقا میرزا علی کازرانی - گمان میکنم که اگر آقایان در این باب رای بدهند مستلزم این خواهد بود که بقیه را برگشته و هر چه را که تصویب نموده ایم استیضاف بدهیم و این مسئله مخالف قانون است.

رئیس - در صورتیکه خود آقای حاج شیخ اسدالله تقاضا میکنند که این دوسه خواسته شود البته اشکالی نخواهد بود.

آقا میرزا علی کازرانی - در این صورت خوب است کمیسیون تشکیل گردد که هر کس راجع بهر نماینده اطلاعاتی داشته باشد در آن کمیسیون اظهار نماید.

رئیس - گمان میکنم چند دقیقه تنفس داده شود بهتر است.

(بعضی اظهار نمودند اول رای گرفته شود)

رئیس - پس اول رای میگیریم که در این خصوص حالا باید رای گرفت یا بعد؟

آقایانی که تصویب میکنند حالا باید در این باب رای گرفت قیام نمایند - (اکثر قیام نمودند) تصویب شد؛ رای میگیریم بقسمت دوم پیشنهاد یعنی راجع به دوسه که آقای تدین اشاره نمودند نسبت بآقای حاج شیخ اسدالله در عدلیه موجود است آقایانیکه تصویب می کنند آن دوسه از وزارت عدلیه خواسته شود قیام فرمایند - (اغلب قیام کردند) - تصویب شد؛ راجع بآقای نظام الدوله موضوع بحث است کدام یک از آقایان مخالف بودند؟

محمد هاشم میرزا - بنده مخالف بودم

رئیس - بفرماید.

محمد هاشم میرزا - مبنای مخالفت بنده با آقای نظام الدوله دو قسمت است قسمتی راجع به جریان انتخابات است که موافق دوسه معلوم میشود در موقعیکه انجمن مرکزی محل برای اصفای شکایات حاضر شده اند و همچنین در موقع افتتاح

مجلس و در موقعیکه بایستی اهالی شکایات خور را بعرض مجلس برسانند ایشان در آنجا حاکم بوده اند اگر چه قانون انتخابات چنین چیزی را پیش بینی نمی نماید ولی بنده تصور میکنم قسمتی از قانون که حکام را از انتخاب شدن محروم مینماید مقصود عدم اعمال نفوذ است در این موقع یعنی در موقع شکایات هم بقیه بنده همان فاعله مجری است و نباید منتخب آن محل حکومت داشته باشد قسمت دوم راجع بصلاحت ایشان است و این مسئله را چندین مرتبه عرض کرده ام و باز میگویم در موقع کابینه غاصب سابق هر کس باید بقدر خود در صددیت با مقررات آن حکومت مقاومت کرده باشد و ایشان در موقع کابینه غاصب حاکم مازندران بوده اند و تلگرافاتی از ایشان رسیده که قسمتی از آنها نیز با مضامین خود ایشان است و یک قسمتی از آن تلگراف را عیناً میخوانم:

(تلگرافی قرائت نمودند که مفاد آن این بود) که پس از وصول تلگراف مبارک اهالی را دعوت نموده وعده کثیری از اعیان و تجار و سپاه طایفات اهالی در مسجد حاضر شده و شرح مبسوطی از اقتدارات دولت با اهالی خاطر نشان نموده و بالاخره اهالی را بپراحم دولت امیدوار و مستظهر نموده و اهالی با کمال فرح و شادی متفرق شدند از این تلگراف معلوم میشود که اولاً - اهالی کمال صدمت را را با حکومت غاصب آن زمان نموده و ثانیاً - شروع به بر علیه عملیات آن حکومت برای تبعید نمایندگان محترم وعده از عملی اعلام اعتراض نموده اند و بالاخره آسایش عمومی را خواستار شده اند پس از چندی حکومت تلگرافی بر رئیس السو و زار و وزیر داخله مینماید که مختصر آن این است که من در اجرای اوامر دولت و اسکات اهالی سعی خواهم نمود - (چنانکه اهالی را ساکت نمودند) بنابراین با سابقه های درخشان آقای نظام الدوله و خدماتیکه در یک دوره و کالت نموده اند هیچ انتظار نبرفت و بنظر بنده نیز بعید می آید که ایشان اولاً احساسات اهالی مازندران را در آن موقع خاموش نموده و نگذارند آن احساسات بگوش اهالی ایران خصوصاً اهالی طهران که در آن موقع در تحت فشار بودند برسد و بدانند که این عملیات را هیچ ایرانی تصدیق نمینماید و ثانیاً نسبت بحکومت غاصب آن زمان مخالفت نمایند لهذا خیلی مایلم در این خصوص تحقیقاتی بشود که اگر حقیقه ایشان مداخله در این عملیات نداشته اند آقایان نمایندگان که با افتخار همکاری ایشان مدتی باید با هم کار کنند سابقه درخشان ایشان معلوم باشند و اگر خدای نخواست برضد اهالی بدبخت که با آمال ملی موافقت کرده اند صدمت نموده باشند و آنها را خاموش کرده باشند خاموش کردن آنها البته برضد حکومت عملی بوده و موافق قانون انتخابات محروم از حق انتخاب شدن میباشد در این خصوص پیشنهاد هم نموده ام و بعد از اینکه آقای مخبر توضیح خودشان را دادند تقدیم خواهم نمود

آقا سید یعقوب - اجازه میفرماید

رئیس - بفرماید

آقا سید یعقوب - خواستم حضرتعالی را مسبوق بنایم که در آنروز بنده هم جزو مخالفین بودم و گمان میکنم در صورت مجلس هم مخالفت بنده قید شده باشد

(در این وقت بر حسب دستور بناد در خارج شروع بانتخاب اعضاء کمیسیون تحقیق انتخابات بشود)

رئیس - آقا میرزا علی کازرانی و آقای سدیدالملک باید برای انتخاب اعضاء کمیسیون تحقیق انتخابات وسایر کمیسیونها بیرون تشریف ببرند و آقایان هم يك يك میروند و رای میدهند

آقا شیخ محمد جواد - اعتراض حضرت والا منقسم بدو قسمت بود یکی راجع به جریان انتخابات و دیگری راجع بصلاحت شخص منتخب اما راجع به جریان انتخابات که فرمودند قانون بمتشکیان حق داده است که در موقع افتتاح مجلس شورای ملی تا یکماه شکایات خودشان را تقدیم دارند و در این موقع آقای نظام الدوله حاکم محل بوده اند و لذا حکومت ایشان مانع از شکایات بوده بنده این مسئله را تصدیق نمی نمایم برای اینکه مجلس در دوم سرطان مفتوح شده و ایشان قبل از سرطان استعفا داده اند و در اول سرطان استعفا ایشان قبول و در اوائل سرطان ایشان از مازندران حرکت نموده اند و در اواسط سرطان در طهران بوده اند بنا براین در اینصدد یکماهی که قانون حق شکایت به متشکیان داده ایشان در آنجا حاکم بوده اند

رئیس - آقای محمد هاشم میرزا پیشنهاد نموده اند که يك کمیسیون یا بقره یا بانتخاب معین شود که دوسه که در وزارت داخله موجود و حاوی بعضی تلگرافاتی است که بین آقای نظام -

محمد هاشم میرزا - قسمیکه آقای مخبر راجع بحرکت ایشان فرمودند بنده هیچ اطلاعی نداشتم حالا که فرمودند قانع شدم

اما راجع باینکه فرمودند این قبیل مذاکرات بایستی در مجلس بشود بنده عرض میکنم که این مسئله یکی از مهمترین مذاکراتی است که در مجلس باید بشود زیرا نمایندگانیکه مدت دو سال باید با یکدیگر کار کنند و باز های سنگین مملکت را بدوش بگیرند بایستی یکدیگر اعتماد و اطمینان داشته باشند این بود که بنده پیشنهاد کردم که آن کمیسیون تشکیل شود و آن دوسه را از وزارت داخله بخواهند و تلگرافات را بخواهند اگر تصدیق کردند که ایشان سابقه درخشانی دارند بنده هم با کمال اقتدار قبول میکنم و اگر تصدیق کردند که اقدام برضد حکومت ملی نموده اند البته صلاحیت نمایندگی را ندارند

آقا شیخ محمد جواد - بنده پیشنهاد حضرت والا را قبول میکنم

رئیس - مجلس باید قبول کند چون راجع به تشکیل کمیسیون است

آقا شیخ محمد جواد - چون موکول کردند بشعبه یا کمیسیون این بود که عرض کردم اگر راجع بشعبه است بنده قبول میکنم

رئیس - چون عده کافی نیست ده دقیقه تنفس است

(در این موقع آقایان نمایندگان برای تنفس از مجلس خارج و پس از بیست دقیقه مجدداً مجلس منعقد گردید)

رئیس - باید رای بگیریم پیشنهاد آقای محمد هاشم میرزا که کمیسیون یا بقره یا بانتخاب معین شود و با دوسه که در وزارت داخله موجود و راجع با آقای نظام الدوله که حاوی بعضی نوشته است مراجع شود بعد راپورت بمجلس اعاده شود

نظام الدوله - خیلی تشکر میکنم از اینکه مخالف من شاهزاده محمد هاشم میرزا هستند و سوتفاهمی از برای ایشان حاصل شده و میخواهند رفع شود بنده هم خیلی خوشحالم و مصدم که در این قضایا بنده سهل انگاری شود و هر چه تحقیق شود البته بهتر است ولی هم بقدر ناچارم که این مسئله را در مجلس عرض کنم که همیشه بنده همراه و موافق با عموم بوده ام و به ملت خود مشغول خدمت بوده ام ولی باید تصدیق فرمایند که يك موانع سرحدی و محدوداتی موجود که نمی توانست با يك جوان بی مبالائی نسبت بسببست قدم بردارم و در پی گرفته بهیچوجه ممکن نبود که با پیش آمدهای گذشته بتوانم مخالفت کنم ولی روح ملیت بنده طوری بوده است که هیچ وقت باین قبیل اوضاع مشاغلتم نکردم

رئیس - پیشنهاد آقای محمد هاشم میرزا این است که این کمیسیون بقره معین شود آقایانی که تصدیق می کنند این کمیسیون بقره معین شود قیام فرمایند (اغلب قیام نمودند) تصویب شد کمیسیونها یکبار در خارج باید انتخاب شود کمیسیون تحقیق انتخابات آذربایجان را که انتخاب میکنند که کمیسیون دیگر را هم خوب است امروز انتخاب فرمایند پنج کمیسیون دیگر بماند برای روز دیگر کمیسیون خارجه شش نفر و کمیسیون داخله ۱۲ نفر ولی از آقایان خواهش می کنم يك يك تشریف ببرند بیرون و همه یکدفعه بروند چون عده کافی نیست آقای محمد هاشم میرزا (اجازه نطق)

محمد هاشم میرزا - عرض می کنم چون عده و کلام کم هستند دوازده نفر برای کمیسیون داخله زیاد است و بنابراین عده سایر کمیسیونها نخواهد رسید

رئیس التجار - انتخاب این کمیسیونها جمعی خواهد بود

رئیس - بلی جمعی است بیرون که تشریف بردند و طرف است یکی راجع بکمیسیون داخله است و دیگر راجع بکمیسیون خارجه

آقای تدین راجع بعهده اعضاء کمیسیون ها فرمایشی دارید

تدین - خیر راجع بانتخاب کمیسیون عرض می کنم همانطور که فرمودید انتخاب کمیسیونهای مجلس با کثرت خواهد بود بنده عرض می کنم که اگر اجازه بفرمایند موکول کنیم بجلسه بعد که همه آقایان نمایندگان در یکجا جمع شده تبادل آراء نموده یکدفعه با کثرت انتخاب نمایند که دیگر در چهار زحمت نشویم

رئیس - همین لحاظ بود که بنده یک هفته قبل اعلام کردم که تا امروز تبادل نظر شده باشد چون ایام عاشورا در پیش است فقط جلسه که داریم روز سه شنبه است و بعد تعطیل خواهد شد تا سیزدهم ماه و دیگر جلسه نخواهد بود که کمیسیونها را تعیین نمایند خوب است هر تا کیدی که دارید بفرمایند که روز سه شنبه ده کمیسیون تماماً انتخاب شوند آقای حاج شیخ اسدالله (اجازه)

آقا شیخ اسدالله - معین راجع خواستم عرض کنم که فرمودید

رئیس - آقای محمد هاشم میرزا (اجازه)

محمد هاشم میرزا - بنده عرضم راجع بعهده اعضاء کمیسیونها بود اگر موافقت نکند بنده عرض می کنم ۱۲ نفر زیاد است و اگر موافقت نکند بنده است که هیچ

آقا میرزا هاشم آشتیانی - در ماده ۱۵ نظامنامه داخلی اینطور می نویسند که مجلس شورای ملی در هر شش ماه مقرر تجدید انتخاب هیئت رئیسه هفت کمیسیون از مابین نمایندگان انتخابی نماید و از برای موقع انتخابات ثانی که چهار دهم میزان است چندان وقتی باقی نیست اگر حالا انتخاب شود در چهار دهم میزان باید انتخاب کمیسیون ها تجدید شود

رئیس - بلی اینطور است این مسئله تمام است کمیسیون ها سه شنبه معین می شوند راجع بشعبات باید رای آقایان معین شود که تکلیف بشعبات معلوم باشد آقای محمد هاشم میرزا (اجازه نطق)

محمد هاشم میرزا - اینکه آنروز بنده راجع بشعبات عرض کردم راجع بنظامنامه داخلی است که ماده ۱۴ و ماده ۱۷ ظاهرش این است که شعبات سه ماه بسمه معین شود زمانیکه شعبه تعیین شده گمان می کنم دوم سوم سرطان بوده و باید دوم و سوم میزان تجدید شود از چه نقطه نظر است که باید حالا تجدید شود مسبق نیستم ماده نظامنامه داخلی که اینطور تفسیر میشود خوب است دلیلش را بفرمایند تا بنده متقاعد شوم

رئیس - چند روز قبل مذاکراتیکه راجع بشعبات شد برای این بود که هیئت رئیسه تکلیف خود را بداند آن روز عرض کردم دو روز هم قرجه داده میشود که اگر فکری باید بشود و خود مجلس در این باب تکلیفی معین نکند حالا اگر راجع بتجدید شعبات آقایان مخالف هستند همان شعبات باقی میماند و اگر مخالف نیستند تجدید میشود

محمد هاشم میرزا - نقطه نظر مخالف بنده خیلی مهم نیست چون غالب این چند سالی که اینجا بوده ام شعبات بترتیب نظامنامه معین میشده و

این ترتیب را بخلاف نظامنامه تصور میکنم موافق ماده ۱۲ نظامنامه که میگوید شعبی که بر طبق ماده ۳ تشکیل یافته هر ۳ ماه بسمه بطور قرجه تجدید میشود و موافق ماده هفدهم که میگوید در رأس هر سه ماه در موقع تجدید شعبات يك کمیسیون شش نفری موسوم بکمیسیون عرائش و مرخصی و يك کمیسیون دیگر مرکب از شش نفر یا ۱۲ نفر موسوم بکمیسیون مبتکرات معین میشوند این است که عرض میکنم اگر دلیلی هست که باید از این مواد نظامنامه صرف نظر نمود بفرمایند تا متقاعد شوم و الا بنده مخالفتی در تعیین شعبات ندارم فقط مقصودم یاد آوری مفاد نظامنامه بود

سلطان الهیاء - بنده تصور میکنم که نه چهار دهم میزان رسیده و نه ۳ ماه مقتضی شده پس تجدید شعبات از چه نقطه نظر است

آقا سید فاضل - بنده بتجدید شعبات موافقم خصوصاً با دو نظریه که آقای رئیس در جلسه قبل فرمودند یکی اینکه شعبه قلمی در دوره هیئت رئیسه موقتی معین شده اند و معلوم است شعباتی با کمیسیونهای که مراجعه به بعضی لوائح قانونی میکند باید در هیئت رئیسه دائمی انتخاب شوند یکی هم چون چند نفر از نمایندگان که در این شعب مشغول داشته اند در واقع طوری شده است که شعب آن تنسیقات را ندارد و باینجه گمان میکنم اگر تجدید بشود بانظام نامه هم مخالفت بالصرح نداشته باشد بالاخره بتجدید شعب موافقم

رفعت الدوله - بنده برخلاف فرمایش آقای سید فاضل مخالف بتجدید شعبات هستم برای اینکه هنوز يك انتخاباتی در شعبات هست شعبه ها بآن انتخابات آشنا شده اند و باید به آنها رسیدگی کنند بنا براین اگر صلاح میدانند چهار دهم میزان معین کنند

رئیس - آقای محمد هاشم میرزا (اجازه نطق)

محمد هاشم میرزا - بنده با فرمایش آقای رفعت الدوله موافقم

آقا سید فاضل - بنده عرض میکنم آن انتخاباتیکه میفرمایند ۳ کمیسیون است که باید در شعب انتخاب شود و آن جهت که آقای رفعت الدوله فرمودند جهت آنی است که در شعب موجود شده این جهت تمام آقایان نمایندگان موجود است چه این شعب باقی باشد چه بقیه آنها دیگر برای شعب جدید تعیین شوند همان نظریه خواهد بود و باید این جهت فوت نخواهد شد

رئیس - آقای منتصر الملک (اجازه نطق)

منتصر الملک - با هر ابضی که آقای آقا سید فاضل کردند موافقم

رئیس - پس رای میگیریم که شعبات حالا تجدید شود یا دوم میزان اگر نباشد حالا تجدید نشود در رأس سه ماه تجدید خواهد شد آقایانیکه تصویب می کنند حالا تجدید شود قیام فرمایند - (عده قلیلی قیام نمودند) - تصویب نشد؛ نطق آقای حاج آقا میماند برای جلسه بعد

تدین - بنده می خواهم توضیحی راجع بدوسه که آقای حاج شیخ اسدالله گفتند در اداره حکومتی

طهران موجود است بدین گونه یک چیزی عرض کردم شاید عبارت نامراسا بوده و بطور دیگر مفهوم شده این است که مجدداً عرض می کنم آن شخص که داخل این جریانات بوده آقای حاج شیخ اسدالله اظهار فرمودند رشوه گرفته بدین عرض می بینم آن شخص قزاق بوده نه ژاندارم و بدین نسبت رشوه گرفتن به ژاندارم و به قزاق هیچکند ندادام .

حاج آقا — همانطور که فرمودند بدین یک قسمت از عرایض باقیمانده که راجع به عارف و سیاست خارجه است در جلسه دیگر عرض می کنم ولی در این آخر جلسه ناچارم مطلبی را عرض کنم چون یک سوء تفاهمی شده و مردم تصور می کنند عرایض و اظهارات بدین اسباب تمویق کارهای مجلس شده و مجلس شورای ملی کارهایی دارد که موقوف مانده و حال آنکه باید همه این مطلب را بدانند که باید در دستور مجلس شورای ملی بر گرام دولت و بعضی قوانین وارد شود و مجلس بقوانین رسیدگی کند و باید یک قسمت بر یکی از قوانین و مطالب از طرف هیئت دولت پیشنهاد شود تا بحال از این قبیل در دستور مجلس چیزی نبوده که در این ابام بدین مسبب تمویق آن شده باشم و اگر هم یک مطالبی بوده قبل از عرایض بدین بانجام رسیده **رئیس** — نطق جنابعالی خود جز دستور است جلسه بعد در روز ۳ شنبه سوم محرم و دستور آن رسیدگی باعتبار نامه آقایان سیدالملک و شیخ العراقین زاده : آقا میرزا محمد نجات : انتخاب بقیه کمیسیونها — بقیه نطق حاج آقا : مخالفی دست در این باب : آقای حاج شیخ اسدالله راجع بدستور مخالفید ؟ **حاج شیخ اسدالله** — راجع بیک قسمت از فرمایشات آقای حاج آقا . . .

رئیس — پس راجع بدستور فرمایشی ندارید ؟ **حاج شیخ اسدالله** — خیر **رئیس** — آقای آقا سید یعقوب راجع بدستور اجازه خواسته اید ؟ **آقا سید یعقوب** — راجع بسوء تفاهمی که از نطق آقای سردار معظم و آقا سیدفاضل در جلسه قبل بدین می خواستم توضیحی عرض کنم . **رئیس** — بماند به مجلس بعد : آقای جلیل الملک (اجازه نطق) **جلیل الملک** — راجع بدستور نیست . **رئیس** — آقای مستشار السلطنه راجع بدستور بود ؟

مستشار السلطنه — می خواستم عرض کنم راجع بسوء تفاهمی که از نطق آقای سردار معظم و آقا سیدفاضل در جلسه قبل بدین می خواستم توضیحی عرض کنم . **رئیس** — اینهم راجع بدستور نبود ، پس راجع بدستور مخالفی نیست ؟ (گفته شد خیر) — آقا سید یعقوب (اجازه نطق) **آقا سید یعقوب** — عرض بدین این بود که آقای آقا سید فاضل نسبت به مدیرهای وزارت مالیه که استعفا داده بودند استواری کرده بودند در اوضاع مجبور شدند از مجلس تقاضا کنند که در این خصوص رسیدگی شود آقای سردار معظم هم شرحی جواب فرمودند بدین در این باب شرحی که عرض کردم و گمان می کنم سوء تفاهم شده باشد البته اشخاص هستند که مقامشان منزه است چون هر کس که خدمت کرده باشد یا نکرده باشد دوسه اش در وزارتخانه هست پس

اگر یک کلام بدین عرض کرده باشم که وافی بمعنی نباشد نباید موجب سوء تفاهم شود البته مدیرهای وزارت مالیه اگر خدمت نکرده باشند دوسه آنها در وزارت مالیه هست و اگر هم خدمت کرده باشند خدمتشان در دوسه هست یکی از بزرگان مجلس فرمودند باید مراجعه بدوسه اعمالشان بشود بدین هم میگویم بهترین روز برای حکومت ملی همان روزی است که با افعال هر کس رسیدگی شود و بدین از تمام مدیرهای وزارتخانهها تقاضا می کنم که دوسه افعال خود را ارائه بدهند .

مجلس شورای ملی یک نفر مباشر داشته است مثل آقای ازبک کبیر و سرور که افعالشان را تمام بیان کرد خوب است مدیران وزارتخانهها دوسه های افعال خودشان را بوزیر خودشان بدهند و آن وزیر هم به مجلس شورای ملی بدهد و هر کدام بدست بگیرند این است خدمات من معلوم است آنوقت البته در نزد ملت مقامات عالیه پیدا میکنند ، سوء تفاهم نشود اگر کسی میرا است عرایض بدین شامل او نمیشود .

رئیس — اما توضیح جنابعالی خیلی دراز بود : آقای جلیل الملک (اجازه نطق) **جلیل الملک** — بدینهم راجع به اذکرات بریزد آقای آقا سید یعقوب می خواستم عرض کنم چون موقع بدین شدن از مجلس بوده درست مفهوم نشده کلمه را که فرمودند سارق بوده یا چیز دیگر ولی در خارج شنیدم که ایشان فرموده بودند (سارق) بدین می خواستم عرض کنم چه از نقطه نظر اداری و چه از نقطه نظر احساسات نمایندگان این حرفها در مجلس خارج از نزاکت است زیرا در مجلس یک مقام رسمی است صحبت که در آن میشود اگر خارج از نزاکت باشد اسباب باس بگردد خادمین و موجب تجری خائنین میشود همانطور که آقای حاج آقا در خانه نطق خودشان بیان فرمودند باید از روی دوسه ها افعال هر کس را حکمت کرد کارهای ادارات هم همین طور است چون خودم اداری هستم و میدانم البته اشخاصی که باید در ادارات خدمت بکنند همیشه برای وزراء و کابینه کمک باشند و قطعات وزارت مالیه را عرض نمی کنم بلکه هر اداره و وزارتخانه را عرض می کنم این فرمایشاتیکه بطور عمومی گفته میشود اسباب باس میشود و موجب تجری خائنین میشود و تمام خدمتگزاران از میان رفته و یکمده خائن روی کار خواهند آمد و بدین متعیر آنوقت کی خدمت خواهد کرد البته این مسائل باید معاکه شده تا اقدام و خائن ظاهر شود .

رئیس — آقای مستشار السلطنه (اجازه نطق) **مستشار السلطنه** — عرض کردم طریق ورود باین مذاکرات همان است که قانون تعیین کرده بموجب ماده ۵۴ و ۵۵ قانون باید راجع به تعطیل وزارت مالیه از وزیر مالیه استوال شود . **رئیس** — تقاضا دارید وزیر مالیه احضار شود ولی هنوز هیئت وزراء معرفی نشده اند . **مستشار السلطنه** — استوال بدین همان است که تقدیم کردم هر طور ممکن است **رئیس** — میماند برای بعد از ازم فی هیئت وزراء : آقای آقا سید فاضل (اجازه نطق) **آقا سید فاضل** — بدین خواستم عرض کنم

که سوء تفاهمات در حدود فرمایشات آقای آقا سید یعقوب بود آن روز بدین خواستم فرمایشات ایشان را بچند بگم و الا مطالب بدین آقای سردار معظم در یک زمینه بسیار روشن بود بدین عرض کردم وزارت مالیه تا بحال تعطیل و گرو است خوب است بهیئت دولت تذکر بدهند آقای سردار معظم فرمودند در این قبیل مواقع نمیتوان بهیئت دولت تذکر داد تذکراتیکه سابق داده شده در موقع نقض قوانینی مثل معاهده چین بود در این قبیل مواقع باید تذکر داد در موقع تعطیل مالیه بالاخره بدین عرض می کنم که عرایض بدین و سردار معظم در یک زمینه روشن بوده و هیچ سوء تفاهمی نشده و هیچکس را هیچ تهمت نمی شود زد مگر بعد از معاکه و اگر سوء تفاهمی شده است فقط راجع به مذاکرات آقای آقا سید یعقوب بوده است . (مجلس بساعت بعد از ظهر ختم شد)

صورت مشروح مجلس لایله چهارشنبه چهارم محرم ۱۳۴۰ مطابق پانزدهم سنبله ۱۳۴۰ مجلس مقارن مغرب در تحت ریاست آقای مؤتمن الملک تشکیل گردید .

صورت مجلس شنبه بیست و نهم ذیحجه یازدهم سنبله را آقای آصف الممالک قرائت نمودند

رئیس — نسبت به فوریت مجلس اعتراضی هست یا نه ؟

آقا میرزا علی کازرونی — در خصوص آوردن دوسه راجع با آقای حاج شیخ اسدالله بدین تقاضا کردم چون این قضیه راجع با انتخاباتی که از طرف مجلس شورای ملی تصویب شده بمنزله استیفاف است و شاید دیگران هم راجع با انتخابات چیزهای دیگر و اعتراضاتی داشته باشند و در صورت مجلس ذکر شده است .

رئیس — چند دفعه عرض کرده ام اگر بنا باشد تمام مطالب را بنویسند صورت مشروح مجلس خواهد بود این صورت خلاصه است و صورت مشروح علیحده نوشته میشود اگر مراجعه بفرمائید اظهار جنابعالی در صورت مشروح است غیر از این دیگر اعتراضی نیست

رئیس — اجازه بفرمائید

رئیس — در آن توضیحی که بدین دادم یک کلمه فراموش شده که بدین لازم میدانم قید شود بدین عرض کردم نسبت رشوه نه قزاق میدهم نه به ژاندارم .

رئیس — اضافه میشود دیگر کسی اظهاری دارد (گفته شد خیر) صورت مجلس با این اصلاح تصویب گردید دستور رسیدگی با اعتبارنامه های آقایان سیدالملک شیخ العراقین زاده نجات انتخاب کمیسیونها در خارج بقیه نطق آقای حاج آقا ولی هیچیک از بزرگان هائی که راجع باین اعتبارنامه ها باید برسد هنوز به هیئت رئیس داده نشده پس دستور امشب انتخاب کمیسیونها خواهد بود و بقیه نطق آقای حاج آقا در صورتی که تشریف داشته باشند (حاضر نبودند) ولی بفرماید فقره مطالب است که باید بعرض آقایان برسانم و الا راجع بکمیسیون تحقیق انتخابات آذربایجان در انتخابات ثانوی باز عده کافی معین نشده است فقط سه نفر از آقایان اکثریت پیدا کرده اند که عبارت است از آقایان سلیمان میرزا و آقای رکن الملک و آقای بیان الدوله با یک نفر سابق میشود

چهار نفر دو نفر دیگر باید انتخاب شوند آن دو نفر را باید امشب انتخاب کرد مطلب دیگر آنکه پیشنهادی از طرف وزارت امور خارجه شده که خیلی فوریت دارد معلوم است که باید به کمیسیون ارجاع شود این است که امشب باید کمیسیون خارجه را هر طور هست تعیین بفرمائید

(پیشنهاد وزارت خارجه قرائت میشود) (آقای امیر ناصر پیشنهاد مزبور را بضمون ذیل قرائت نمودند)

مجلس محترم شورای ملی شیدالله از کانه بموجب ماده چهاردهم قرار داد مجمع اتفاق ملل دار الشوری مجمع مزبور موظف است که برای دیوان عدالت بین المللی دائمی تهیه نظامنامه نموده از تصویب مجمع عمومی بگذرانند .

دیوان عدالت بین المللی دائمی مزبور بکلیه دعاوی بین المللی که از طرف متداعین بآن مجعول شود رسیدگی خواهد کرد علاوه در تمام مسائلی که از طرف مجمع عمومی و دارالشوری بشیوان عدالت مزبور مراجعه شود عقیده خود را بطریق مشورت بیان خواهد نمود .

دار الشوری مجمع اتفاق ملل در جلسه ۳ فوریه گذشته تصمیم نموده که تهیه اساس نامه statut دیوان عدالت بین المللی دائمی را بعهده کمیسیون مرکب از قضاة درجه اول عالم واگذار نماید این کمیسیون در لاهه متعقد گردید و پس از مذاکرات زیاد و تبادل عقاید مختلفه به نوشتن اساسنامه دیوان عدالت بین المللی دائمی موفق گردید و بدار الشوری مجمع اتفاق ملل تقدیم شود دار الشوری مجمع اتفاق ملل هم پس از مختصر تقییری اساسنامه را که کمیسیون قضاوت پیشنهاد نموده بودند تصویب نموده و در ۱۳ دسامبر از طرف مجمع عمومی هم مورد قبول یافت تشکیلات دیوان عدالت بین المللی دائمی بطریقیکه ذیل امروضا میگردد تقسیم شده است .

- ۱ - تشکیلات دیوان عدالت .
- ۲ - حدود اختیارات و صلاحیت دیوان عدالت .
- ۳ - اصول معاکه در دیوان عدالت .

بطوریکه بر خاطر نمایندگان محترم مشهود است دول امضاء کننده قرارداد مجمع ملل که دولت علیه هم جز آنها محسوب میشود بموجب فصل چهاردهم فوق الذکر اختیار تهیه اساسنامه دیوان عدالت بین المللی را بعهده دارالشوری مجمع اتفاق ملل و تصویب آنرا از مختصات مجمع عمومی داشته اند دارالشوری مجمع و مجمع عمومی هر یک وظایف معوله را بنوبه خود انجام داده اند تمام نمایندگان دول امضاء کننده قرارداد هم اساسنامه مزبور را امضاء نموده اند نماینده دولت علیه هم از طرف ایران امضاء کرده است .

هر چند با مراتب فوق الذکر دیگر تصدیق اساسنامه دیوان عدالت مزبور از طرف دول امضاء کننده قرارداد مورد نداشت معذالک در کمیسیون قضاة که در لاهه برای اساسنامه دیوان عدالت مزبور تشکیل گردید (در فوق اشاره نشده است) بنابر پیشنهاد اغلب قضاة مشهور عالم بدین عقیده متفق شدند که برای تحکیم و تأیید دیوان عدالت بین المللی

دائمی که در هر لحظه ممکن است طرف رجوع دول امضاء کننده واقع شود متناسب است که اساسنامه آن علیحده از پارلمانهای دول امضاء کننده گذشته و دولتی که ترقیات مشروطیت را دارا هستند با مضای پادشاه یا رئیس جمهوری رسیده و در حقیقت حکم قانون را پیدا نماید در این موقع لازم است این نکته را خاطر نشان نماید که پارلمانهای دول هیچ کدام حق دخول در مابینت و چگونگی اساسنامه عدالت بین المللی دائمی را که بطور مذکور در فوق تهیه شده نخواهند داشت فقط اساساً باید آنرا قبول یارند نمایند .

تاکنون چندین دولت اروپائی و آمریکائی اساسنامه مزبور را باینطور تصویب نموده و تصویب خود را بطریق معمول است برای دفتر دارالانشاء مجمع اتفاق ملل فرستاده اند .

سایر دول هم تدریجاً این وظیفه خود را انجام خواهند داد نظریاً آنکه تا اول سیتامبر هذالسنه بیشتر برای اینکار وقت باقی نمانده که در ظرف این مدت باید اساسنامه مزبور از طرف مجلس محترم تصویب گردیده و بعهده نمایندگان موشح شده و رسماً به مجمع اتفاق ملل اعلام گردد این است که وزارت امور خارجه از مجلس محترم تقاضا مینماید که مذاکره در این موضوع فوراً در دستور روزانه مجلس گذارده شده و به تصویب برسد .

ترجمه اساسنامه مزبور را هم برای استحضار خاطر نمایندگان محترم اینجا تقدیم میدارد .

رئیس — ضمایم و ملحقات این پیشنهاد را فرستاده اند حاضر است وای اینکه نوشته شده است باید اول سیتامبر حاضر باشد اطلاعاً عرض می کنم که امروز ششم سیتامبر است و این پیشنهاد دیروز رسیده است .

سردار معظم — بنی صحیح است بدین هم می خواستم همین عرض را بکنم .

رئیس — معذالک این پیشنهاد به کمیسیون خارجه فرستاده میشود .

مدرس — اجازه بفرمائید .

رئیس — راجع باین مسئله است .

مدرس — بلی راجع باین مسئله است بدین با وجود اینکه خیلی ضعیف دارم مجبورم چند کلمه عرض کنم بواسطه اینکه مطلب را نمیدانم و آن این است که آقای رئیس فرمودند باید پیشنهاد به کمیسیون خارجه فرستاده شود اساساً بدین در این مسئله تأمل و توقف دارم در موضوع مجمع بین المللی و عضویت ایران چون در قیاب مجلس و در ایام قنوت بوده تأمل و تحقیق نکرده ام که آیا این مسئله یک چیزی است که صلاح هست یا خیر آیا فایده و ضررش چیست و اینکه عرض کردم تأمل و تحقیق نشده بواسطه این است که بدین نمیدانم که آیا اینک آروز هم یعنی در آن زمانیکه گفتگو بود یک شخصی را تعیین کردند آنروز هم بدین تردید کردم که داخل شدن در این مجمع و عضویت در آن مجمع را تصدیق نمی کنم تا به بینم برای ما چه حالتی دارد نافع است یا مضر و معنی فرستادن این لایحه به کمیسیون اجمالاً تصدیق اصل مسئله است و مثل این است که اساسش را ما تصدیق داریم و خصوصیاتش را که این لایحه است رجوع به کمیسیون می کنیم لیذا قبل از اینک خوب تأمل نکنیم که آیا دولت ایران بایست عضو

مجمع بین المللی باشد یا نباشد صلاح هست یا نیست و قبل از اینکه مسئله را مطالعه و تصدیق کنیم قبول کردن و ارجاع این لایحه را به کمیسیون بی ترتیب می دانم پس خوب است اگر آقایان تصویب بفرمایند با قدری مطالعه در اصلش بکنیم برای اینکه ماحکمه تا بحال مجمع بین المللی را تصدیق نکرده ایم و نمیدانم چه چیز است و مقصود و مناسباتش با ما چیست که ما یک نماینده به عضویت آن مجمع بفرستیم آیا فایده اش برای ما چیست ضررش چیست بدین چون نمی دانم همان دوره هم تردید کردم و گفتم و در اطراف این مسئله مطالعه بشود دولت اینکار را نکرد و بدون تصویب مجلس اقدام کرده اولاً ما باید در موضوع مطالعات و مذاکرات کرده تأمل نمایم بعد از آنکه اصل را تصدیق کردیم آنوقت ارجاع این لایحه به کمیسیون خارجه یک تناسبتی دارد ولیکن با اینککه اصلش را هنوز پارلمان تصدیق نکرده است ارجاع لایحه به کمیسیون وجهی ندارد و الا ارجاع لایحه به کمیسیون لازم اش تصدیق اصلش است و بدین شخصاً بدون مطالعه اصلش را تصدیق ندارم یعنی عضویت خودمان را در مجمع بین المللی که اساس وار کانش را ما هنوز نمی دانیم از کجا است وجه تنسبتی با ما دارد زیرا هیچ محل گفتگو نیست که اساس مجمع بین المللی و اکثریت آن از دولتی است که ما نسبت آن دول را بخودمان نمی دانیم چیست لذا بدین با ارجاع لایحه بکمیسیون خارجه قبل از تأمل کردن در اصل عضویت مجمع اتفاق ملل مخالف هستم .

سردار معظم — بدین در این زمینه از نقطه

نظر دیگر می خواهم مذاکره کنم و چون مدتی را که دولت قرار داده اول سیتامبر است باین جهت تصور می کنم مدت فوت شده و از این رفته زیرا اگر مطلب معذور به اول سیتامبر باشد ارجاع لایحه بکمیسیون بی معنی و فلت است ولی اگر مطلب معذور بزمان نیست و ممکن است در آخر سیتامبر هم قضیه حل شود در آن صورت بدین تصور می کنم بهتر این باشد که آقایان نمایندگان قبل از اینکه در این زمینه یک بیانات قطعی بفرمائید یک قدری مطالعه بفرمائید زیرا تقیاً و اثباتاً در این مورد فوراً نمی شود حکمت نمود خوب است حالا که وقت فوت شده و تأخیر در روز و ۳ روز اهمیت ندارد ابتدا مجلس تقبلاتی را که بنام دولت ایران در خصوص تصویب در مجمع بین المللی شده از دولت بخواند و نمایندگان مستحضر بشوند که در چه زمینه و چه تقبلاتی دولت ایران عضویت آن مجع را قائل شده است پس از اینکه مطلع شدند که آن تقبلات با اساس منافع مملکت ایران موافقت دارد البته نمایندگان هم تصدیق خواهند کرد و فقط فرقی که دارد ارجاع و عدم ارجاع این لایحه به کمیسیون خواهد بود از این نقطه نظر من ترجیح می دهم که آقایان نمایندگان در این زمینه موافقت بفرمایند و دیگر اظهار عقیده نفرمائید و مطلب را امروز خانه بدهند و موکول بمطالعات بعد بکنند شاید آن وقت مطلب از روی فکر بوده و اساسی تر حل شود (بعضی تصدیق نمودند)

رئیس — مذاکرات را آقایان کافی میدانند (جمعی گفتند کافی است) **آقا میرزا علی کازرونی** — کافی نیست . **رئیس** — رای میگیریم که مذاکرات کافی است

یا خبر

مدرس - نتیجه کافی بودن مذاکرات را بفرمائید چیست .
آصف‌الدوله - چون باید در این موضوع مطالعات شده بعد مذاکره شود.
رئیس - عجلان اگر پیشنهاد آقای سرار معظم رای بدهند دیگر بکمیسیون خارج ارجاع نمیشود آقایان مذاکرات را کافی میدانند بعضی گفتند کافی است پس بهتر است که آقای سرار معظم پیشنهاد کردند نوشته میشود بوزارت خارجه ضمیمه این کار و تقیاتی که راجع باین مسئله شده است بفرستند مطلب دیگر اینکه جمعی از آقایان نمایندگان پیشنهاد کرده‌اند که در ایام عارشورا سه روز در مجلس روضه خوانی بشود البته مخالفی نخواهد بود (جمعی تصدیق نمودند)

میان‌الملک - خوب است ۵ روز قرار بدهند
رئیس - در جلسه گذشته راجع به آقای نظام انسوله بنا بود کمیسیونی بفرجه معین شود و فراموش شده‌است استقرار میشود (آقای سهام‌السلطان استقرار نموده و آقایان مفصله ذیل معین شدند)
آقای مدرس - آقای منصورالملک آقای صدرالاسلام آقای میرزا محمد نجات - آقای سهام‌السلطان - آقای شهبان‌الاسلام اصفهانی .
مدرس - راجع بچه مسئله است .
سهام‌السلطان - برای رسیدگی بدوسیه آقای نظام‌الدوله که در جلسه قبل مخالف داشت و رجوع بکمیسیون شد .

رئیس - آقای سرار معظم پیشنهاد کرده‌اند امروز قرائت میشود در جلسه دیگر رای گرفته میشود (پیشنهاد آقای سرار معظم را آقای امیرناصر بمضمون ذیل قرائت نمودند)
نظریاتی که در حکومت شوروی باید مقتدرات مملکت بایستی باقی افکار عامه حل شده و مابین نمایندگان ملت و افراد خیرخواه و اصلاح طلب مملکت رشته‌های محکم ارتباط موجود شد و امور مملکتی با تبادل نظر و مشارکت عناصر حاکمه و خیرخواهان جمهور و بیشران انکار عامه تحت مطالعه گذارده شده و عمل گردد یکی از وظایف اولیه مجلس چهارم این است که یاس علاقه‌مندان با اساس مشروطیت را که بواسطه فکر از ادوار قدرت بی احترام شدن قوانین فنان کامل مکافات و مجازات اجرا نشدن اصلاحات در مملکت و امثال آن حقا حاصل شده است ثانیاً مبدل بامیدواری نماید که آنان از زوایای خنوت خارج شده و زندگانی عمومی و ملی مشارکت نمایند .

برای نیل باین مقصود البته مجلس شورای ملی با شروع باجاء اصول و اصلاحات مذکوره در فوق باید اقدامات مفصلتری از قبیل تأسیس انجمنهای ایالتی و ولایتی ویندی برای مشارکت خود اهالی در زندگانی اجتماعی خود بعمل آورد ولی برای اینکه در این زمینه قدم اول در مرکز برداشته شده و انکار خیرخواهان در اطراف انکار نمایندگان تبریکز یابد و مابین مجلس چهارم و طبقات دیگر رشته‌های محکمتری ایجاد گردد لهذا بنده پیشنهاد میکنم در هفته پیش‌روز از طرف هیئت محترمه رئیس مجلس شورای ملی عده از نمایندگان علماء اعلام و اعیان و

تجار و اصناف و جمعیت‌های سیاسی بمجلس دعوت شده و بنمایندگان محترم در امور مهمه مملکتی من غیر رسم تبادل نظر نمایند که نمایندگان از انکار خیرخواهان قوم و آنان از عقاید نمایندگان اطلاع حاصل نموده و رشته‌های رابطه و دایره محکمتری در بین ایجاد و زمینه مشترکی برای اصلاحات مملکتی تهیه شود تعیین روز و ساعات دعوت وعده مدعین بنظر هیئت رئیس مجلس واگذار میشود .
رئیس - این پیشنهاد طبع و توزیع شده و در جلسه دیگر رای گرفته میشود
فلا کار دیگری در دستور نداریم غیر از انتخاب کمیسیونها

مشیرالدوله - بنده اجازه میخواهم
رئیس - بفرمائید

مشیرالدوله - بدواینده از آقایان نمایندگان معذرت میخواهم که باین عرایض خودم تصبیح وقت فراهم میکنم ولی ناگزیرم عرایضی که دارم عرض کنم در شماره چهارم جیبیده طرفان شرحی راجع بمرحوم آقای شیخ محمد خیابانی مندرج بود که قسمتی از آن راجع بکابینه بنده است و چون بکلی عاری از حقیقت است لازم میدانم که در همین جا بعضی توضیحات برای اطلاع خاطر آقایان نمایندگان عرض کنم اگر چه در موقع خود وزمان کابینه بنده تمام وقایع کما هو حق در بیانیه‌هایی که صادر شده بود بتوسط جراید باطلاع عامه رسیده بقیه آقایان نمایندگان از آن بیانیه‌ها بی اطلاع نیستند ولی چون یک چیزهای تازه در روزنامه نوشته شده است ناگزیرم آن اظهارات را بلا جواب نگذارم و شرح میدهم بنده را با سابقه مرحوم خیابانی هیچ کاری نیست ایشان چه بیتی داشتند و چه اقداماتی قبل از تشکیل کابینه بنده در آذربایجان کرده‌اند به بنده مربوط نیست و اطلاع کاملی هم ندارم و اولیاء امور وقت بهتر از چگونگی آن اطلاع دارند

توضیح و تصدیق و تکذیب آن مسائل راجع به کابینه بنده نیست آن قسمتی که راجع بکابینه بنده است بنده ناگزیرم و لازم میدانم حاق مسئله را بعرض برسانم در شماره چهار همان روزنامه که اسم بردم مطالبی نوشته شده و این طور جلوه داده شده است که مسئله آذربایجان در زمان کابینه بنده در اطراف شخص مخبر السلطنه دور میزده و مرحوم خیابانی اصرار داشته است که مخبر السلطنه به آذربایجان نرود بنده و کابینه بنده اصرار داشته‌ایم او بپردخیز اینطور نیست و بکلی عاری از حقیقت است تلگرافاتی که مکرر میکرد با حضور تمام اعضاء کابینه در مدت یکماه با مرحوم خیابانی با اعضاء هیئت قیام بعمل آمد و صورت آنها در کابینه ریاست وزرا در تلگرافخانه ضبط است مسئله را معلوم میدارم صریحاً بما میگفتند که ما والی نمی پذیریم ما از مرکز نمی‌خواهیم که بکار آذربایجان دخالت بکند ولی هر قدر پول می‌خواهیم بدهید

بدیهی است که آقایان نمایندگان تصدیق مینمایند که رژیم مشروطیت یعنی همان رژیمی که مرحوم خیابانی بقول هوا خواهانش اجرای او را از کابینه ما میخواست همان رژیم آیا به یک هیئت دولتی اجازه میدهد که اصل اساس مرکزیت و تجربه ایران را قبول کند (جمعی گفتند غیر) گفتیم آذربایجان

جزء لایتنجای ایران اسدا کرحرف در شخص والی آذربایجان بود برای حل مسئله آذربایجان اشکالی باقی نمی‌ماند بالاخره از اقدامات زیاد وقتی دیدیم هیچ منطقی را گوش نمیدهند و هیچ حرف صحیحی بخرچشان نپیرود مصمم شدیم و والی را که خودمان صلاح میدانستیم فرستادیم در همان روزنامه اینطور نوشته شده که توطئه و نقشه فوت خیابانی در مرکز کشیده شده بوده است این مسئله را هم بنده تکذیب می‌کنم و قتیکه والی از اینجا حرکت کرد باز امبدور بودیم که مرحوم خیابانی آتقدیر دارای عقل سلیم هست که بعد از ورود والی نظر باوضاع امروزه دست برداری بطرف والی دراز کرده و با هم کار بکنند ابتدا یک همچو نقشه در اینجا کشیده نشده والی هم کمال جد و جهد را داشت که وقتی وارد محل میشود بطور مسالمت و مصالحه خانه کابینکار بدهد و اگر موفق نشد بواسطه اولتیماتومی بود که مرحوم خیابانی بوالی داد آقایان نمایندگان این مطالبی را که عرض میکنم فقط از طریق راپورتهای رسمی نیست بلکه غیر از راپورتهای رسمی راپورتهای خصوصی هم به بنده میرسد و از طرف دیگر هم بنده از اوضاع آذربایجان بی اطلاع نبودم و مخصوصاً میدانم والی ما که وارد شد باندازه قحوصه و بردباری کرد که هیچ کس منتظر نبود این اطلاعات از یک منبع موثق و بیطرفی است که اگر مجلس شورای ملی یک وقتی بخواهد بانکار رسیدگی کند کاملاً میتوانم آن منبع را بدست بدم ولی حالا هیچ نخواهم گفت و باز هم عرض می‌کنم اینکه نوشته شده است نقشه در اینجا کشیده شده بود خیر مسئله آذربایجان و مرحوم خیابانی چنانچه بعضیها تصور میکنند آتقدیر ما هم اهمیت در نظر دولت نداشت دولت جد و جهد میکرد که مسئله بمسالمت بگذرد و دولت در کمال خوب میدانست که در آذربایجان غیر از عده معدودی هیچکس با دیکتاتوری مرحوم خیابانی همراه نیست و بخاتمه دادن این مسئله هیچ اهمیت نمیداد که نقشه آنرا بکشد مسئله جنگی در کار نبود که کابینه دولت وقت خودش را صرف نقشه کند مقصود این بود که حتی المقدور کار بمسالمت بگذرد زیرا آتاهام تبه داخله و ایرانی بودن والی هم نهایت جد و جهد را بخرج داد که بمسالمت بگذرد ولی موفق نشد و بعد از ورود به تبریز بعد از آنکه اولتیماتوم از طرف شیخ محمد خیابانی باو داده شد مجبور شد که بقوه قزاق متوسل شود و فوت خیابانی هم چنانکه والی آذربایجان میگویی بواسطه انتظار بوده بهر حال وقایعی که اتفاق افتاد خوب ثابت کرد که دولت در نظریه خودش صائب بوده و مسئله آن اهمیت نداشته برای اینکه درود دوست نفر قزاق به تبریز بتمام این اوضاع خانه داد اگر قلوب آذربایجانیها با خیابانی بود آیا درست نفر قزاق میتوانست باین اوضاع خانه دهد آیا فراموش کردید اهالی آذربایجان با ستار خان چقدر همراهی کردند و در مقابل اردوی دولتی چقدر مقاومت و ایستادگی نمودند و بالاخره فاتح بیرون آمدند آذربایجانی که خود را همیشه دست راست و قوی مبدل ایران دیده آذربایجانی که عادت کرده همیشه جویهای خون برای

حفظ حدود و نفوذ ایران برای حفظ قومیت و ملت ایران جاری کند باین حرفهای مشتمی گول نمیزورد (احسن‌احسن) تاریخچه هزار ساله ایران آذربایجان را با ایران چنان مزوج کرده‌است که به چوچه قابل تجزیه و انفکاک نیست (احسن‌احسن) شخص عاقل و آرا اندیش میداند که فقط سعادتمندی آذربایجان در پرتو اتحاد و جزء ایران بودن است آذربایجانیها گول این حرفها را نمیزورند و میدانند که اگر آذربایجان از ایران مجزی شود قائم‌الذات نخواهد بود دیر باز و جزء این با آن خواهد شد (صحیح است) من و کابینه وزرای من در پیشگاه کلام الله مجید قسم یاد کرده بودیم اصل مشروطیت را حفظ میکنیم قسم یاد ننموده بودیم ایران را تجزیه کنیم (احسن‌احسن) قسم برای این نبود که ملوک‌الطوایفی در این مملکت تأسیس کنیم پس ما بوظیفه خودمان رفتار نموده‌ایم حالا هر چه میخواهند بگویند این مطالب را برای این عرض کردم که آقایان نمایندگان (اگر چه تا اندازه مسبوق بوده اند) بهتر مسبوق شوند بالاخره قسمتی در روزنامه مربوط به شخص بنده است چون مطلب شخصی است بنده وقت مجلس را بدفاع شخصی تصبیح نخواهم کرد بخصوص که تصور میکنم بنده صلاحیت قضاوت را در باره خود ندارم ولی در عین حال میگویم و البته آقایان نمایندگان نیز تصدیق خواهند نمود که مخالفین من هم که در خارج مجلس هستند چنین صلاحیتی را ندارند قضاوت در باره بنده و اولیاء امور ایام قدرت راجع به محکمه صالح و ناپی‌رضی است .

سردار معظم - بنده بعد از بیانات آقای مشیرالدوله چند کلمه در اصل مطلب میخواهم عرض کنم البته آذربایجان عزیزترین عنصر ایران است در این تردیدی نیست که گرانمایترین در تاج ایران است ولی این گرانمای آذربایجان مادامی است که جزء ایران باشد به مجردی که از ایران مجزی شود دیگر عزتی برای آن باقی نمیداند و بنابر این احترام و قدر دانی راجع باشخاصی است که بخواهند آذربایجان را برای این حفظ کنند هر که میخواهد باشد به مجردی که از این حد خارج شد (در خارج هر کس هر چه میتواند بگوید) ما او را صالح و خدمتگذار بوطن خود و ایران نمیدانیم آقای مشیرالدوله فرمودند خودشان نمیتوانند در باره خود قضاوت کنند و سایرین هم نمیتوانند در حق ایشان قضاوت بکنند من میگویم آقای مشیرالدوله ملت ایران در حق شما قضاوت کرده‌است در این مملکتی که خدمتگذار کم‌است شما بواسطه عملیاتی که کرده‌اید مظهر وطن پرستی هستید شما محتاج به پاسکمه نیستید دلتنگ نباشید زیرا در این مملکت به وطن خواهی و اصلاح خواهی امر نمیکند در این محیط اصلاح و اصلاح خواه دشمن زیاد دارد این محیط دوره فترت پسندیده اصلاح نمی‌خواهد زیرا اصلاح با منافع خصوصی داخلی و خارجی مغایرت دارد بلی خیلی اشخاص هستند که دشمنان واقعی اصلاحند همان دشمنان واقعی اصلاح که جامه‌های سرخ و سبز و سفید اصلاح را به تن خودشان میکنند وقتی آن جامه‌ها را از روی آنها بردارند خواهند دید که در زیر آن جامه‌ها دشمنان حقیقی ملت ایران میباشدند .

شما و مجلس شورای ملی از حملات دشمنان مکرر نباشند زیرا وظیفه شما و وظیفه مجلس دوره چهارم

که پس از شش سال دوره فترت میخواهد زمام امور مملکت را در دست بگیرد این است که آن سنگهایی که در راه اصلاح حکومت های مختلفه دوره فترت و منافع خارجی انداخته‌اند بدست شما و بدست مجلس شورایی و بدست عناصر اصلاح خواه باید برطرف شود شما می‌دانید که از هر طرف مورد حمله خواهید شد از این حملات نگران نشوید زیرا اگر در طهران که مظهر انکار و اقامی ایران نیست طرفدار کم داشته باشید اگر در طهران ما مورد حمله و تنقید جرابندی که معلوم نیست به پول کی طبع و همه دروزه منتشر میشوند واقع میشوند نباید دلتنگ باشیم برای آن که آن حس وطنی ملت ایران یعنی همان ملتی که زحمت و رنج میبرد و بغرق جیب خود نان میبرد و پشت سر شما و مجلس شورای ملی مثل سکه خواهد بود

رئیس - آقای نظام‌الدوله

نظام‌الدوله - مرضی ندارم

آقا سید فاضل - بنده خواستم مختصری نسبت باظهارات آقای مشیرالدوله عرض کنم و حقیقتاً آقای سرار معظم داد سخن را دارند و خود آقای مشیرالدوله بعد مسئله آذربایجان لقمه عجز فدا افاد آنچه را باید بفرمایند فرمودند البته آن کسیکه موسس مشروطیت است هرگز حاضر نمیشود این افکار نافسه را قبول کند و بالاخره نسبت به آقای مشیرالدوله عرض می‌کنم که وجود ایشان یک عنصر وطن خواه و اصلاح طلبی است که از برای ملت ایران مفتن است و حقیقت باید ایران را برایها بوجود ایشان فخر بکنند زیرا شخصی هستند از برای مملکت فداکار و این اراجیف که در جریان نوشته میشود بنده خود امروز خدمت آقایان عرض کردم خیلی باعث تأسف شده معلوم است بعضی ترتیبات هست که صلاح نیست بنده عرض کنم که چطور این جراید با آینه کم و مخارج زیاد اداره میشوند و معلوم نیست از کجا است بنده خدمت آقای مشیرالدوله عرض میکنم مثل کوه باشید که لایو که اوصاف استقامت بفرمائید در همین رویه جاریه که داشتید و داد وطن خواهی و فداکاری داده بازم از برای ملت خود با هر کس که در رویه خودتان شریک می‌دانید به استیسه و استقامت کتب خلاصه اینکه بنده کمال تشکر را از زحمات ایشان نسبت به مملکت دارم .

رئیس - ملک‌الشعرا (اجازه نطق)

ملک‌الشعرا - در عین اینکه بنده تمام فرمایشات آقای مشیرالدوله را تصدیق دارم و بلکه بیش از آنچه ایشان فرمودند بنده یک اطلاعاتی در این موضوع داشتم حتر من در روزنامه من قریب ۶ ماه در اطراف این قضیه که فرمودند یعنی مسئله آذربایجان با مطبوعات باز کوبه و سیاه‌پوشی تبریز یک مناقشات قلبی در این قضیه داشتم ولی یک نکته خیلی مختصر را که مربوط میشود به قبل از زمان کابینه آقای مشیرالدوله میخواهم عرض کنم و از همان بکنم که در قضیه تبریز بعضی از زمام‌داران طهران قبل از کابینه آقای مشیرالدوله یک اقداماتی کردند و یک بوالهوسی‌هایی دارند که آن بوالهوسی‌ها بعقیده بنده هیچ اساسی نبود باعث این شد که خیابانیها یک مجالی پیدا کردند و تظاهراتی دادند و مناسفانه این تظاهرات باعث شد که حکومت مرکزی ایران (حقاً ده دقیقه عرض میکنم) حقا و ادا را

شدند آن قوه را قلع و قمع کنند بنده متأسفم از فوت خیابانی نه بنده بلکه آقای مشیرالدوله هم فرمودند من هم از فوت خیابانی متأسفم ولی تمام اعتراضات و تمام احساسات خشم آمیزی که شما و سایر مردم در خارج نسبت بقوت مرحوم خیابانی داریم نسبت به اشخاص می‌دانیم که بواسطه اقدامات خودشان مسبب بتحریر و سب قیام خیابانی شدند بنده بخوبی اطلاع دارم پس از آنکه مرحوم خیابانی از تبریز انتخاب شد هیچ نظر سرئی نداشت بلکه فوق‌العاده میل داشت و داوطلب بود که اعتبارنامه او و رفقای او قبول شود و بطهران بیاید و در اطراف قیام تجدید هیچ توطئه هم نبود حتی بنده اطلاع دارم که دعوت لامرگزیت ترک اجافی و آن اجاقی ترکیه که بوسیله عثمانیها در باد کوبه کانون پیدا کرده بود و در اطراف تبلیغ شده بود آن دعوت را هم خیابانی و رفقای او چادرد میکردند و در عین اینکه این احساسات بخرچ میدادند تنها باین قانع بودند که حکومت وقت اعتبارنامه آنها را تصدیق کند و بیایند بطهران اما این قضیه در طهران به تملک گذشت و در باره آمدن خیابانی و رفقای او غرض شخصی بخرچ داده شد و بالاخره این غرض باندازه اهمیت پیدا کرد و قوی شد و بطور کثیفی تظاهر پیدا کرد که منجر شد باقدام خلاف ملت و خلاف مشروطیت و ایرایت و دولت ایران را مجبور کرد که آنها را قلع و قمع کند بنده بهمان اندازه که آقای مشیرالدوله را تصدیق میکنم همان اندازه هم از فوت خیابانی متأسفم هستم و براشخاصی که سبب قتل او شدند و او را قهر و ادا به قیامی کردند که بواسطه آن از بین رفت لعنت میفرستم و این گناه را بگردن کسانی می‌دانم که قهر از این گناهان دیگری هم بگردن آنها هست و امیدوارم در مقابل محکمه صالحه عدالت محاکمه بشوند و خوب از بد تمیز داده بشود .

رئیس - گویا مذاکرات کافی است چون کار دیگری در دستور نداریم با اجازه آقایان جلسه را ختم میکنم ولی قبل از آنکه تشریف ببرند خوب است بعضی از این کمیسیونها را معین بفرمایند .
برای کمیسیون خارجه شش نفر باید معین شود امشب یعنی بفرمائید کمیسیونهای عرایض و محاسبات و بودجه و متکرات همه از شعبات باید معین بشوند .
کمیسیون عرایض شش نفر .
کمیسیون محاسبات شش نفر .
کمیسیون بودجه ۱۸ نفر .
کمیسیون متکرات
سردار معظم - در موضوع کمیسیونهایی که از شعب معین خواهند شد چون مدت مدیدی تعطیل در پیش داریم و مدت کمی باقی خواهد ماند که شعبات تجدید بشود بهتر این است که پس از تجدید شعب این کمیسیونها از شعب تازه انتخاب بشود اما اجازه که خواستم راجع بغورم بود که از آقایان استدعا کنم بنده را در هیچ کمیسیونی انتخاب نفرمایند که بنده معذور خواهم بود .

رئیس - از حالا تا چهارده میزبان اگر بلا لایحه یا یک طرح قانونی پیشنهاد بشود باید بکمیسیون متکرات رجوع شود ممکن است کمیسیون متکرات انتخاب شود بقیه کمیسیونها بماند برای بعد

رئیس - آقای مدرس (اجازه نطق)

مدرس - بنده هم خواستم همین اظهاری را که آقای سرار معظم فرمودند طابق النعل بالنعل